STRIP SCHRIFT

Maandblad / Nr. 204 / Losse nummers f 6,— / Bfrs. 124

FOSTERS LAATSTE INTERVIEW

JOS WAUTERS: KOMMERCIE EN ARTISTICITEIT

ERWIN CAVENS: DE PROBLEMEN BIJ DUPUIS

SPELDEPRIKKEN VAN ROB PETERS

STRIP SCHRIFT

nr. 204 – 20e jaargang 1986

Uitgegeven door Vonk/Uitgevers B.V. voor Het Stripschap, Nederlands Centrum voor Belangstellenden in Strips, goedgekeurd bij K.B. 30 sept. 1968.

Redaktie: Postbus 4835, 1009 AV Amsterdam (020-939857).
Uitgevers: Vonk/Uitgevers B.V., Postbus 420, 3700 AK Zeist, tel. 03404-52292, telex 70042.
Advertentie-exploitatie: Inlichtingen en tarieven: Bureau Nassau, Jan van Nassaustraat 18, 2596 BT Den Haag, telefoon 070-249500. U kunt ook uw advertenties direct inzenden aan de uitgever, Postbus 420, 3700 AK Zeist.

Klachten over bezorging, adreswijzigingen en inlichtingen over abonnementen uitsluitend via Postbus 420, 3700 AK Zeist.

Redaktie: Rob van Eijck, Jac Drewes, Pieter van Oudheusden, Har Brok, Nelleke Lindhout,

Nieuwsredaktie: Baldi Dekker.

Medewerkers: Ruud Booms, Donald Stroomberg, Gerard van de Wolf.

Vormgeving: T. Frederiks.

Omslag: Harold Foster.
Kleurscheidingen: Ton Frederiks.

Stripschrift is verkrijgbaar:

- via een lidmaatschap/abonnement à *f* 64,50. Postgiro 1513000 of bankrekening 42.11.38.114, beide t.n.v. Het Stripschap te Amsterdam.
- via een abonnement (jan. t/m dec.) à *f* 49,50. (buitenland *f* 59,—.
- via een CJP-abonnement à *f* 42,75.
- losse nummers (ook verkrijgbaar in de boekhandel) à *f* 6,— Dubbele nummers *f* 8,—. Postgiro 209948 t.n.v. 'Stripschrift' te Zeist.

Houders van een CJP-paspoort dienen zich via hun CJP-buro op te geven. Lopende (bestaande) abonnementen kunnen eerst worden omgezet in het komende kalenderjaar. Abonnementen op Stripschrift, opgegeven in de loop van een kalenderjaar, omvatten alle in de desbetreffende jaargang te verschijnen nummers.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Stripschrift en auteurs.

De verantwoordelijkheid voor de geplaatste artikelen berust bij de auteurs.

ISSN 0165-845X.

Druk: Vonk Zeist.

INHOUD

Harold Foster: Interview door Arn Saba.
Het laatste interview met Harold Foster; zo wordt het door The Comics Journal aangekondigd. / **3**

Kommercie en artisticiteit
Har Brok en Rob van Eijck interviewden Jos Wauters, net weg bij Robbedoes en net begonnen bij De Standaard. / **11**

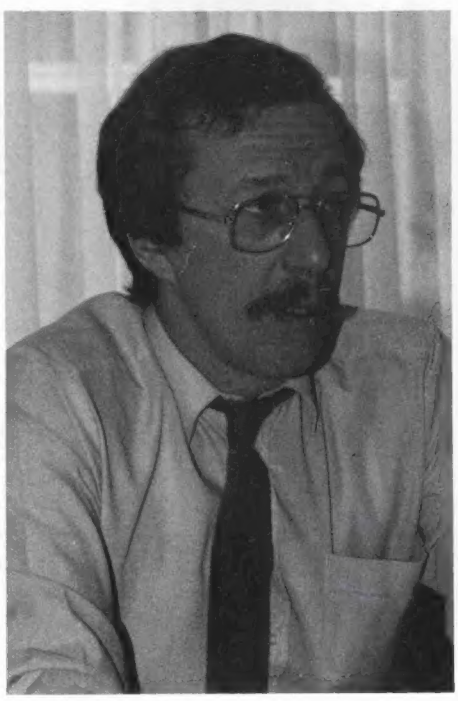

Erwin Cavens vertelt:
De problemen bij Dupuis
Har Brok, Rob van Eijck en Baldi Dekker jr. op bezoek bij Erwin Cavens, de enig overgebleven redacteur bij Robbedoes. / **17**

Speldeprikken van Rob Peters
Na vele jaren worden de speldeprikken van Rob Peters aan oudere collega's gepubliceerd / **22**

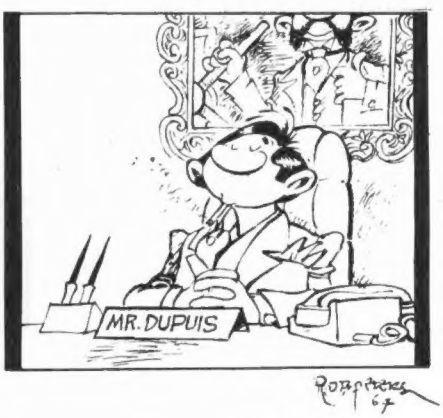

No Pasaran!
Boekbespreking door Ynze Alkema. / **25**

STRIPSCHAPSPAGINA	**26**
POSTSTRIPTUM	**28**
BOEKEN IN HET KORT	**28**
NIEUWS	**30**

De geschiedenis geschetst

door Arn Saba

Ik ontmoette Foster toevallig op een dramatisch moment. Een paar weken eerder had hij zijn laatste schets voor een Prins Valiant pagina naar John Cullen Murphy gestuurd, die de complete tekening zou maken. Die pagina zou op 10 februari 1980 gepubliceerd worden. Na 43 jaar was Hal Foster klaar met Prins Valiant.
Foster heeft gezegd dat hij zichzelf als model voor Prins Valiant gebruikte. 'Ik heb weggelaten wat ik niet leuk vond; hij heeft ongeveer mijn lichaam met spieren. Hij heeft alles wat ik graag gehad zou willen hebben.' Zodra ik mevrouw Foster ontmoette was het duidelijk dat zij hèt model was voor Val's vrouw, Koningin Aleta van de Misty Isles. Vooral dezelfde brede mond, altijd klaar om te lachen, viel me op.

Prins Valiant mag dan wel een Amerikaan zijn, Foster was een Canadees. Harold Rudolph Foster werd in Halifax, Nova Scotia, een haven aan de oostkust op 16 augustus 1892 geboren. Zijn vader stierf toen hij 4 was. Hij gaf niet veel om school en hing liever in de haven rond of ging op zijn vlot op avontuur in de haven. Van zijn stiefvader Cox kreeg Harold de smaak van het jagen en vissen te pakken; Cox gaf duidelijk de voorkeur aan dergelijke activiteiten boven die van de zakenwereld. Het gevolg daarvan was dat hij failliet ging. Het gezin verhuisde naar Winnipeg, de welvarende stad in de prairie, op zoek naar betere tijden. Harold was 14 toen hij van school ging om mee te helpen voor het gezin te zorgen. Omdat hij de neiging had hard te werken en steeds bezig was zichzelf te ontwikkelen, eigenschappen die hem later zo goed van pas zouden komen, zette hij zelfstandig zijn studie voort en maakte daarbij gebruik van boeken uit de bibliotheek. Hij was ook aan het tekenen en schilderen en maakte voor de spiegel van zichzelf een naaktschets tot hij blauw zag van de kou. Vanaf het allereerste begin had hij de ambitie kunstenaar te worden. Hij vond uiteindelijk een baan bij de Hudson's Bay Company, waar hij de koopwaar voor de catalogus tekende. Hij liet zich door de grote advertentie-kunstenaars van die tijd inspireren: Max Parish, J.C. Leyendecker, N.C. Wyeth, James Montgomery Flagg. Hij bestudeerde hun werk en verbeterde zijn bekwaamheden. In 1915 ontmoette hij tijdens een bal een knap meisje uit Kansas: Helen Wells. Ze trouwden hetzelfde jaar. Hun wittebroodsweken werden in een kano doorgebracht, op meren die niet op de kaart stonden en die nog nooit door een blanke vrouw waren gezien. Al spoedig waren er 2 jongetjes die verzorgd moesten worden. 'Tegen 1921 had ik mijn hoogtepunt in Winnipeg als illustrator bereikt en na veel praten kreeg ik iemand zover om de 1.000 mijl naar Chicago met me te fietsen. Het ergste tijdens de hele tocht waren de valse honden. We kwamen zover dat we een waakhond in één keer de tanden uit zijn bek trapten.' Een uur voordat ze Chicago bereikten werden ze beroofd en Helen kreeg dan ook het volgende telegram op hun huwelijksdag: 'Help – stuur noodfonds'. Foster kreeg een baan bij Palkenski Young, een invloedrijke studio in Chicago, die advertenties en omslagen voor tijdschriften maakte. Hij volgde 's avonds lessen op The Art Institute en de Chicago Academy of Fine Arts. 'Ik werd een erg goede 2e-rangs illustrator. Toen kwam de Depressie en de markt voor advertentietekeningen droogde uit. Plotseling zag het er somber uit.

Tarzan kwam te hulp. In het begin van 1929 had Foster een verkorte krantenversie van de beroemde roman van Edgar Rice Burroughs geïllustreerd. Zijn illustratie werd zo goed ontvangen dat in 1931 Foster door Burroughs zelf werd uitgekozen om regelmatig een kleurenstrip pagina van Tarzan te maken. Hij gaf toe dat hij in het begin de plaatjes alleen maar aan het door-

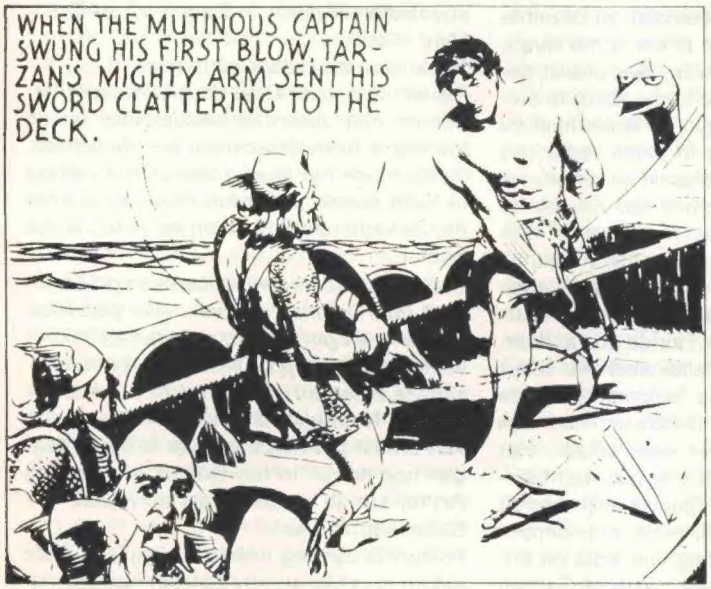

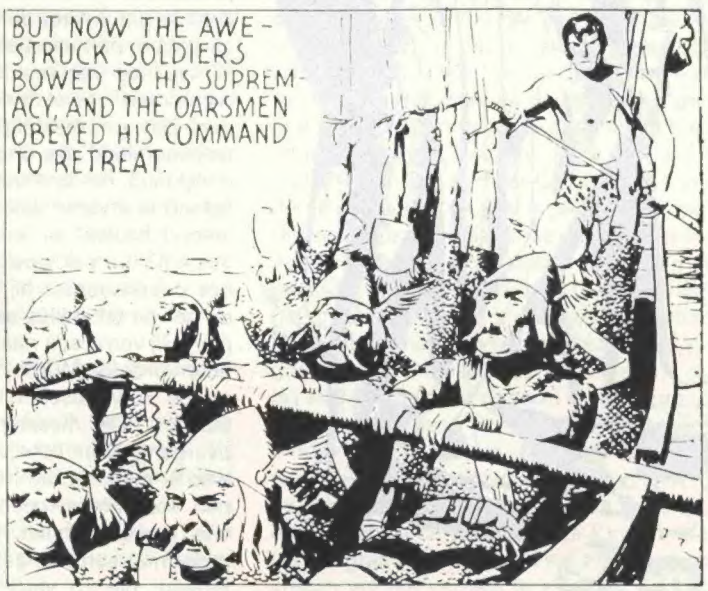

krassen was. Toen begon de fanmail te komen. 'Als je een strippagina voor een krant maakt en weet dat je de mensen een plezier doet, dan is dat een grote stimulans. Ik begon de strip zelf pas te waarderen toen ik net striptekenaar was geworden'. Foster zou nooit meer minder dan zijn best doen voor de strippagina's. In 1935 begon persgigant (en stripfan) William Randolph Hearst Foster's werk goed te vinden en King Features, het kranten-syndicaat van Hearst, bood aan een strip voor hem te creëren. Maar Foster had zelf al een verhaal bedacht. Hij koos de tijd van Koning Arthur, de 5e eeuw. Hij schreef een verhaal voor een half jaar en begon te tekenen. Opnieuw liet hij zijn bekwaamheid zien. Foster liet King Features anderhalf jaar wachten terwijl hij ondertussen op onderzoek uitging: naar de klederdracht uit die periode, de wapens, de architectuur, de gewoontes, de teugels van de paarden en zelfs de keukenbenodigdheden. Toen, eindelijk, tekende hij. De eerste Prins Valiant pagina verscheen op 13 februari 1937. Niemand had kunnen voorzien wat er zou gaan gebeuren. De eerste paar maanden leken de tekeningen en het verhaal een beetje op Tarzan, licht verkrampt tekenwerk met een actierijk, zo niet een beetje simplistisch verhaal. Tegen de 6e maand was Foster gebruik gaan maken van een statiger paginaontwerp en tekende hij grotere, gedetailleerde plaatjes. Hij publiceerde op het grote pagina-formaat van 35 bij 50 cm dat standaard was voor de zondagskranten van voor de oorlog. De tekeningen kunnen volgepropt zijn met figuren, uiteen barsten van de actie of kalm het door Foster zo geliefde buitenleven oproepen. De kleuren zijn gevoelig en subtiel. In de gehele strip voel je de kracht van het buitenleven. De diverse achtergronden zijn ongelooflijk precies getekend. 'Elk land of elke streek heeft zijn eigen geografie, bomen en gebouwen. Een boom is een individu. Je moet *een* boom tekenen. Hetzelfde geldt voor de architectuur.' Maar het is het verhaal dat alles tot leven brengt. Hij begon de strip als een ridder-en-de-draak epos, maar zijn liefde voor autenticiteit nam het van hem over. 'De personen werden gewoon veel te echt om nog veel te kunnen fantaseren'. Er is zelden een cliché in Fosters werk. Zelfs de onbelangrijkste figuren zijn helder. De centrale figuren zijn, volgens elke standaard, drie dimensionaal en volledig verwezenlijkt. En zij zijn het die het verhaal boven het pulp-avontuur uittillen en een plaats geven in het rijk van de literatuur. Er zijn geen absoluut goede of absoluut kwade personages. Foster is er niet bang voor de domme kant van zijn helden te laten zien, evenals hun heldere momenten. Foster heeft geen scrupules wat betreft het laten zien van tragedie, bloedvergieten en dood. Er hangt vaak een positief tintje boven de gigantische veldslagen die, natuurlijk, met absoluut oorspronkelijke militaire taktieken zijn getekend. Toch is Fosters oprechte gevoel voor eer altijd aanwezig, plus een ironisch bewustzijn voor de dubbelzinnigheden van goed en kwaad en een ouderwets gevoel voor moraal – dat doden niet uitsluit maar nodeloze wreedheid veroordeelt. Je bespeurt een gebiologeerdheid voor koningen en edelen, maar er is een opvallende democratische neiging in Fosters beschrijving van het rijk van Koning Arthur als een land van vrede en vrijheid voor allen. Fosters versie van de Middeleeuwen is een mengeling van een bezeten streven naar autenticiteit en een selectief idealisme. Hij kon zichzelf op zijn mooist kwijt in de alledaagse gebeurtenissen van zijn verzonnen personen.

Zelfs in zijn avonturen-verhalen zit dezelfde aardgebonden vaart als in het echte leven. Hij was, op veel manieren, een beslist gewone man, zowel in de kunst als in het leven. Zijn grootheid ligt in de helderheid en bekwaamheid die ons in staat stellen de eerlijkheid, het enthousiasme en de gevoeligheid te ervaren waarmee zijn visie op de wereld bezield is. Foster werkte tot zijn 78ste 53 uur per week, maar 1971 deed hij het onverwachte: hij stopte met tekenen en gaf de tekenklus aan John Cullen Murphy. Hij verhuisde naar Florida en vandaaruit stuurde hij Murphy elke week het script en de ruw geschetste opmaak voor de plaatjes. De meester-illustrator had zijn overgang naar schrijver voor elkaar. Het was te merken, dat het stoppen met tekenen voor Foster geen gemakkelijk besluit was geweest, maar hij hield zich dapper groot met een mengeling van trots en bitterheid, die zo vaak bij de wijsheid van

'WIE IS DAT?' VRAAGT VAL, 'EEN VORSTELIJK GENERAAL?' 'NEE,' ANTWOORDT ALETA, 'DAT IS SLECHTS EEN GEMEEN SOLDAAT. ONZE OFFICIEREN KLEDEN ZICH ALS PAUWEN. MAAR ZE DANSEN GODDELIJK!'

mensen op leeftijd past. 'Ik ben er op tijd mee opgehouden', zei hij. 'Op de een of andere manier heb ik het vertrouwen niet meer om verhalen, zoals ik vroeger schreef, te maken. Ik weet dat ik goed werk heb geleverd en ik kan er niet tegen amateurwerk te zien.' Zijn handen waren, toen ik hem ontmoette, aangetast door jicht. Zijn laatste drie opmaken voor Murphy waren zei hij 'slecht'. Hal Foster stierf op 25 juli 1982, hij kwam net 3 weken te kort om 90 te worden.

Saba: *Ik vind het boeiend dat u zich zo met de architectonische stijlen bezig houdt. U weet blijkbaar veel meer over de verschillende stijlen, niet alleen van verschillende landen, maar ook van verschillende tijdperken.* Foster: Ja, die moest ik bestuderen, omdat ik mensen illustraties voor boeken heb zien maken, en illustraties schijnen op de een of andere manier, behalve als het modern is, nooit iets met het verhaal dat je aan het lezen bent te maken te hebben. Want het verhaal zou zich in Londen kunnen afspelen, maar de architectuur in het straattafereel hoort in New York of Brooklyn.

Saba: *Ja, daar klopt niets van.*

Foster: Ik heb er altijd de moeite voor genomen niet alleen de architectuur en de kleding te bestuderen maar ook de bomen. Je kunt aan het plaatje zien of het verhaal in Italië speelt of dat het Romeins is door de vierkante gebouwen en de zuilen en de bomen.

Saba: *Uw illustraties hebben een groot gevoel voor realiteit in zich. Alle personen hebben veel gewicht en soliditeit en je kunt voelen dat u ze op de juiste plaats heeft gezet. Ze zitten en staan met zo'n echtheid.*

Foster: Natuurlijk doe ik heel vaak maar wat omdat het nogal moeilijk is om te zeggen hoe het is. In het tijdperk van Koning Arthur kun je nergens naar verwijzen.

Saba: *Dat is waar.*

Foster: Er zijn erg weinig illustraties uit die tijd en als ze er al zijn, dan zijn het voorna-

'EENS WAREN WIJ DE BESTE ZWEMMERS IN DE WERELD. NU LIGGEN WE NAAST VERWARMDE BADEN MET GEPARFUMEERD WATER EN ETEN EN DRINKEN DE GANSE DAG.'
1622
3-10

HAL FOSTER
'KIJK, DAAR HEB JE ÉÉN VAN ONZE BEROEMDSTE ATLETEN. HIJ DINEERT VANAVOND BIJ ONS EN ALS HIJ OVER ZIJN SUCCESSEN BEGINT, GA DAN ALSJEBLIEFT NIET LACHEN.'

melijk illustraties van mensen tijdens de Kruistochten en alle wapenrusting is uit die tijd, of uit de 13e en 14e eeuw.

Saba: *Met hun enorm grote en zware harnassen.*

Foster: Ja, die hadden ze niet in de tijd van Koning Arthur.

Saba: *U moest dus een boel van wat ze hebben gebruikt verzinnen.*

Foster: Nou en of! Maar als je bedenkt welke grondstoffen en materialen ze hadden, dan valt elk klein beetje informatie uiteindelijk samen. Als je de verhalen over de Kruistochten en van voor die tijd leest dan kan je wel een beeld schetsten. Ze hebben veel achtergelaten, kunstschatten, van de tijd van Richard Leeuwenhart helemaal tot aan Hendrik de Achtste. Je kunt de verschillen zien in het wapen, de wapenrusting en andere dingen.

Saba: *Het is dus eigenlijk een bepaalde manier van speurwerk.*

Forster: Ja.

Saba: *U bent een perfectionist geweest en hebt dingen altijd volkomen goed willen doen en wilde dat uw creatie werd voortgezet. Hoe kwam u aan Jack Murphy?*

Foster: Oh, ik gaf hem verschillende pagina's en hij kan echt goed tekenen, hij is een echt goede illustrator. Maar, jammer genoeg, denk ik dat hij te veel werk op zich heeft genomen. Ik betaalde hem toch erg goed. Ik dacht dat hij daar wel tevreden mee zou zijn en dat hij alleen aan Prins Valiant zou werken, maar blijkbaar deed hij ook veel ander werk. Ik zag zijn werk met de jaren alleen maar slechter worden. Toen hij net begon, kon ik het verschil tussen onze tekeningen niet zien. We hadden dezelfde kwaliteiten. Hij is een erg goede illustrator en hij kan handen laten praten. Als je oplet bij elke andere illustrator, elke andere illustratie, dan zie je dat ze het gezicht kleuren en waarschijnlijk ook de voeten, maar de handen zijn nutteloos, ze doen niets, ze zijn of te veel gedraaid of ze hangen te veel. Elke gezichtsuitdrukking moet door de handen worden bevestigd.

Saba: *Daar zit wat in.*

Foster: Ja, als iemand schrikt.

Saba: *Dan zullen zijn handen reageren.*

Foster: Ja, hij laat dat met zijn handen zien.

Saba: *Ik denk dat u en ik nu ook onze handen gebruiken om te praten. Dat gebeurt denk ik altijd. Heeft u het gevoel dat Jack Murphy's werk nog steeds op een laag pitje staat of hebt u het idee dat het weer beter wordt?*

Foster: Ik denk dat het beter zel worden. Hij is nu niet meer de assistent van een kunstenaar, hij is nu de kunstenaar van Prins Valiant.

Saba: *En dat begint al snel.*

Foster: Ja, en zijn trots zal hem wel beter laten werken, tenzij hij hebberig is. Ik denk niet dat hij dat is, het zou kunnen omdat hij zo'n groot gezin heeft, maar tegenwoordig zijn ze bijna allemaal getrouwd of werken ze, maar als hij zich trots gaat voelen op wat hij doet, dat dit van *hem* is, dan denk ik dat hij zijn stijl van vroeger weer zal krijgen.

Saba: *Als ik eerlijk ben, moet ik zeggen dat uw werk zo fantastisch goed is gebleven al die jaren. Er moet nog eigenlijk maar weinig te leren zijn voor u. Ik denk dat, nadat u al een jaar of 4, 5 met Prins Valiant bezig was, u een zeker punt bereikte, waarna het niet meer beter kon. U ging gewoon door en bleef daarna gewoon goed.*

Foster: Ik heb mijn eigen werk heel vaak bekritiseerd en ik zie waar ik het kan verbeteren. Bijna op elke pagina zie ik wel iets waar ik niet tevreden mee ben. En ik vraag me af waarom ik dat niet zag toen ik het tekende.

Saba: *De druk van de tijdslimiet misschien, of iets dergelijks?*

Foster: Nee, daar maakte ik me nooit druk over. Ik had maar 1 pagina per week. Bij Tarzan moest ik daarentegen 6 illustraties per dag maken, 7 dagen per week. Dat was vreselijk veel tekenen. Maar bij Prins Valiant had ik maar 1 pagina met 8 kolommen, 1 keer per week.

Saba: *U had niet het gevoel dat dat te veel was.*

Foster: Nee, maar ik had er wel mijn handen vol aan als ik het goed wilde doen. Ik had natuurlijk ook een boel te bestuderen, het terrein, de architectuur, de straattaferelen en de boten.

Saba: *En natuurlijk ook het schrijven, waarvan ik denk dat veel mensen de neiging hebben dat te vergeten. U moet veel tijd in het schrijven hebben gestoken, want het is uitstekend geschreven, niet zomaar een wegwerp-verhaal. Het is, naar mijn mening, wel degelijk een erg degelijk verhaal. Heeft u zichzelf ooit als schrijver gezien voordat u aan Prins Valiant begon?*

Foster: Ik had dat wel toen ik aan Tarzan werkte.

Saba: *Schreef u dan de verhalen voor Tarzan?*

Foster: Laten we zeggen dat ik ze redigeerde. Het eerste boek was natuurlijk alleen van Burroughs. Het verhaal stond zover van de werkelijkheid af, dat ik het echt vreselijk vond. Dus toen ik er mee aan de slag ging, probeerde ik van elke jungle ook echt een jungle te maken en de dieren realistisch te laten zijn, hoewel ik toch van elke aap een gorilla moest maken, omdat het verhaal sprak over 'De grote apen'.

Saba: *Ik neem aan dat u daar na verloop van tijd schoon genoeg van had.*

Foster: Het was vervelend ja, maar dat inspireerde me omdat ik kritiek op de schrijver en op de beschrijvingen van de scenes en andere dingen bleef houden. Ik begon te zeggen; 'Ik zou dat beter kunnen, waarom heeft hij die uitdrukking niet gebruikt, waarom heeft hij er niet meer 'spirit' ingestopt? Ik kreeg er vreselijk genoeg van en in mijn vrije tijd begon ik een verhaal te fantaseren. Tegen die tijd had Hearst mijn Tarzan-tekeningen gezien en hij zei: 'Haal Foster'. Je weet dat Hearst King Features bezit: Haal Foster en wanneer Hearst iets zegt, is dat als een bevel vanuit de hemel. Iedereen rende rond. Daarom had hij ook altijd gelijk. Het enige dat hij hoefde te doen was maar iets te zeggen en dan waren er altijd heel veel mensen die alles deden om het goed te laten verlopen. Ik had er nog geen naam voor en ik had nog niet bedacht in welke tijd het moest spelen. Ik dacht aan een jongeman ik de Kruistochten. Ik dacht dat dat wel een goed idee was tot het me duidelijk werd dat ik niet wist hoe het verder moest als de Kruistochten voorbij waren. Ik bedacht dat ik de hoofdpersoon van het verhaal dan naar een ander gedeelte van de geschiedenis zou moeten verplaatsen in plaats van hem te veranderen of hem in een andere omgeving te plaatsen. Toen ik hoorde dat Hearst aan het proberen was me te strikken ging ik aan het werk. Ik heb een boel verhalen weggegooid en uiteindelijk was Prins Valiant er. Hij was een graaf of de zoon van een graaf. Ik wilde hem geen prins of koning maken, omdat ik dacht dat dat een beetje opzichtig was. Ik begon het verhaal te schrijven en de schetsten ervoor te maken en gedurende die gehele periode stuurde King Features telegrammen en belde me op: wanneer krijgen we het verhaal te zien.

Saba: *Werkte u toen ook nog aan Tarzan?*
Foster: Ik was er nog niet mee opgehouden, daarmee voorzag ik in mijn onderhoud. Ik schreef het Prins Valiant verhaal, nam het nog eens door, verbeterde het en toen legde ik een schitterend wit vel voor me op tafel en begon het verhaal te tekenen. Toen ik klaar was, waren het geloof ik 8 pagina's, in kleur. Ik liet ze fotokopieëren, kleurde ze in zodat de graveur precies zou weten welke kleuren ik wilde en toen was het verhaal klaar. Mijn vrouw tikte het uit en verdeelde het over 5, 6 maanden. Toen pakte ik de telefoon, vertelde King Features dat ik klaar was, klaar om (ze) iets te laten zien.
Saba: *U heeft veel mooie dingen geschreven in uw werk. Dit is een van de onderwerpen waarover ik met u wil praten – het feit dat uw strip, Prins Valiant, zo veel meer is dan alleen maar een pulpverhaal dat maar doordraaft. U heeft werkelijk uw eigen ziel in dit werk gelegd. Het lijkt me dat door het te lezen we u, tot op zekere hoogte, als persoon leren kennen. Ik heb het gevoel dat ik echt een beetje begrijp, wat uw ideeën over het leven zijn, wat uw gevoel voor moraal is en uw idee over waar het in de wereld eigenlijk om gaat; u bent niet zomaar een broodschrijver die zijn verhalen eruit perst. Toen u er aan bezig was, had u toen het gevoel dat u aan het werk was, dat u het moest doen of voelde u zich altijd geïnspireerd.*
Foster: ik zou zeggen geïnspireerd. Geïnspireerd door de schoonheid van mijn eigen werk en de pracht van de verhalen, die ik stal van betere schrijvers. Ik werkte altijd alleen.
Saba: *U zegt dat u alleen werkte, bedoelt u daarmee dat niemand anders met u meeschreef?*
Foster: Nee, toen ik net aan Tarzan begon en in het begin van Prins Valiant werkte ik de hele week in een studio, een advertentie-studio en maakte allerlei advertentie-illustraties. Dat was ook interessant, omdat ik daar goede vooruitzichten had; omdat ik het beste werk kreeg dat de studio binnenkwam. Niet het beste van Chicago, maar wel grote klasse, dat betekende dat je erop moest studeren. Je eigen trots zorgde ervoor dat je er geen rommeltje van maakte. En toen ik hiermee begon kwam de Depressie.
Een verkoper bij een reclamebureau had een briljant idee. Hij zei: 'Alle toneelstukken en boeken zijn geschreven, gezien en toen vergeten. Strips worden door mensen geschreven die van hun leven nog nooit geschreven hebben – ze zetten alleen maar woorden bij plaatjes. Waarom kunnen we geen strip maken van een goed boek of toneelstuk? Waarom kunnen we dat niet doen?' En hij vormde een klein bedrijfje en voordat ze maar iets anders deden, kregen ze mij zover dat ik voor ze zou illustreren. Het eerste boek dat ze aanpakten was een boek dat net uitgebracht was – het was een ware rage. Tarzan van de Apen.
Saba: *Maar dat was toch niet zo'n hoog aangeschreven boek?*
Foster: Nee, maar het was wel het populairste boek in de kiosken op dat moment. Iedereen had het er over. Het was de spijker op de kop voor een verborgen verlangen in die tijd. Alles werd te commercieel, dus zoiets als dit, daarvan dacht iedereen hoe prettig het moest zijn om uit de zooi te stappen en alleen maar in bomen te klimmen, fruit te eten en dat het zo makkelijk is in het wild te leven, zeker als je het nog nooit eerder hebt gedaan. Hij vroeg me of ik het wilde doen en ik zei 'Ja'. Ik zou het doen, er was niets anders te doen en dus aten mijn vrouw en ik 2 of 3 jaar aap. Saba: *Nou ja, dat is toch beter dan niets?*
Foster: Dat eerste boek, Tarzan van de Apen, had 300 illustraties en kwam in boekvorm uit. Het liep helemaal niet. Toen ze er een strip van maakten wilde ik er wel mee aan de slag. We verdienden er flink geld mee en eigenlijk aten we wel aap voor nog eens 5 of 6 jaar. En toen kwam natuurlijk de Depressie. Ik was de enige in de studio die nog geld verdiende. Omdat de andere 4 niet te eten hadden deelde ik het met hen.
Saba: *Ik geloof dat u al eerder eens gezegd*

heeft, dat toen u aan de Tarzanstrip begon, dat u heel erg het idee had dat u beneden uw niveau werkte, dat de strips geen goed medium waren.
Foster: Ja.
Saba: *U bent dan wel duidelijk van gedachten verandert.*
Foster: Ja, heel snel.
Saba: *Heeft u het gevoel dat strips een waardevol medium zijn voor goede illustraties. Had u niet aan het eind het idee dat u beneden u stand werkte?*
Foster: Oh nee hoor, helemaal niet. Behalve dan dat ik nou niet bepaald dol was op wat Edgar Rice Burroughs schreef. En tussen de strips door waren er veel kleine grappige cartoons en dat soort dingen die niet van de bovenste plank waren.
Saba: *Maar u was zeker in staat uitstekend werk te verrichten.*
Foster: Ja, maar het was meer mijn onwetendheid dan iets anders. Ik vond de strips pas goed toen ik eenmaal striptekenaar werd en toen vond ik ze natuurlijk geniaal.
Saba: *Onmiddellijk. Heeft u in die tijd ook andere strips leren waarderen?*
Foster: Ja.
Saba: *Wat waren een paar van uw favorieten?*
Foster: Milton Caniff. Hij schreef goed, hij kon dramatisch zijn en had grote artistieke kundigheid en... elke keer als ik een naam probeer te bedenken laat mijn geheugen me in de steek. Maar ik ken al die kerels, heb ze ontmoet, met ze gepraat en zo.
Saba: *Ach, maakt u zich daar maar niet druk over. Ik wil graag weten of u ooit een totaal andere manier van stripmaken heeft leren waarderen, zoals bijvoorbeeld de Walt Disney stijl. Heeft u daar ooit van kunnen waarderen?*
Foster: Oh, zeker.
Saba: *Maar het is natuurlijk wel heel anders.*
Foster: Ik begrijp niet hoe het komt dat sommige kerels een klein kereltje als, hoe heet ie, Charlie Brown kunnen tekenen met alleen maar een rond hoofd, een ronde neus en helemaal geen bijzonder lijf en van hem toch een persoonlijkheid maken. Ik begrijp dat nog steeds niet en ook niet dat dat kleine beetje wat hij zegt en de grappige kleine illustraties echter lijken dan de best getekende strips, avonturenstrips.
Saba: *Ik kom er ook niet uit. Heeft u ooit zelf geprobeerd die typische cartoonachtige tekeningen te maken, alleen maar om te zien of u het ook kon?*
Foster: Oh ja, maar ze worden uiteindelijk te illustratief.
Saba: *U valt meteen in uw eigen stijl terug?*
Foster: Ja.
Saba: *Iedereen heeft natuurlijk zijn eigen stijl.*
Foster: Tijdens onze kanotochten hield ik dagboekjes bij. Er gebeurden veel komische dingen onderweg, zoals bijvoorbeeld een tent die 's nachts instortte tijdens een regenstorm. Ik schreef dat dan op en maakte er alleen illustraties bij in de vorm van een cartoon. Als ik er dan een jaar later weer naar keek dacht ik: goeie god, ze zijn helemaal niet leuk, ze zijn misschien zelfs wel een beetje belachelijk. Op de een of andere manier kon ik er geen humor in leggen.
Saba: *Maar in Prins Valiant zit wel humor. Een heel ander soort humor, veel natuurlijker.*
Foster: Dat moet om op één lijn met het verhaal en de illustraties te zitten.
Saba: *Klopt het als ik denk, dat toen u met Prins Valiant begon u meer de fantasiekant op wilde dan dat het uiteindelijk is geworden?*
Foster: Ja.
Saba: *U wilde er draken en meer van dat soort zaken in stoppen.*
Foster: Ja, ik had een grote zeekrokodil en Prins Valiant bevond zich in laag moerasland en natuurlijk kwam er ineens een grote schildpad en er was een draak, een grote moerasdraak.
Saba: *Er was ook een fantastische tijdgrot.*
Foster: Oh ja.
Saba: *Ik vond dat een fantastisch verhaal. Maar ik neem aan – als ik het fout heb moet u dat maar zeggen, ik doe een gok – dat toen u het begon te schrijven de personages en de tijd en plaats zo echt voor u werden dat het onmogelijk werd het allemaal zo onwerkelijk te maken.*
Foster: Dat klopt.
Saba: *Ik heb altijd het gevoel gehad dat kunst een belangrijke plaats in de wereld inneemt. Voor de kunstenaar is het iets dat hij moet doen; het gevoel dat hij iets uitdrukt dat heel belangrijk voor hem is. Heeft u uw hele leven een groot gevoel van voldoening gekend, omdat u in staat was de dingen die u zag op te pakken en ze weer op papier te laten verschijnen?*
Foster: Ja, het was het zelfde als foto's maken. Je bent ergens van onder de indruk. Je hebt geen camera. Die kan je je niet veroorloven, maar een potlood en papier kunnen er wel van af en dus teken je een schip of een trein, een waterval, alles wat je indrukwekkend vindt en je kunt het elke keer beter.
Saba: *Je krijgt er, neem ik aan, feeling voor. Bent u, in het algemeen, tevreden met alles wat u heeft gedaan?*
Foster: Ja, heel erg tevreden.
Saba: *Prima.*
Foster: Ik besef wat de meesten van mijn vrienden missen en wat ik wel heb. Dat kwam alleen maar omdat het voor mij onmogelijk was me in de zakenwereld waar te maken, zoals mijn vrienden dat deden. In plaats van thuisblijven en geld verdienen, ging ik met mijn kano en twee vrienden een week of twee de Engelse Rivier op. Dat was een hele ervaring. Door godvergeten mooi land.
Saba: *U heeft het nu over het noorden van Canada?*
Foster: Ja, Ontario, nee Manitoba, we gingen het Meer van Winnipeg op en Manigatogon Rivier op waar een goudvondst was.
Saba: *Heeft u ook goud gevonden?*
Foster: Nee.
Saba: *Oh.*
Foster: Oh ja, we hadden wel stukjes steen mee genomen om te laten zien dat we er geweest waren. Stukjes afgebroken wit steen, quartz. We wetten het en als je er dan heel goed naar keek kon je soms een klein beetje goud zien.
Saba: *U bent er toch rijk van geworden?*
Foster: Ach, het was een nogal rijke ervaring.
Saba: *Ik weet dat u zeer recentelijk gestopt bent met schrijven. Mist u het al of is het daar nog te vroeg voor?*
Foster: Ik mis het niet want ik ben een beetje lui geworden. Ik heb het gevoel dat ik een verhaal niet meer zo zou kunnen overbrengen zoals ik dat zou willen en ik weet dat ik niet meer zo snel en nauwkeurig als vroeger kan tekenen. Dat merk ik als ik kleine schetsen maak, bijvoorbeeld als ik een kerstkaart probeer te maken.
Saba: *U zegt dat u langzamer tekent en minder nauwkeurig. Dat moet toch duidelijk frustreren, want u weet wat u wilt maken.*
Foster: Ik weet dat ik goed werk heb geleverd en ik kan er niet tegen amateurwerk te zien.
Saba: *Het moet een afschuwelijk grote beslissing zijn om geweest ermee te stoppen.*
Foster: Ach, ik kreeg er genoeg van. Met de wetenschap dat ik mezelf zowel in het tekenen als in het schrijven geen genoegdoening meer kan geven, heb ik niets om me zorgen over te maken.
Saba: *U werkt liever niet meer als u niet tevreden met de resultaten bent?*
Foster: Ja.
Saba: *Bent u van plan iets anders te gaan doen?*
Foster: Als het aan mij ligt niet.
Mevrouw F: Ik vind het leuk als hij weer een beetje met waterverf aan de slag gaat.
Foster: Oh, misschien haal ik de kleuren wel tevoorschijn en schets ik er een beetje mee.
Saba: *Het zou leuk zijn wat kersvers werk van u te zien. Maar het is geloof ik nog maar heel kort geleden dat u met schrijven bent gestopt. Dat is toch pas van de laatste maanden?*
Mevr. F.: Zijn laatste verhaal verschijnt pas in februari 1980, de zondag voor de 13e. Net 3 dagen te kort om er 43 jaar mee bezig te zijn geweest.
Saba: *Klopt dat? Dan had hij een week langer door moeten gaan, maar ik neem aan dat u waarschijnlijk net het verhaal af had. En toen stopte u. Weet u wie u op gaat volgen?*
Foster: Nee dat weet ik niet.
Saba: *Ik neem aan dat King Features dat moet beslissen.*
Mevr. F.: Ik denk dat zij dat ook niet weten. Foster: Ik stel me voor dat het syndicaat wel een schrijver uit 'de pot' zal halen.
Saba: *Zijn er wel eens pagina's geweigerd?*
Mevr. F.: Een of twee keer heeft Sylvan Bych geklaagd, omdat je Aleta zwanger liet zien en in die dagen kon je dat niet doen, weet je, niet lastig zijn.
Saba: *Maar u deed het toch.*
Foster: Ja, ik liet haar uitrusten in de bossen, liggend op een neergehaalde boom.
Saba: *Dat herinner ik me.*
Foster: De schurk komt voorbij en schiet natuurlijk op haar, ze valt van de boomstam. Dat laat zien dat er geen twijfel over bestaan dat ze zwanger is.

Mevr. F.: Eerst vonden ze dat hij nooit zou moeten trouwen. Geen enkele stripheld trouwt en overleeft. Dus huwelijkte hij Val uit. Foster: En ze zouden geen kinderen krijgen.
Mevr F.: Hij mocht geen huisvader worden. Foster: Zijn vrouw zou eigenlijk niets moeten zijn, ze mocht hem alleen overal volgen, zoals dat gaan met helden – hij ging van de ene planeet naar de andere en het meisje volgde hem.
Saba: *Flash Gordon?*
Foster: Flash Gordon, ja, altijd met een meisje.
Saba: *Die alleen maar volgde en een beetje rondhing.*
Foster: Ja, maar ik vond dat eigenlijk niet netjes. Geen enkele vent gaat van planeet naar planeet en neemt zijn meisje, in het bijzonder een knap meisje, op sleeptouw zonder dat er verder iets gebeurt.
Saba: *Ja, dat ziet er wel kuis uit...*
Foster: En dus moest Prins Valiant het meisje natuurlijk trouwen, dan was het weer netjes en als ze getrouwd waren, kon zij kinderen krijgen. Er werd tegen me gezegd dat er niets romantisch is aan een getrouwde vrouw met kinderen, maar ik kwam er achter dat de mensen niet helemaal zijn als degenen die de macht dachten te hebben in de strips.
Mevr. F.: Is het u niet opgevallen dat daarna veel getrouwd werd in strips?
Saba: *Dat weet ik, maar was dit het eerste huwelijk?*
Foster: Ja, dat van hem was het eerste.
Saba: *Dat heb ik me nooit gerealiseerd.*
Foster: En het was de eerste baby.
Mevr. F.: Het enige andere stel was Jiggs en Maggie, maar iedereen wist dat ze getrouwd waren. Toen had ik de eerste baby, op Gasoline Alley na.
Mevr. F.: Maar Gasoline Alley was op de drempel van de voordeur gevonden.
Saba: *Die werd niet echt geboren, hè?*
Mevr. F.: Nee, hij werd niet in de strip geboren en natuurlijk waren Dagwood en Blondie vanaf het begin al getrouwd. Later zagen we dat meer helden hun meisjes eerst achter zich aansleepten en dan met ze trouwden.
Saba: *Eén van de leukste dingen van Prins Valiant is, vanaf het moment dat het voorkwam, de huishoudelijke kant ervan. Ik heb dat altijd heel leuk gevonden. In plaats dat het afdeed aan de strip, kwam het de strip alleen maar ten goede. Je heb dan het avontuur en de huishoudelijke kant, die voor de humor en liefde zorgen. Ik denk dat de mensen die zeggen dat er geen romantiek bestaat in een gezin, zich heel erg vergissen en dat bewees u door te laten zien hoeveel een man en een vrouw van elkaar kunnen houden, toch getrouwd zijn en kinderen hebben. Dat maakt de strip zo menselijk en zo leuk.*
Mevr. F.: Iedereen vond het enig toen hij haar eens in een vijver gooide.
Saba: *Dat verhaal herinner ik me.*
Mevr. F.: Dat was een manier om je vrouw te behandelen. Hij zegt dat hij dat altijd al had geprobeerd. Als hij iets gewelddadigs had of iets dergelijks, dan probeerde hij in het volgende verhaal er iets lichts en met humor van te maken.
Saba: *Dat maakt het zo'n verrukkelijk plaatje van het leven. In plaats van het van één kant te laten zien – de hele tijd alleen maar bloed en geweld – zien we waar het in het leven echt om gaat, namelijk dat het veel verschillende kanten heeft.*
Foster: Ja, je moet een verhaal schrijven net zoals je muziek componeert: met hoge en lage tonen. De ene week heb je geweld en het volgende verhaal gaat over de kinderen en thuis. Waarschijnlijk het avontuur van een van de kinderen, daarna kan je weer met het bloed en de donder uit de voeten.
Mevr. F.: Maar je moet je net zo vaak bedenken dat er ook twee meisjes zijn die in het verhaal verweven moeten worden. Toen kregen we weer commentaar op de tweeling en zo. Toen ze haar haar afknipte en een helm opzette en de robbedoes ging uithangen zeiden de mensen in de omgeving, mensen met kinderen; oh dat is precies mijn dochter!
Saba: *De strip staat dan ook heel dicht bij de werkelijkheid, niet waar? Welke methode, als die al bewust bestaat, gebruikte u om uw verhalen te bedenken. Moest u erbij gaan zitten en denken: wat nu? Of kwam het zomaar aanvliegen of had u een formule. Hoe deed u het?*
Foster: Ach, je gaat van het ene avontuur naar het andere. Maar je weet ook dat je weer terug moet naar de werkelijkheid en daardoor komen de kinderen of een liefdesaffaire of iets van diens aard er in.
Saba: *Maar u bent nooit in herhalingen vervallen. Laten we aannemen dat u net een avontuurlijk familieverhaal had geschreven dat moest worden opgevolgd door een groot avontuur. Hoe besliste u dan welke methode u ging gebruiken voor dat verhaal. Hoe regelde u waar het over moest gaan?*
Foster: Die ideeën moeten je te binnen schieten.
Mevr. F.: Hij plukt ze gewoon uit de lucht, geloof ik.
Saba: *Bestaat er niet een echt proces dat u kunt uitleggen?*
Foster: Nee, maar iets dat je geschreven hebt, bijvoorbeeld je hebt iets over het gezinsleven verteld, heeft altijd iets dat aansluit, of het nu een beetje jalousie is of dat de kinderen binnen komen.
Mevr. F.: Of iets dat je leest. Dat bleef dan in zijn hoofd zitten. Of mensen die je ontmoet. Toen we in Parijs in een restaurant waren, bleef Harold alsmaar naar de ober, die ons bediende, kijken. Hij pakte zijn potlood en maakte een schets van hem en zei: er zit een verhaal achter dat gezicht van die kerel. Hij deed hem lang daarna in de strip. Hoe noemde je hem ook al weer? Foster: Dat weet ik niet meer, maar hij zag er nogal duf uit, kamde zijn haar nooit en niks paste hem. Ik maakte hem ridder van Sir Gawain. Sir Gawain zag er altijd prachtig uit.
Mevr. F.: Die ober serveerde de soep altijd met zijn duim in het bord. Onze jongste zoon bracht een keer een serie foto's mee naar huis – hij is gek op fotograferen. Hij is er zo eentje die van het één naar het andere gaat. Hij had een stel ongeposeerde foto's, waaronder ook een vergroting van een meisjeshoofd. Zodra hij naar haar keek zei hij: 'Oh, Arthur, mag ik dat hebben, dat gezicht heeft heel wat te vertellen'. Misschien wist hij niet wat, maar...
Saba: *Er was iets dat hem inspireerde.*
Mevr. F.: Dat hem ergens aan deed denken. Hij schreef het altijd op in een klein zwart boekje. Als hij dat eenmaal gedaan had bleef het in zijn geheugen. Hij heeft heel veel mensen gebruikt, maar ze wisten het nooit.
Saba: *Het lijkt meer op een intuïtief proces dan op een systeem om verhalen te bedenken.*
Foster: Ja, het verhaal komt naar je toe. Iemands persoonlijkheid schrijft het verhaal. Als je naar ze kijkt, weet je dat het geen helden zijn, ze kunnen een heel klein beetje dom zijn en dat maakt een verhaal. Dat maakt het contrast met Val of Sir Gawain of andere heldenfiguren.

Saba: *Ja, dat zal het wel zijn, denk ik, je ziet die verhoudingen pas na een poos. U had het eerder over de syndicaten en de moeite die u er nu mee heeft. Heeft u het gevoel dat de syndicaten tegenwoordig wel echt weten wat ze doen met het materiaal dat ze gebruiken? Ik heb de indruk dat ze nogal vasthouden aan oude methoden.*
Foster: Nee, ik geloof dat ze met hun tijd meegaan.
Saba: *Meent u dat?*
Foster: Ja, ze pikken wel degelijk het beste materiaal dat ze kunnen krijgen eruit.
Saba: *U heeft, zelfs nu nog, vertrouwen in hun smaak?*
Foster: Nee, ik denk dat ze zo'n grote massa nieuwe striptekenaars hebben die vreselijk hun best doen om aan de bak te komen, dat ze het beste eruit pikken en de rest eruit gooien totdat een andere groep jongere kunstenaars op de voorgrond treedt. Ze moeten eigenlijk een heel goede smaak hebben om het goede eruit te pikken want ze krijgen werk dat wel en niet aanslaat. Hierdoor krijgen ze een goed beeld van de smaak van het publiek. Natuurlijk verandert dat elke 10 jaar.
Saba: *Denkt u? U heeft zich daar lang goed door heen geslagen. Waar ik naar toe wil is het volgende. De syndicaten schijnen onlangs besloten te hebben dat het formaat van strips verkleind moet worden. Ik vraag me af of ze dat wel hadden moeten doen, want nu kan dat nooit meer ongedaan gemaakt worden.*
Foster: Het is gebeurd. Ze hebben nu meer strips en hoe meer strips ze hebben en hoe kleiner ze ze maken, des te minder belangrijk worden ze. Toen ik nog werkte hadden de goede strips waarde, want ze vestigden de aandacht van de kranten op zich. Men kocht kranten voornamelijk om hun strips en daardoor leek het adverteren belangrijker. Vandaag de dag is er een soort saaiheid die de hele krant beheerst. Het enige lichtpuntje is één of andere vreselijke moord. De strips betekenen ook al niks meer. Als de kranten menen dat deze strips geen speciale waarde hebben dan moeten ze ze er uit gooien.
Saba: *In Prins Valiant was u niet echt duidelijk wat betreft godsdienstige overtuigingen. Had u daar een reden voor?*
Foster: Ja, de godsdienstige fanaticus heeft verschrikkelijk veel macht. Je kunt zeggen dat ie maf is of dat hij niet weet waar hij het over heeft, maar voor hetzelfde geld geloven heel veel mensen dat ze godsdienstig zijn en dat alles op een godsdienstige leest geschoeid moet zijn. Ik heb kritiek gehad toen ik zoveel mogelijk uit de buurt van de religie en het joodse vraagstuk probeerde te blijven.
Saba: *U heeft het wel eens onder handen genomen, want ik herinner me een verhaal met de koopman op het schip en iedereen behandelde hem als vuil omdat ie een jood was. U heeft die zaak toch netjes aangepakt?*
Foster: Ja, ik hem hem netjes gepresenteerd, maar toen zette ik ze op een schip. Ze wilden een lening of zo en ze gingen naar geldschieters. Ze werden natuurlijk door die geldschieters beduveld. Ik liet een jood zien. Mijn tekening kwam van een portret dat ik van Shylock had geschilderd. Ik had er een typisch joodse geldschieter van gemaakt. Geldschieters uit die tijd moesten er altijd een beetje gluiperig uitzien. Alle literaire toneelstukken bagataliseren de joden en dus maakte ik een kopie van mijn Shylock-schilderij en liet hem op een munt bijten. Oh jeetje, ik kreeg brieven die echt bedreigend waren.
Saba: *Echt waar?*
Foster: Ja, van een joodse organisatie. Dat was de tweede die ik kreeg.
Saba: *Hoezo?*
Foster: Ik weet niet meer wat het eerste incident was, maar het was iets dat vernederend voor joden was. Ik had natuurlijk verstandiger moeten zijn dan hem zo duidelijk een jood te maken. Maar ze waren in de Levant, weet je, allemaal joden en arabieren.
Saba: *U probeerde een historische precisie aan de dag te leggen.*
Foster: Ja, maar ik had niet de slechtste jood als voorbeeld moeten uitpikken.
Saba: *Dat was een berekeningsfout. Ik vroeg me af of u, ook al hield u de godsdienst voor een groot gedeelte buiten de strip, zelf enige affectie met het geloof of de kerk heeft of er over nadenkt.*
Foster: Nee, ik neem de dingen zoals ze zijn. Ik geloof in godsdienst, dat deel dat met de moraal en eerlijkheid te maken heeft. Dat is nou niet precies godsdienst. Dat zijn alleen maar menselijke trekjes. Maar ik geloof niet in het rondlopen met aanplakbiljetten of iets dergelijks.
Saba: *Het lijkt dat de moraal nogal sterk naar voren komt in de strip. Dat heeft u heel mooi gedaan. En toch is het verbazingwekkend hoe u het voor elkaar kreeg de religieuze tint die er altijd was in de tijden waarover u schrijft eruit te laten om er toch een levensecht verhaal van te maken. Ik neem aan dat u er omheen heeft gezeild.*
Foster: Ik denk altijd aan de personages zoals ze in die tijd waren, maar niet in de trant van hier is de slechte en daar is de heilige.
Saba: *Iedereen heeft meer dan een kant en u heeft op een fraaie manier laten zien dat al uw personages zelfs de beste, ook zwakheden hebben. Prins Valiant zelf heeft zwakheden. Zelfs de slechterikken blijken soms uiteindelijk niet zo heel slecht te zijn. Dat vond ik altijd een leuk trekje. Maar wat de godsdienst betreft: ik dacht dat u door uw voorliefde voor het buitenzijn wel iets te zeggen zou hebben over god.*
Foster: Nee, ik ben er altijd vanaf het begin duidelijk in geweest dat ik daarbij uit de buurt wilde blijven. De fans dragen het genoeg aan, zonder dat ik ze ertoe aanzet.
Saba: *Ik neem aan dat ze dat altijd willen.*
Foster: Ja af en toe leest een fan iets in je strip en dan springen ze op hun witte paard en gallopperen me dan met opgeheven lans tegemoet. Ze bedreigen me.
Saba: *Geeft het u een tevreden gevoel dat u een grote hoeveelheid mooi werk achterlaat waar mensen voor generaties lang naar zullen kijken?*
Foster: Nee, daar heb ik nog nooit aan gedacht.
Saba: *Denkt u niet aan onstervelijkheid? Of aan het nageslacht?*
Foster: Nee, wat ik heb gedaan is wat ik moest doen en wat ik het leukst heb gevonden. Ik kan een been niet meer gebruiken en ik kan niet alles meer herinneren. Ik kan er op z'n minst rustig mee ophouden.
Saba: *Maar zoals u zegt, het gevoel dat u voor vele generaties lang iets achterlaat, die gedachte betekent niet echt iets voor u?*
Foster: Nee, want als ik er niet meer ben weet ik dat toch niet en bovendien ik heb niet iets gedaan dat in de toekomst zal blijven bestaan.
Saba: *Denkt u niet?*
Foster: Nee, wat ik gedaan heb, is een strip maken en wat mensen nu leuk vinden hoeft in de volgende eeuw niet het geval te zijn. En papier blijft niet lang goed.

© The Comics Journal, no 102, september 1985
Vertaling: Renée Neuteboom

STRIP SCHRIFT SPECIALS

Kuifje
De bekende 'Kuifoloog' Har Brok analyseerde 23 Kuifje albums. *f* 10,–

Lucky Luke
Kees de Bree en Hans van den Boom analyseren de wereld van Morris, schepper van Lucky Luke. Met veel onbekend illustratie materiaal. *f* 19,50

Suske en Wiske
Een schat aan informatie over deze meest succesvolle Vlaamse strip aller tijden. Veel onbekend illustratiemateriaal en acht kleurentekeningen. *f* 19,50

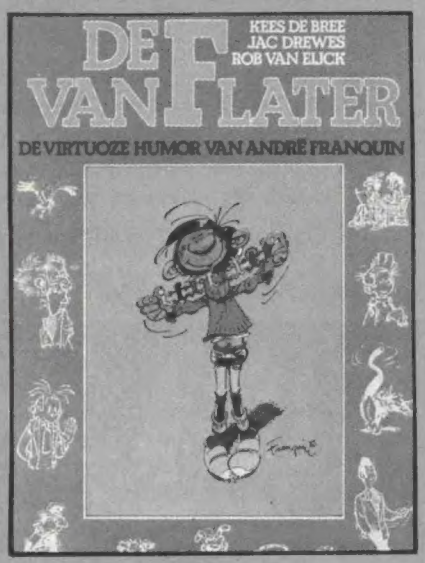

De F van Flater
Een groot interview met, en artikelen over de meest nagetekende stripmaker: André Franquin, schepper van Guust Flater en de Marsipulami. *f* 25,–

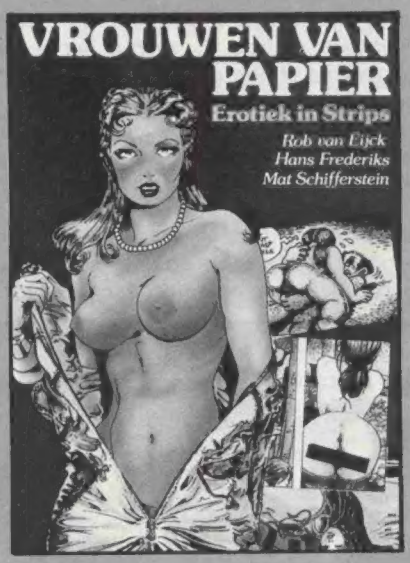

Vrouwen van Papier
Erotiek in Strips. Artikelen o.a. over de meesters van de erotische strips, Manara, Crepax en Pichard. Censuur in strips en pin-ups. *f* 25,–

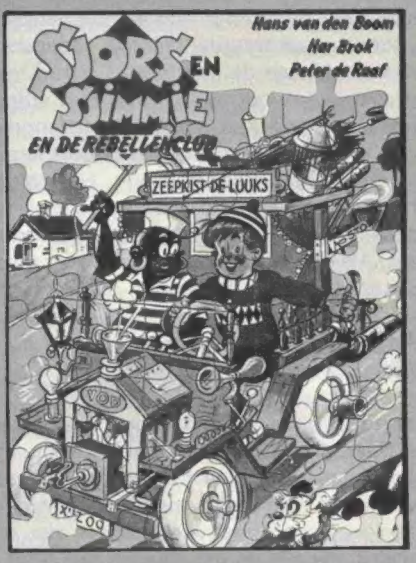

Sjors en Sjimmie
Een uitgebreid dossier over twee striphelden, die nog steeds een ongekende populariteit hebben. *f* 25,–

Deze specials zijn te bestellen door overmaking van het desbetreffende bedrag plus *f* 4,25 aan portokosten op postgiro 209948 tnv Stripschrift Zeist.

VONK UITGEVERS BV
Postbus 420
3700 AK ZEIST

Kommercie en artisticiteit: Jos Wauters over Robbedoes, Spirou, Dupuis en De Standaard

door Har Brok en Rob van Eijck

In *Stripschrift* 184, 2 jaar geleden, ontvouwde Jos Wauters, hoofdredacteur van Robbedoes, enthousiast zijn plannen om nieuwe strips van Nederlands(-talig)e tekenaars te gaan publiceren, want door gestaag doordrukken had hij bij de Dupuisdirektie weten te bereiken dat de Nederlandstalige redaktie de helft van Robbedoes geheel naar eigen inzicht mocht vullen, een unieke situatie bij een tijdschrift waarin bijna een halve eeuw lang de Franstalige redaktie volledig de dienst had uitgemaakt. Nu, twee jaar later, is er van die plannen weinig meer over. Even heeft er, onder Wauters' leiding, een fris windje door Robbedoes gewaaid, maar tegenwoordig staat de inhoud van het gehele blad weer onder stevige kontrôle van de Franstaligen. En niet alleen zijn plannen, maar ook Wauters zelf is verdwenen bij Dupuis. Hij is overgestapt naar uitgeverij De Standaard, waar hij zich onder meer bezig houdt met een opzet voor de ontwikkeling van een uitgebreide stripbijlage bij het dagblad De Standaard. Zowel over zijn Robbedoes-periode als over zijn huidige Standaard-werk handelt onderstaand interview. Het werd gehouden op 13 februari, de dag nadat Karel Cavens (oud-hoofdredakteur van Robbedoes overleed, waardoor een medegepland interview met zijn zoon Erwin (huidige hoofdredakteur van Robbedoes) naar een beter tijdstip moest worden verschoven.

Waarom is de zelfstandige positie van het weekblad Robbedoes *ten opzichte van* Spirou *beëindigd?*
Het was een geldkwestie. De nieuwe aandeelhouders die in de running waren om het Dupuisconcern te kopen, wilden graag sluitende balansen. *Robbedoes* draaide toen met een verlies van pakweg 3 miljoen gulden en dat is behoorlijk wat, samen met *Spirou*. Het lag voor de hand dat dit gemeenschappelijke verlies op beide weekbladen intern verminderd kon worden door terug te keren tot de oude formule, waarin *Robbedoes* gewoon weer de strips uit *Spirou* in Nederlandse vertaling ging brengen. Terug naar de ene ware schaapstal dus. Dat spaarde meteen al op jaarbasis flink wat geld en daar waren we als Nederlandse redaktie natuurlijk niet blind voor. Punt was, maar dat is meer privé, dat we ons intussen al een beetje in de stripwereld ingeleefd hadden. We hadden kontakten gelegd met vooral Nederlandse tekenaars. We bewezen intussen toch ook dat we en daar bedoel ik ook mee mijn mederedakteur Erwin Cavens, *Robbedoes* in elkaar konden zetten op een behoorlijke manier. Er is natuurlijk altijd kritiek op uit te oefenen, omdat het onmogelijk is een blad te maken dat iedereen pleziert, maar 't liep toch wel als je rekent dat we nog maar 'n jaar ermee bezig waren.

Toen is er een hele koe- of ruilhandel ontstaan waarin er sterke druk werd uitgeoefend op de inhoud van *Robbedoes*, maar we hebben er desondanks Gerrit de Jager in kunnen houden en *Biebel* in zwart wit. We hebben er een zekere Luck Cromhaeke in kleur, wat inhoudt dat deze ook in *Spirou* wordt overgenomen. Dat is het in grote lijnen, meer zijn er niet van ons.

Slaat de speciale humor van De Jager aan in Frankrijk?
Ik ken de reakties van de Franstalige kant eigenlijk niet. Ik weet dat Philipe van Doorn, de hoofdredakteur van *Spirou*, er interesse in had en dat zegt wat, omdat hij geen enkele verplichting aan *Robbedoes* had. Hij heeft het in elk geval willen proberen en dat is een grote verdienste van hem: hij heeft altijd van alles willen proberen, ook al werd hem dat niets steeds in dank afgenomen nóch door de direktie, nóch door de oudere garde van tekenaars. Hij zal net als ik daarbij ook wel eens de bal hebben misgeslagen, maar dat is de funktie van een hoofdredakteur. Week in week uit strips als *Sammy* of *De Blauwbloezen* publiceren, daar heb je geen redaktie voor nodig. Ik denk zelf wel dat de strip *Roel en zijn Beestenboel* het in Frankrijk zou kunnen maken; de humor is vrijblijvend, de grafische stijl goed voor de Franse markt ook. Hij misstaat absoluut niet tussen wat er nu in Frankrijk gepubliceerd wordt. Ik vind hem zelfs verfrissend, want er wordt op het moment nogal zwaar en bombastisch geëksperimenteerd. Deze strip van De Jager is gewoon goed, ook voor het jongere publiek, enfin, ik heb een grenzeloze bewondering voor Gerrit de Jager, dat is een feit en dat heeft niets te maken met zijn grote sukses, ik meen dat. Ik hoop dat hij het in Frankrijk kan maken.

De stijl van Cromhaeke is ook niet zo voor de hand liggend voor Robbedoes.
Het is geen echte Vlaamse stijl. Hoewel hij in Antwerpen woont, kan hij kennelijk onder het Vandersteen-syndroom uitkomen. Dat is ook de verdienste van zijn scenarist. De verhaaltjes zijn waanzinnig, maar ook voor een kinderpubliek geschikt: echt moderne sprookjes, schitterend.

Dat is nu de vraag, is zijn strip nu echt wel zo voor de hand liggend voor een jong publiek? Er zit erg véél in de verhaaltjes en ook de tekenstijl heeft toch iets eksperimenteels, iets slordigs of hoe je dat zou moeten noemen...
Dat heet 'artistieke slordigheid', een losse tekenstijl. Ik ben geen stripkenner, maar ik vind dat heel goed. Ik denk trouwens dat er nog heel wat talent gaat komen onder invloed van de nu gevestigde grootheden op stripgebied, al zal dat nog wel even duren.

U had het over de oudere garde van tekenaars verbonden aan Spirou. *Is het zo dat deze groep vaste krachten vernieuwing in de weg gestaan heeft, omdat je als blad zoveel verplichtingen aan hen hebt dat er geen ruimte meer is voor andere tekenaars?*
Tekenaars kunnen natuurlijk niets beslissen over de inhoud van het blad, dat is hun taak niet, dat doet de hoofdredakteur. Omdat het in het algemeen niet zo goed gaat met de stripweekbladen zal een hoofdredakteur dus wel wat moeten doen en het is duidelijk dat hij dan op de toekomst moet mikken. Hij kan dus niets meer doen met bijv. Franquin die 65 is en ook niet met Lambil of Berck. Die auteurs worden natuurlijk nog naar waarde geschat, twijfel daar niet aan, maar die mensen hebben geen erge grote produktie meer en dan vallen er gaten die opgevuld moeten worden. En wel met jonge tekenaars. De verdienste van Van Doorn is toch dat het er een aantal verdomd goede heeft weten aan te trekken: Didier, Berthet, schitterend gewoon... Er zal altijd een soort scheiding blijven tussen Nederlands en Frans, maar ook in die scheiding komt er een soort vermodernisering. Dat zie je met *Biebel* een beetje (heel rustig dan wel), zeker met Cromhaeke en nog meer met Gerrit de Jager. Een man als Van Wulften, die voorzover ik weet nu door iedereen in Nederland verguisd wordt, als het er op aankomt vind ik dat hij baanbrekend werk gedaan heeft. Ik zal met zo'n uitspraak wel half Nederland tegen me krijgen, maar dat is ook wel eens leuk.

Voor de strip in Nederland heeft hij zeker baanbrekend werk verricht.
Ja, en of je daar nu voor of tegen bent, voor mij verdient hij ergens wel eens een prijs. Hij heeft de euvele moed gehad om wat minder bekende jongens bij de kraag te pakken (en hij heeft ze waarschijnlijk méér dan hen lief was bij de kraag gepakt!!), maar hij durft wel. Hij heeft een goede staat van dienst voor de Hollandse strip, dat is een feit.

En niet alleen in Nederland, ook in Frankrijk is bijv. het werk van Eric Schreurs zeer populair.
Natuurlijk, dat sluit helemaal aan bij Reiser en Wolinsky.

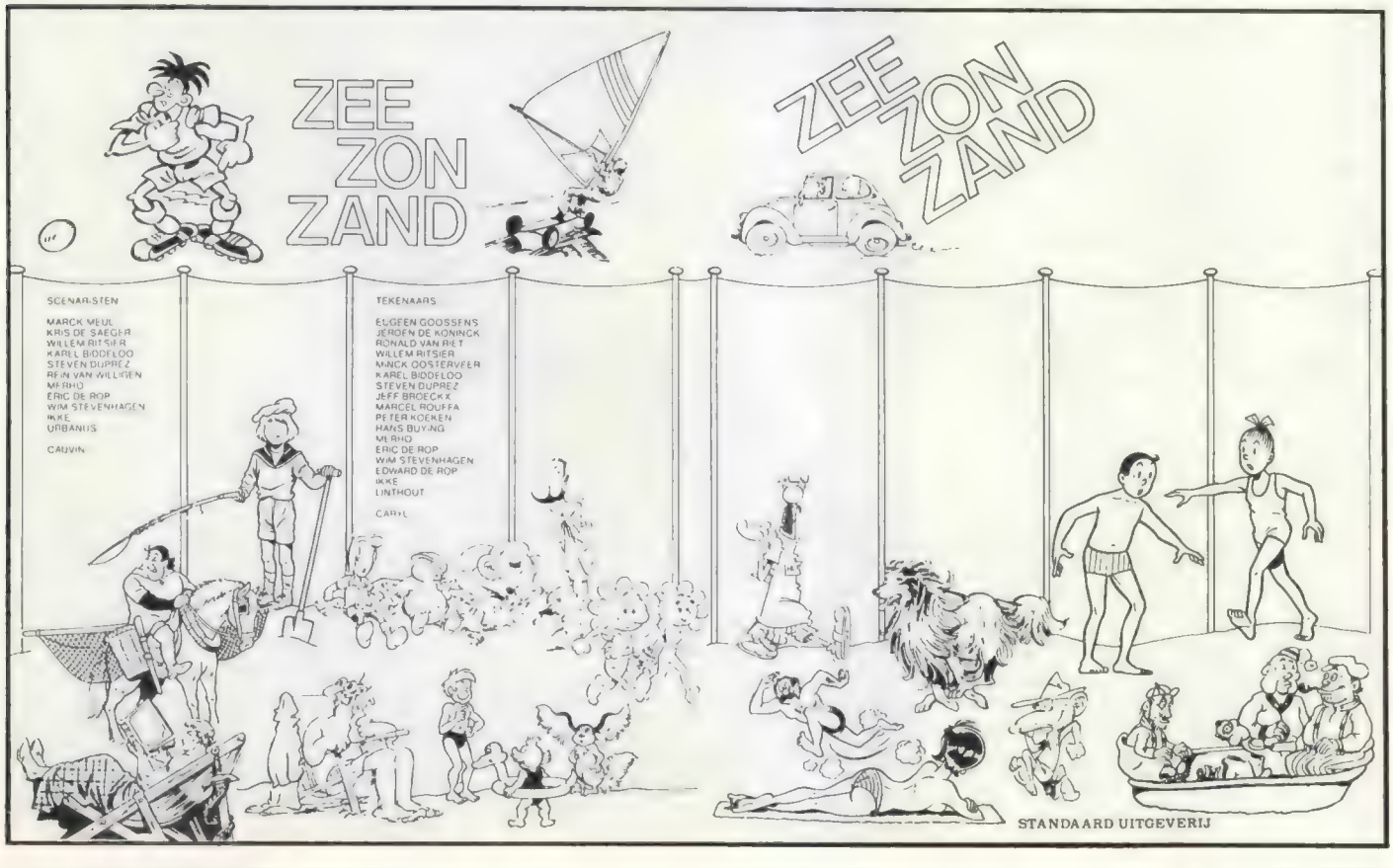

Maar heeft die oudere garde van Spirou *waar we het over hadden nu wel of niet een remmende werking?*
Die oudere garde is gewoon ongelukkig met de gang van zaken, de ene tekenaar meer dan de andere waarschijnlijk. Het zijn mensen van 50 of meer die altijd klassiek gewerkt hebben uiteindelijk, duidelijk de kommerciële strip hanteren en die moeite hebben met al die eksperimenten. Voor hen wordt de achteruitgang van de oplage veroorzaakt juist door die eksperimenten, maar hun werk richt zich niet meer tot het brede publiek maar tot het echt in strips geïnteresseerde publiek. Dat betekent dat de groep waar zij voor werken steeds kleiner wordt en dat schept problemen. Zoiets is voor mij dé grote overgang geweest naar De Standaard, waar ik nu werk. Hier wordt op een heel andere manier gewerkt, totaal anders.

Over uw nieuwe werkzaamheden willen we zostraks nog één en ander weten, maar nu nog even over uw werk bij Dupuis: U heeft een jaar uw gang kunnen gaan met de door u zo genoemde eksperimenten. Hebben die enige invloed gehad op de oplage? Was er bijvoorbeeld een stabilisering van die oplage?
Blijkbaar niet. Enfin, ik ken die eksakte cijfers niet. Zo wordt ook over de oplage van *Eppo/Wordt Vervolgd* verteld dat die alsmaar aan het zakken is, maar of dat zo is weet ik niet...

Nu ja, vast staat dan wel dat de oplage niet spektakulair ging stijgen, voor zover dat op een termijn van één jaar al zou kunnen.
Ik weet het gewoon niet. Ik denk dat een blad als *Spirou* in Frankrijk echt mogelijkheden moet hebben, zeker weten! Maar het allemaal ook te maken met distributie, met promotie. *Robbedoes* is niet verder gegaan onder andere omdat er geen promotie gemaakt werd! Wie *Robbedoes toch al kocht kon tot zijn vreugde of verdriet konstateren dat er ineens Gerrit de Jager instond, maar de fans van Gerrit de Jager, die geen Robbedoes* lezen, wisten niet eens dat zijn werk in *Robbedoes* verscheen, zo is dat. Van de andere kant kost promotie handen met geld en dat geld is juist het hele probleem.

De follow-up van albumuitgaven is dus eigenlijk ook nooit van de grond gekomen?
Nee, nooit.

Waren daar wel plannen voor?
Plannen wel, zeker wat de redaktie betrof.

Maar dat soort zaken wordt toch van tevoren in kontrakten vastgelegd?
Er zijn nauwelijks kontrakten gemaakt. Het ging zo dat tekenaars naar ons toekwamen, want *Robbedoes* heeft vanouds natuurlijk toch wel een goede naam. Voor heel wat tekenaars is publiceren in *Robbedoes* toch ergens wel eens wensdroom, dat staat vast; je leest dat bijv. in interviews met Studio Arnhem.

Dat is zo. Lees ons interview met Chaland

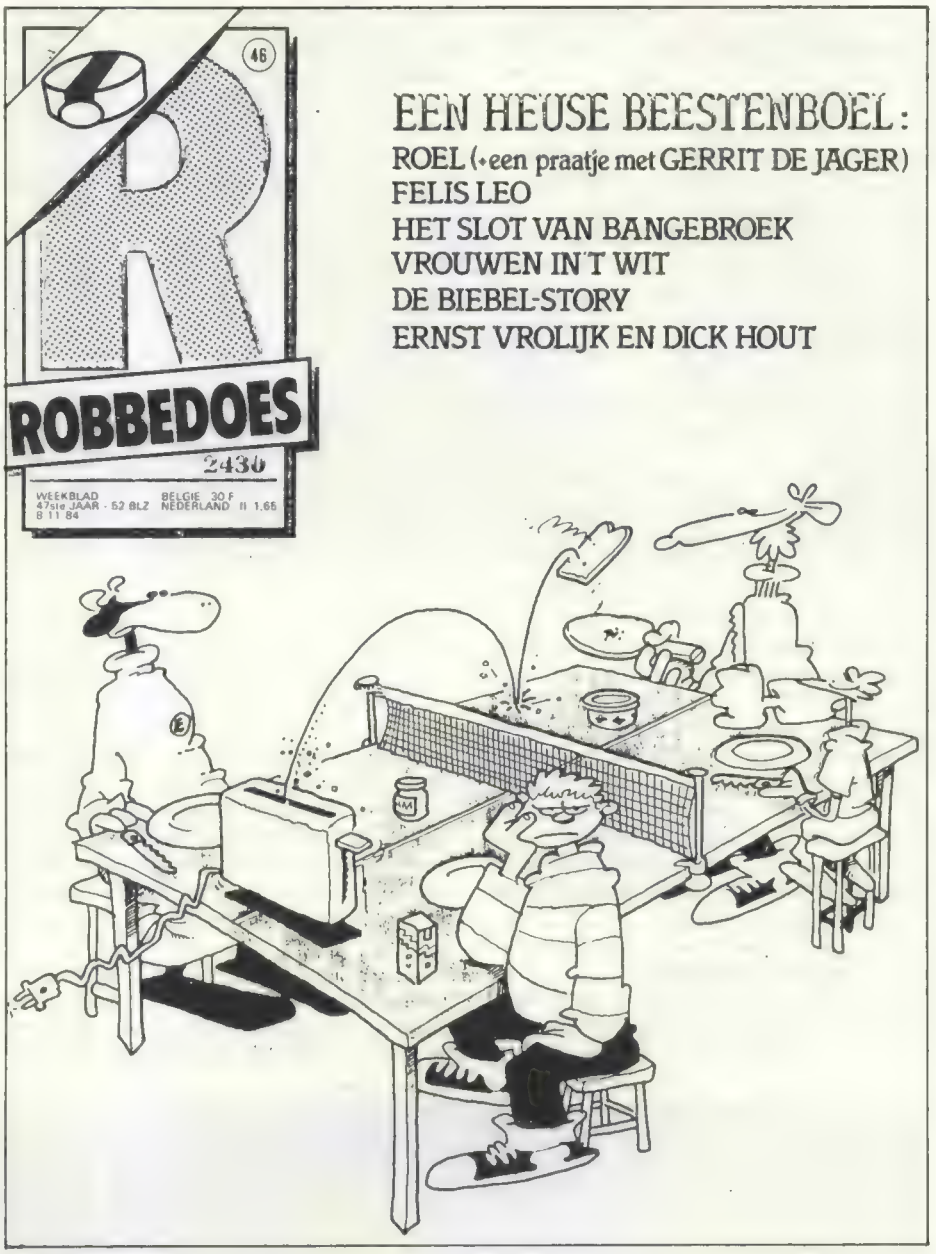

in Stripschrift *er maar op na...*
Nou ja, dat aanbod is er dus, we hoefden niet eens aan de grote klok te hangen dat *Robbedoes* wilde veranderen. Tsja en dan zeg ik 'veranderen', maar dat ging ook niet zo gemakkelijk, er heeft de strip *Sloeber* ingestaan en daar ben ik niet zo wild over. Je moest ook maar nemen wat je te pakken kon krijgen. Dat zijn voor een deel noodoplossingen op zo'n moment. We kregen van Dupuis niet een jaar de tijd om eens rustig nieuw materiaal te verzamelen. We mochten beginnen, maar zonder de nodige voorbereidingstijd. Maar dat was toch ook wel een uitdaging.

Hoe is uw overgang van Dupuis naar De Standaard in zijn werk gegaan? Bent u onmiddellijk opgestapt toen de publikatie van Nederlandstalige stripauteurs door Dupuis werd gekapt?
Ik ben niet onmiddellijk weggegaan, alhoewel ik moet zeggen dat ik op dat beslissende moment al kontakten gelegd had met De Standaard en ik niet alleen: ook Erwin Cavens was daarin betrokken. We hadden samen een leuk jaar achter de rug, we konden iets doen en we hadden goede respons vooral op ons redaktionele gedeelte. Bijvoorbeeld onze informatieve reeks *Zo wordt een strip gemaakt!* die als het goed is een dezer dagen bij uitgeverij Arboris gebundeld en bewerkt in boekvorm verschijnt. Dat viel dus allemaal best in de smaak en voor onszelf was het ook aardig om te doen, afwisselend, journalistiek, echt redaktiewerk kortom. En dat is heel wat aardiger dan alleen maar een Franstalige strip te deponeren in het bakje 'Te vertalen'...

Dat kan niet echt bevredigend zijn.
Nee. En toen de klok door Dupuis werd teruggedraaid, toen zagen we dat dus niet goed zitten, dat is duidelijk. We hoorden toen dat men bij De Standaard van plan was om een blad met strips te beginnen en we dachten automatisch: dát is het. We zijn toen stilletjes in kontakt getreden met De Standaard en dat liep dus. Achteraf bleek dat ook voor De Standaard toch een financieel onhaalbare zaak. Daarmee is niet alles van de baan, want momenteel wordt er toch iets dergelijks opgezet. Niet als een

eigen stripblad, maar via de dagbladpers. Eén dezer dagen zal daarover beslist gaan worden.

Een soort stripbijlage bij de krant bedoelt u? Over welke krant(en) heeft u het dan?
Het gaat om *De Standaard, Het Nieuwsblad* en *De Gentenaar*. Totale oplage 300.000 eksemplaren, dus dat wordt wel iets leuks. Ik kan er nog niet al teveel over zeggen, omdat de beslissing nog niet gevallen is, maar goed, het zou dan om een stripbijlage gaan.

Mogen we daarbij denken aan zoiets als Minitoe, *de stripbijlage van Het Nieuws van de Dag?*
Dat mag u, maar goed het ging over mijn verandering van baan: ik hoorde van die plannen en zo en dat heeft toch eerst nog een paar maanden geduurd. Toen dat aparte stripblad van De Standaard niet door kon gaan, was mijn interesse toch gewekt voor deze uitgeverij en vond ik dat ik het hier toch maar eens moest proberen. Ik ben hier beland om de studio te begeleiden, want zoals u weet, is de studio van Vandersteen, op Paul Geerts en Vandersteen zelf na, overgenomen door De Standaard sinds ongeveer een jaar. Tsja, het plan voor die stripbijlage kwam op en daar zie ik nu erg naar uit. Het gaat daarbij tenslotte om een dertigtal strippagina's per week! Dat is behoorlijk...

Dat is gewoon een stripblad!
Niet met het Vandersteenmateriaal, omdat dat al in de dagproduktie zit. Maar wel met de nieuwe *Bessy* die niet als dagstrip verschijnt op het ogenblik, dat zou kunnen. Ik moet zoals gezegd een slag om de arm houden, maar *Biebel kan natuurlijk ook rustig. Dat is voor de auteur niet onaantrekkelijk; de stripbijlage heeft een lezerspubliek van ruim 900.000 lezers en dat is van een heel andere orde dan het lezerspubliek van Robbedoes.* Dat spreekt tot de verbeelding, hè?
Daarnaast doe ik hier ook andere zaken. Al verschenen is een *Stripfeestboek*, ik ben nu bezig met het *Vakantieboek*, met korte stripverhaaltjes, waarbij ik uiteraard zoveel mogelijk onze studio betrek. De ene is beter dan de ander, dat weet ik, maar het is best aardig zo gemiddeld. Iemand uit de studio die ik zeer waardeer is Karel Biddeloo die met zijn *Rode Ridder* durft te lachen en dat vind ik heel goed. Zijn kerstverhaal in het *Stripfeestboek* is uitstekend, echt geestig. In juni komt dan het *Vakantieboek*, waar ook iets heel aardigs van hem zit. Bovendien komen daarin *Urbanus, Kiekeboe*, die kommercieel wel interessant te noemen zijn; er worden ook enkele jongeren in getest.

Betekent dit dat deze mensen nu via De Standaard gaan publiceren?
Nee hoor, *Kiekeboe* moet je beschouwen als een soort gastoptreden. *Urbanus* ook. Ik zou zo een kontrakt met hem willen sluiten, maar ik denk niet dat uitgeverij Loempia tot zo iets bereid is.

Die stripbijlage is dus ook een kans voor nieuwe tekenaars?
Ja, het mes snijdt aan alle kanten. De kranten hopen er een nieuw publiek mee aan te boren en nieuwe adverteerders en wij hopen er tekenaars mee aan te trekken die bij ons hun albums willen uitgeven als daar reden toe is. En die reden zal er eerder zijn, omdat ze via de stripbijlage in brede kring bekend zullen worden. Dat zal leuk zijn met een strip als *Biebel*, waarvan we binnenkort het tweede album publiceren. Het eerste album kwam zonder een spat promotie al op een oplage van 15.000 stuks. En daar zijn er nu al 13.000 van verkocht. Als die strip een jaar lang elke week bijna een miljoen mensen onder ogen gaat komen, dan hangt daar nog wel iets meer aan...! Daarom willen we voor de stripbijlage toch nog eens opnieuw gaan neuzen in Nederland en Frankrijk: er staan er al een paar op de waslijst..., maar ik kan daar nu niet al te veel over vertellen. Ik kan wel vertellen dat de krant laaiend enthousiast is en meteen zou willen beginnen. Voor alle eventualiteiten is er toch een onderzoeksburo aan het werk gezet en dat bekijkt de zaak nu. Hopelijk valt in maart de beslissing, want als we in september met die bijlage willen komen dan zal er nog keihard gewerkt moeten worden. Maar goed, er komen zeker nederlandse tekenaars in aan bod.
Zijn daar namen van bekend al?
Ik denk aan Uco Egmond, aan Gerrit de Jager ook, maar dat is nog niet rond. Er moet met kontrakten gewerkt gaan worden en dat konden we bij Dupuis niet. Als het allemaal doorgaat dan kan dat nu veel beter worden. We kunnen albums produceren en dat maakt het allemaal wat serieuzer. We kunnen aan promotie doen, aan merchandising.

Stripfeestboek
96 pagina's boordevol strips
Suske & Wiske / De Rode Ridder / Bessy-Dag & Heidi-Sloeber
Philip J. Bogaard / Faust / Devoon & Carboon / Ratteiong / Bloemetjes
Wilm / Nik & Klaus / Tus / Derek Palmers / Robert & Bertrand / Jerom / Biebel
STANDAARD UITGEVERIJ

De oplage van die kranten is alleen al promotie voor de albums...
Maar natuurlijk.

Je kunt wel zeggen dat uw overstap naar De Standaard de moeite waard geweest is. Nog even over die overstap, tenslotte waren we daarvoor aan dit interview begonnen, het feit dat Dupuis uw redaktionele werkzaamheden de nek omdraaide, lijkt ons toch uitermate pijnlijk als ervaring. Zijn daar geen kwade woorden gewisseld?
Ach, wat doet dat ertoe, vind ik. Enfin, lees de stripkritieken in *Robbedoes* maar eens, bijv. in verband met *De Geuzen*, daar kun je wel iets van de sfeer uithalen...

Vindt u die kritiek op De Geuzen *terecht?*
De kritiek op het taalgebruik in het eerste album, dat zie ik ook wel. Dat komt omdat de tekenaars hier een tekst maken met inderdaad hun grapjes die wat Antwerps zijn. We hadden een Nederlander in dienst die dat in de gaten moest houden, maar die persoon deed dat wat al te streng, waardoor ze hem als een soort tegenstander zagen en niet meer op zijn suggesties ingingen. Het resultaat was inderdaad wat slordig, dat zie ik ook wel, maar we hebben dat rechtgetrokken en bij het tweede album zal die kritiek niet meer kunnen komen. Tsja en dan te bedenken dat De Standaard een Nederlandse uitgeverij is, eigendom van Bührmann en Tetterode...

Wel een beetje een gotspe van Robbedoes, *want wat slecht Nederlands betreft heeft* Robbedoes *toch een geduchte reputatie. Niet speciaal in het verre verleden, maar ook enkele jaren geleden! Je moest de Franse taal zo ongeveer echt wel machtig zijn om het Nederlands te kunnen begrijpen...*
Is dat zo?

Jazeker. Ook in de tijd dat Karel Cavens hoofdredakteur was.
Nou ja. Vlaams is nog geen Nederlands, maar toch wel te begrijpen dunkt me. Misschien wekt het toch irritatie.

Aan dat Vlaams heeft het waarschijnlijk niet zo gelegen. Het gaat om echte fouten, stommiteiten in het afbreken van woorden waardoor onbegrijpelijke teksten ontstaan. Je hebt dat vaak bij teksten die geletterd worden door mensen die de taal niet spreken waarin ze moeten letteren.
Dat klopt! We hadden inderdaad Franstalige letteraars. Nou ja, daar gaat het niet om. Het is gewoon niet leuk dat ik nu in *Robbedoes* kritiek lees op een Standaarduitgave met als overbodige opmerking van Erwin Cavens de 'onervarenheid' van de uitgever, waarmee hij mij ook bedoelt...
Dat wordt mij iets te persoonlijk en dat vind ik niet leuk meer. Sinds die tijd is er niet veel kontakt meer tussen ons. Dat was eerst anders, want we belden elkaar regelmatig en gingen geregeld een pint drinken in Leuven. Dat is jammer, het spijt me ook zeer te horen dat zijn vader juist is overleden. We zullen dat kontakt toch weer eens moeten oppakken. Het is erg triest dat hij

maar zo kort van zijn pensioen heeft kunnen genieten.

Heel triest, ja. Maar goed dat het kontakt met Erwin niet definitief met slaande deuren verbroken is.
Nee hoor, er is niet met deuren gesmeten, men had er alle begrip voor. Ik heb het nu erg druk en daardoor komt het er niet zo van, maar het kontakt met de mensen daar is niet verbroken. Ik heb goede herinneringen aan Dupuis, ondanks alle strijd. Ik heb daar een vak geleerd dat ik niet kende, in een taal die ik nauwelijks kende. Toch wel lef van mezelf om daar als assistent-hoofdredakteur te solliciteren. Omdat de (Franstalige) hoofdredakteur echter niemand naast zich kon hebben, ben ik toen ook maar hoofdredakteur geworden, van de Nederlandstalige redaktie. Dat was eigenlijk al na 14 dagen beklonken.

Een boeiende periode voor u dus...
Ja. Wat arbeidsvreugde en arbeidsintensiteit ben ik er nu eerlijk gezegd een beetje op achteruit gegaan, maar als het projekt van de Stripbijlage doorgaat dan zit ik weer helemaal goed!

Wordt u hoofdredakteur van die bijlage?
Nou, dat is niet gezegd. In alle geval het plezierige zal zijn dat dan kontraktueel gaat vastliggen dat alleen de Standaarduitgeverij strips ervoor levert. Met als enige beperking dat het niet allemaal Studio Vandersteenwerk zal zijn, maar dat kan ook niet, zoals gezegd. Het zal dé ideale kans zijn voor bepaalde Nederlandse tekenaars, die ik het van harte gun. Als het goed materiaal is kunnen er natuurlijk ook Fransen in. Dat hangt ook nog af van de doelgroep, die vermoedelijk van 13 tot 17 jaar loopt vanwege de klantenbinding met de krant.

Je kunt daar niet jong genoeg mee beginnen. Toch waarschijnlijk een prettigere doelgroep dan bij Robbedoes *die op nog jongere lezers mikt. In naam althans.*
Dat ligt bij *Robbedoes* inderdaad wat onduidelijk. Ik vraag me af of kinderen van 12 of jonger nu echt wel iets van hun gading erin vinden. Ik vraag me dat af, bij sommige strips zeker.

En dat is vaak het geval bij de strips die uit Frankrijk komen. Die zijn qua thematiek op ouderen gericht.
En ook qua grafische vormgeving. Cossu bijvoorbeeld. Een lastige zaak: de artisticiteit en de kommercialiteit konkureren altijd onderling en daar heb je gewoon mee te maken. Ik zeg niet dat men hier (bij De Standaard) de artisticiteit op een laag pitje heeft gezet, dat niet, en hoe zou je dat ook kunnen meten, maar het is duidelijk dat de kommercialiteit hier meer gewaardeerd wordt. Neem nu *Robert en Bertrand*, als je ziet in wat voor een tempo die geproduceerd wordt, dan heb ik juist bewondering voor het tekenwerk en de verhalen. Kommercie en artisticiteit hoeven elkaar dus niet uit te sluiten. Zo denk ik ook over *Suske en Wiske*, die reeks is duidelijk weer aan het opklimmen. Je ziet dat ook aan de oplage, die nu weer terug op 470.000 eksemplaren. Dat is toch een aantal, waarvan andere uitgeverijen alleen maar kunnen dromen. En dat dan *vier* keer per jaar! Je moet je goed realiseren dat hier elke 3 maanden een nieuwe *Suske en Wiske* verschijnt en dan ook nog eens elke 3 maanden een *Rode Ridder*, een *Bessy*, een *Jerom*, twee keer per jaar dan nog eens een *Tits*. Legendre wil dat nu ook, maar ik denk dat hij na een snelle start van zo'n 8 albums wat rustiger aan zal doen. Dat zou ik hem ook aanraden.

Zijn stijl doet denken dat hij snel kan produceren. Is dat zo of lijkt dat maar zo?
Nou, hij tekent vrij vlug. Het is een handige jongen en zijn humor schijnt dus aan te slaan. Ik heb bij geruchte vernomen dat hij in de toptien staat bij *Wordt Vervolgd-Tv*. En ik neem aan dat die toptien gebaseerd is op de verkoop. We zijn in elk geval nooit benaderd om *Biebel* in die toptien te kopen. Ook in het stripprogramma van de regionale omroep Limburg belandde Legendre met *Biebel* in de toptien van 1985, terwijl zijn album pas in november van dat jaar verschenen was. Dat vind ik toch wel een hele prestatie. Die komt er wel.

Hoe zit het met de verkoop in Frankrijk van het Standaardfonds. Ze worden daar uitgegeven door Editions Erasme, maar weet u daar iets van?
Jazeker, want Editions Erasme is gewoon De Standaard...

Er is in Frankrijk veel reklame gemaakt.
Ja, maar dat ligt nu helemaal stil. Ons fonds sloeg daar duidelijk niet aan, series zoals *Tits* en *Jerom* al helemaal niet. *Suske en Wiske*, dat gaat nog wel, die loopt trouwens ook in het Frans dagblad (en dat is de beste promotie!). Alles bij elkaar zijn er miljoenen Belgische francs in geïnvesteerd, maar dat gaf niet de verwachte resultaten. Ik heb hier niet zo vlug alle cijfers, maar de herdrukken gaan er bijvoorbeeld maar op 3500 eksemplaren en dat is niet veel. De herdrukken zijn wel gestegen naar 5500, maar ook dat is niet zo geweldig: daar zou je Parijs niet eens mee kunnen bevoorraden. Intussen hebben we met Wavery Productions nieuwe plannen opgezet om de syndication naar het buitenland toe goed op poten te zetten. En onder buitenland versta ik dan zowel Frankrijk als Nederland en ook andere landen. Ik denk dat dat beter werkt. Het beste is natuurlijk de dagpublikatie in een krant. In Nederland verschijnt *Suske en Wiske* nu in zo'n 25 dagbladen; dat is niet kapot te krijgen. Frankrijk blijft dus nog een probleem, maar ik denk dat we op de goede weg zijn. We kunnen er natuurlijk ook met onze nieuwe strips van Franse en Nederlandse tekenaars op de markt komen en dan moeten we het toch kunnen maken in Frankrijk. Een deel van ons fonds zal het er wel nooit doen, dat is een duidelijk gegeven. Daar zitten de Fransen niet op te wachten.

Jammer van al het geld dat erin gestoken is...
Het is niet weggegooid, we hebben nu een mogelijkheid gevonden die minder kostbaar is. Bovendien is er toch animo gekweekt. Fleurus bijvoorbeeld is geïnteresseerd geraakt in *Robert en Bertrand* en in de nieuwe *Bessy*. Ik denk dat het zachtjes aan tijd wordt om te gaan eksploiteren, dat is wel nodig. Ik zit hier nu bijna een jaar, dus eigenlijk gaat dat allemaal toch heel vlug.

Toch blijft het jammer dat het nieuwe élan waarmee aan de Nederlandstalige Robbedoes *indertijd begonnen is, nu teniet gedaan is. Dat blijft voor ons een wat vreemde zaak, ook al heeft u de omstandigheden geschetst. Het is überhaupt vreemd dat het nooit echt geboterd heeft tussen* Robbedoes *en* Spirou*: je zou je ook het tegendeel kunnen voorstellen, dat uit zo'n trefpunt van Frans en Vlaams (of Nederlands) juist iets bijzonders tot ontwikkeling was gekomen. In plaats van dat die omstandigheid méér oplevert, levert hij vreemd genoeg minder op.*
Dat is juist, dat...

Heeft dat te maken met de rivaliteit die men altijd weer kan bespeuren tussen Walen en Vlamingen? Heeft dat te maken met de struktuur van dit land, waarin alles tot en met politieke partijen is opgesplitst in een Waalse en een Vlaamse afdeling?
Dat zou best kunnen, maar het uitgangspunt is dat Dupuis een Franstalige firma is. Dat is een feit en dat ik daarbinnen van de Nederlandstalige *Robbedoes* wat meer wilde maken is iets dat ik zelf zo wilde. Daarvoor moest ik om de Nederlandse markt te veroveren wel wat op chauvinisme werken. Een onbekende Fransman is vanzelfsprekend voor de Nederlandse markt minder interessant dan een bekende Nederlander. Echt politiek mag je daar niet in zien, dan maak je het te moeilijk. Nogmaals, de Franstaligen hadden het er gewoon voor het zeggen, ze hadden bovendien een andere kijk en de Franse markt is ook anders dan de Nederlandse markt. Zelfs de Nederlandse en de Vlaamse markt verschillen al.

Verschilt de Waalse markt op dezelfde manier van de Franse? Zijn de Walen net zo lachwekkend voor de Fransen (lees: Astérix chez les Belges*) als de Vlamingen voor de Nederlanders (lees:* Asterix en de Belgen*) zoals in genoemde strip en zijn vertaling?*
Er schijnt een verschil te zijn, maar dat is toch minder groot. Parijs is voor hen belangrijker dan Amsterdam voor de Vlamingen. Het is moeilijk om daar politieke oordelen over ten beste te geven. Ach, in een opwelling ontglipt je wel eens een keer iets dat daarop zou kunnen wijzen. Als je je realiseert dat hun ekonomie eigenlijk plat ligt...

En er zitten gelukkig alleen maar Vlamingen in het nationale voetbalelftal...
Ja, onder andere, maar dat speelt er niet in mee, dat mag er niet in mee spelen eigenlijk.

Het is tenslotte de achtergrond waar mensen vandaan komen.
Tsja, nou ja, het is een feit dat de direkteur Nederland van Dupuis (die trouwens afkomstig is van De Standaard, een ruil in omgekeerde richting dus) altijd gepleit heeft voor één blad, waarin *Spirou* zich voor een groot deel zou moeten gaan gedragen naar wat *Robbedoes* vertelt. Na afzwakking van één en ander zou je dan uit moeten komen op fifty-fifty. Daar zou ik geen bezwaar tegen hebben. Als ik bezwaren heb tegen bepaalde Franse series in *Robbedoes* dan heeft dat vooral ook ekonomische oorzaken. Dat heeft ook te maken met de albumdienst voor de follow-up. Neem nu zo'n strip als *Frommeltje en Viola*, ik kan die strip grafisch waarderen, er zitten echt prachtige tekeningen in waar je een uur naar kunt zitten te kijken.

Die werd niet in Robbedoes *gepubliceerd...*
Wat wil je, er zijn van het album in de Nederlandse vertaling voor zover ik me herinner maar 218 eksemplaren verkocht! Net genoeg voor de echte verzamelaars! Zo is dat en met de nieuwe eigenaars van Dupuis zal het nu niet anders gaan verlopen dan dat zulke series eruit gegooid worden, ook al zijn ze artistiek de moeite waard. Ik denk dat ze terug zullen gaan van 67 series, want zoveel hebben ze er, tot een stuk of 30 of nog minder. Daar gaat geveegd worden! Dat vermoed ik tenminste, het gaat nu om de echte moneymakers.

U zegt dus dat de pure zakenmensen dat allemaal in hun greep hebben weten te krijgen? Die hebben ook een greep op de hoofdredaktie van Spirou *en* Robbedoes?
Dat weet ik niet, ik weet niet in hoeverre dat nu al geregeld is. Dat duurt nog even, twee andere uitgeverijen die er één oppikken, daar gaat nog wel eens een jaar overheen, hoor.

Maar bestaan er dan geen redaktiestatuten?
Ik denk dat een hoofdredakteur bij Dupuis altijd carte blanche gekregen heeft. Maar in hoeverre dat nu nog het geval zal zijn als er oplagecijfers op tafel komen: dat weet ik niet.

Die carte blanche biedt dus geen enkele zelfstandigheid?
Met het risiko dat uitsluitend zakelijk geïnteresseerden het jonge talent geen kans geven. Zulke zakelijke argumenten spelen hier bij De Standaard natuurlijk ook een rol. *Biebel* met een oplage van 15.000 wordt toch afgemeten aan *Suske en Wiske* met 470.000 eksemplaren... Efin, *Biebel* zit in de lift, maar we gaan ook een serie afbouwen, omdat die na vele jaren blijkbaar niet over de grens van 10.000 geraakt en dan is het toch gedaan.

Welke serie?
Dat zal *Tits* zijn. Jammer voor de tekenaar, maar dat zijn inderdaad ekonomische wetmatigheden. Het kan niet anders. 20.000 Dat gaat, zoals *Robert en Bertrand* en *Bessy* ook, geloof ik, dat zijn behoorlijke oplages. Dat kan.

Zeker als je de oplagecijfers vergelijkt van Eppo/Wordt Vervolgd... *Dan is 15.000 véél, voor zover wij weten.*
Ja???

Nou ja, voor series die net beginnen en voor zover onze informatie klopt. Maar je hoort wel eens wat.
Maar er zit veel talent onder, veel jong talent. Meer dan hier in Vlaanderen.

Er zijn ook meer Nederlanders dan Vlamingen.
Dat lijkt een grapje, maar dat telt mee, zo is dat. Kijk maar naar Frankrijk, dat is nog groter en daar zit nog meer talent dan in Nederland. Dat weerspiegelt zich dus ook in het Franse voetbal, om daar nog even op terug te komen. Dan verliest Nederland dus van Frankrijk...!

Maar dat ligt dan aan de bal, de konditie van het veld en de scheidsrechter...
Ja, ja, en daarom worden jullie zeker ook uitgeschakeld door het Belgische nationale elftal...

Erwin Cavens vertelt:

De problemen bij Dupuis

door Rob van Eijck, Har Brok en Baldi Dekker jr.

Het is al geruime tijd onrustig bij uitgeverij Dupuis. Onlangs heeft een groep bankiers onder aanvoering van de groot-industrieel Albert Frêre, bekend van onder meer de Banque Bruxelles Lambert, Dupuis en het bijbehorende blad Robbedoes opgekocht. Al sedert zeven jaar bezet Erwin Cavens een kantoortje in het Dupuisgebouw te Brussel. Als enig overgebleven redacteur moet hij wel interessant nieuws te melden hebben. Een trio van Stripschrift tekende het volgende op:

Er is een periode geweest bij *Robbedoes* dat de helft van het blad bestond uit werk van eigen, Nederlandstalige tekenaars. Daar is hard voor gevochten en het heeft veel geld gekost. Heel veel geld. Er is door de directie geen consequent beleid gevoerd naar de markt toe. We hebben als redactie gezocht naar series waarvan de albumrechten vrij waren, zodat Dupuis ook de albums zou kunnen brengen. Ik vond die bijdragen uit Nederland goed en belangrijk. Mensen zoals 'Studio Arnhem' hebben veel talent en maken leuke dingen. Daar is veel in geïnvesteerd, want het verscheen in kleur. Er moesten cilinders bij het drukprocédé veranderd worden, etcetera. Maar àls je dan investeert en er is vanuit de directie geen interesse om er ook albums van uit te brengen, omdat zij zeggen: 'Goh, het is maar Nederlands materiaal', dan kost het alleen geld en kan het niets opbrengen. Daarnaast zijn er miskleunen gemaakt. Er zijn series geplaatst die eigenlijk nog niet rijp waren voor publicatie. Bijvoorbeeld – naar mijn mening – *Avelon Air* en *James Lee*. Die nieuwelingen zijn niet aangeslagen bij het publiek. Zo'n veertien dagen geleden kreeg ik de uitslag van de opiniepeiling die *Robbedoes* vorig jaar heeft gehouden. We vroegen alleen naar de series die toentertijd in het blad stonden. Het ging ons er vooral om te zien wie er bij de nieuwe series het beste uit kwam. Wat ik al verwachtte kwam uit. Op de eerste plaats kwam *Roel en zijn beestenboel* te staan. *Biebel*, die minder populair is in Nederland, kwam op de tweede plaats terecht. Dat is ook een heel Vlaamse strip. We proberen het album van *Roel* klaar te krijgen voor 15 oktober, de boekenbeurs van Antwerpen. De Strip-3-daagse van Breda haalden we helemaal niet meer.
Ik wil trouwens niet onder stoelen of banken steken dat ik een enorme bewondering heb voor Gerrit de Jager. Die *Oom Bokkie*-strip van hem, die nu wekelijks verschijnt, vind ik erg leuk.
We hebben ook gevraagd naar de meningen over het redactionele gedeelte. Daar bleek *Beste Robbedoes* op de eerste plaats te komen, gevolgd door *Strip Strip Hoera*. Deze laatste rubriek keert binnenkort in Robbedoes terug.

Stempel

Het begon toen onze enige Nederlandstalige directeur, Piere Metjens, zijn stempel op het blad wilde drukken. Hij nam het initiatief om de Nederlandstaligen een kans te geven. Voor die tijd was de *Robbedoes*redactie puur een vertaalbureau, dat letterlijk de *Spirou* uit het Frans vertaalde.
Piere hoopte dat het meteen zou aanslaan. Hij dacht dat we meteen 350.000 exemplaren zouden gaan verkopen. Dat is een illusie gebleken, want er is rond die nieuwe formule nooit promotie gemaakt. Zo konden alleen de *Robbedoes*-lezers zelf merken dat er iets veranderd was.
Hij heeft toen ook de redactie veranderd. Jos Wauters is toen aangetrokken om de markt af te tasten naar nieuwe strips. Maar mr. Metjens, die ons de kans gaf om dat blad te maken, kon zijn beleid niet consequent doorvoeren. Er hadden promotieakties gevoerd moeten worden en nieuwe albums gemaakt moeten worden met die nieuwe strips. En dat is niet gebeurd, want hij is toen tegen de rest van de directie aangebotst.
Jos Wauters en ik hebben toen ook nog een initiatief genomen. Dat betrof de *Robbedoes-plus* albums. Na de vertaling uit het Frans moeten nieuwe drukcilinders gemaakt worden voor de kleur zwart. We zeiden toen: 'Als we dan toch nieuwe zwart-cilinders moeten maken, laat ons dan in de plaats van materiaal dat wij niet leuk vinden, eigen materiaal publiceren in zwart-wit'.
Toen *Robbedoes* eenmaal dat katern in kleur, met 24 pagina's eigen strip zat, was dat voor ons een mooie kans om te laten zien wat we konden. Voordien was het werk hier weinig kreatief. Het krijgen van tekenaars voor dat Nederlandse katern bleek niet moeilijk. We hebben twee tekenaars gebeld: Toon en Gerrit de Jager. Met Peter de Smet hadden we al eerder contact, omdat er sprake van was dat zijn

strip, *De Generaal*, door Dupuis zou worden overgenomen. De andere tekenaars arriveerden hier met busladingen tegelijk. De ene bracht de andere weer mee.
We hebben nog enige tijd de strip *Sloeber* gepubliceerd. Dat was een initiatief van Jos Wauters waar ik helemaal niet gelukkig mee was. Ik vond dat we *nieuwe* dingen moesten gaan zoeken. We hebben hier in het Vlaamse deel van België maar één school en dat is de Vandersteen-school. De meeste jonge tekenaars gaan dan ook helaas werken in de stijl van Vandersteen.
Wat ik heel belangrijk vind zijn jonge talenten als *Luc Cromheecke*, die nu met *Tom Carbon* in *Robbedoes* staat. Dat vind ik een groot talent. Al een jaar of vijf geleden, toen hij 17 jaar was, heb ik pagina's van Luc gepubliceerd. Er zijn toen een aantal korte verhalen van hem verschenen, maar daarna kreeg hij moeilijkheden met zijn scenario's. Die schreef hij namelijk zelf en nadat ik vijf keer achtereen een scenario van hem had geweigerd is hij weg gebleven. Ontmoedigd.
Luc belde een jaar geleden terug. Hij had toen een scenarist gevonden, een debutant, maar een enorm talent. Hij schreef een eerste scenario over pratende croissants. Erg leuk. Ze zijn toen verder gegaan.

Biebel

Marc Legendre, die nu *Biebel* tekent, is twee, drie jaar hoofdredacteur van *Kuifje* geweest. Hij was veel te creatief om daar bij Lombard achter een bureautje te zitten en is weggegaan. Hier is toen dat *Biebel*-project geboren en dat heeft steeds meer succes gekregen. *Biebel* heeft een heel aparte stijl. Er zijn nu ook twee albums van verschenen en die schijnen goed te lopen. Helaas zijn ze niet door Dupuis uitgegeven, maar door Standaard Uitgeverij.
Marc Legendre wilde zijn albums graag bij Dupuis uitbrengen. Zijn serie sloeg bij onze lezers meteen aan. We hebben de serie toen aan *Spirou* aangeboden, maar daar kwam Charles Dupuis tussen. Die had daar, naar het schijnt, een hele week niet van geslapen. Hij vond dat eierkopje zò afschuwelijk dat hij *Spirou* een verbod oplegde om de serie te publiceren.
Bij de Nederlandstalige lezers was *Biebel* een succes en Marc wilde, net als iedere auteur, een album. In die tijd viel het katern met eigen strips weg bij Robbedoes. De redactie werd feitelijk weer een vertaalbureau. Daar Jos Wauters geen Frans kende, ging hij uitkijken naar een andere baan. Die vond hij bij de Standaard Uitgeverij. En de Standaard heeft toen ook Marc Legendre in de gelegenheid gesteld om zijn *Biebel*-albums daar uit te brengen.
Nu zit ik met de vraag of ik *Biebel* uit het blad moet gooien, omdat destijds Dupuis heeft geweigerd er albums van uit te geven. Ik vind het een goede strip en mijn lezers houden er van, dus blijf ik 'Biebel' brengen. Want het is ook niet onmogelijk dat als volgend jaar het contract van Marc bij de Standaard afloopt, hij naar een andere uitgever gaat. Eventueel Dupuis, want sinds de overname van Dupuis door de Groupe Bruxelles Lambert heeft Charles Dupuis niets meer te vertellen.
Nieuwe lezers moeten nog wel aan 'Biebel' wennen. Er komen wel brieven in de stijl van 'Dat kan ik ook tekenen', maar dat krijg je als je ziet dat mensen als Kamagurka, Bretécher, Reiser en Wolinksi carrière maken. Je hebt gauw de neiging om te zeggen 'Dat kan ik ook'. Qua tekeningen is dat misschien ook niet zo moeilijk, maar het gaat om de geest er achter. Het geheel.

Ik stel voor: de BIEBEL-SPORTEN...
EN ZO... ALLES KITS WAT GEBEURDEN BETREFT BOEZIE! REGGIE SORTEERT ONZE BALLETJES EN PAPA ZIT OP EEN STOMPLAATS. LEES JIJ NU NOG EVEN DAT IDIOTE SPELLETJE UIT. DE GROTE LIJNEN LIJKEN MIJ RUIM VOLDOENDE, ZO VOOR 'N EERSTE KEER...
IDIOTE SPELLETJE!?
"IN GROTE TREKKEN" KOMT HET HIER OP NEER, EIERBOLLETJE, JE LOOPT ACHTER DE BAL AAN EN JE TRACHT ZO VEEL MOGELIJK DOELPUNTEN TE MAKEN. AL DE REST IS THEORIE EN MAAKT HET ALLEEN MAAR INGEWIKKELDER...
GEEN BIJSTER INTELLIGENT SPEL, BLIJKBAAR!
EN HOP! WE ZIJN VERROLLEN! PROBEER DIT BALLETJE MAAR NS TE PAKKEN TE KRIJGEN, WATERHOOFDJE...
HA! HET WORDT ALMOEILIJKER! JE KRIJGT DIE BAL NIET, JE MOET 'M "AFPAKKEN"!!?
HAHA! BIEBEL IS BELACHELIJK!
HIP HUP
HIP
POEP
HOP
VAK VAK!
NATUURLIJK LAF VAN VRIEND BOEZIE
IK HEB MIJN UNIFORMPJE NOG NIET AAN!...
HIP HIP HOP!
GRAAGJE JALHÉ
HEHAHA!
RADDER
FLAP FLAP
WIP
GNARF!!
HIP HIP
HALLOOO BIEBEL DOE! HET BOE!
HOLA! TAUTOLOGISCH HERZIEN, BIEBEL
DIT IS TE GEK!
KRIJGEN WE HIER NOG VOETBAL TE ZIEN, MANNEN?!
HEY, HUP!
GEZANG!
KLED
WAT WAS DAT ?!...
SPELDOORZICHT! IN PLAATS VAN ACHTER JOU AAN TE HOLLEN, BEN IK OP MIJN PLAATSJE BLIJVEN STAAN! EN VOOR IEMAND DIE ZO "GOED" KAN VOETBALLEN, HEB JE MAAR BITTER WEINIG WEERSTAND! BOEZIETJE..?
FWI-WIT
GRIMMIK!
JAWADDE

Crisis in de stripwereld

De strips van Gerrit de Jager hebben veel succes bij de Franse lezers. Oorspronkelijk stonden ze er een beetje huiverig tegenover. Het was in het begin dan ook hoofdzakelijk de *Spirou*-redactie die er enthousiast over was. Daardoor is hij ook in dat blad terechtgekomen. Pas als zijn album een tijdje in de winkel ligt kunnen we met zekerheid zeggen dat zijn stijl succes heeft, maar daar ziet het wel naar uit. Gerrit krijgt wel eens post van Franse lezers en die zijn dan heel positief, heel enthousiast. Aan de oplage van het blad was dat succes niet te merken, maar ik denk dat dat met een ander probleem te maken heeft. Er is momenteel een krisis in de stripwereld. Dat heeft Oberon met *Eppo* gemerkt. Ik geloof dat *Eppo* een zware teruggang heeft beleefd. Maar dat is bij alle bladen zo. En waaraan dat ligt? Dat weet niemand. Zelf denk ik dat het een mentaliteitsverschil is met vroeger. Kinderen gaan andere dingen doen met hun geld dan er een stripblad voor kopen.
Het kopen van een stripblad is ook niet erg aantrekkelijk. Er staan naast de strips waar je van houdt ook strips in die je niet leuk vindt. En er staan advertenties in. Ook heel onaantrekkelijk. Dat terwijl als je het geld van een paar bladen bij elkaar legt, je een album kunt kopen van de serie waar je van houdt. Dat album zet je dan netjes in je bibliotheek en lees je wanneer je wilt en in

één keer kun je het uitlezen.
De platenmarkt en in mindere mate ook de video-verhuur hebben een slechte invloed op de verkoop van een blad. Tegenwoordig kopen kinderen veel eerder platen dan vroeger. Volgens de laatste cijfers die ik kreeg is dáár zelfs sprake van een lichte vooruitgang. Maar de albumverkoop blijft volgens mij de hoofdoorzaak van de teruggang in de bladenmarkt.
Vroeger waren er minder albums en verschenen ze ook minder vaak. Nu komen er iedere week massa's albums uit en schieten de kleine uitgeverijtjes als paddestoelen uit de grond. Iedere week kun je wel een paar nieuwe albums kopen. En nu we nog middenin een economische krisis zitten kan men nu eenmaal minder uitgeven. Ook kinderen zijn daar de dupe van. Die hebben ook minder te besteden.

Albumbeleid

Het gaat bij Dupuis feitelijk niet om het weekblad, maar om de albumuitgaven. Die zijn commercieel gezien veel aantrekkelijker. Vroeger was men daarin veel consequenter. Toen werd een serie pas in het blad geplaatst als er een album van gemaakt kon worden. Dupuis maakt op het blad nauwelijks of geen winst. Maar naast een promotieblad, een catalogus voor de nieuwe albums, zorgt het blad er ook voordat de productiekosten van de albums stukken lager worden. Films en kleurscheidingen kunnen nu van het blad worden overgenomen. Zonder het blad zouden die kosten alleen door de album-verkoop opgebracht moeten worden.
Sinds de laatste redactiewijzigingen bij *Spirou* werkt men daar met twee verschillende mensen. De één maakt zijn blad en de ander moet maar zien wat hij daar uit kan halen als een album. En dat is, lijkt mij, bitter weinig. Je kan toch van bijvoorbeeld *S.O.S. geluk* niet meteen een album maken? Dat is een strip voor een heel ander publiek. Wij hebben altijd een 'klassiek' publiek gehad, dat vrij jong was. Er staan nu series in het blad die voor veel ouderen zijn, terwijl er de week daarna verhalen in staan voor peuters. Er is niet naar één bepaalde leeftijd toegewerkt en dat heeft ook zijn weerslag op het albumbeleid. In de Franse redactie heb ik weinig in te brengen. Alleen dat wat betrekking heeft op de Nederlandstalige tekenaars, dat gaat via mij. De *Spirou*-redactie telt een hoofdredacteur, diens assistent, twee secretaresses en een lay-out man. Verder gebeurt alles met freelance medewerkers.
Bij de *Robbedoes*-redactie werk ik alleen. Ik werk met free-lance medewerkers. Het maken van een blad van 52 pagina's neemt veel tijd in beslag. Je hebt dan nog maar weinig tijd over om creatief bezig te zijn, of om op zoek te gaan naar nieuw talent. Daardoor heb je, wat dat laatste betreft, alleen weet van die mensen die naar je toekomen.
Uiteraard volg ik allerlei bladen. Dan bedoel ik niet de fanzines, want daar staan niet zo vaak dingen in die interessant zijn. Maar het lastige van bladen is dat ieder blad zijn eigen stijl heeft. Zo'n tekenaar werkt dan ook in een bepaalde richting. Kijk bijvoorbeeld maar eens naar de Espee-stal. Daar zit veel talent bij. Maar ik zie Erik Schreurs nog niet voor Robbedoes tekenen.

Sombere toekomst

Tegen wat er na de overname van Dupuis en *Robbedoes* door de Banque Bruxelles Lambert gaat gebeuren, kijk ik wel wat angstig aan. Het is wel heel duidelijk dat de groep mensen die Robbedoes nu heeft overgenomen, nauwelijks weet waar België ligt. Laat staan dat ze weten waar Nederland ligt. Het enige dat ze zien is Frankrijk.

Zo hebben we problemen met de albumverkoop. In Nederland heb je het VNU concern, waarvan Oberon deel uit maakt. Dat concern doet niet alleen zijn eigen uitgave, maar ook zijn eigen distributie. Die hebben een echte monopoliepositie op de Nederlandse markt en daar moet je tegen op zien te concurreren. Dat is niet makkelijk. Maar het wordt nog veel moeilijker als je dat moet gaan doen met mensen die totaal geen interesse hebben in de Nederlandse markt.
Het probleem is ook dat onze best verkopende series niet meer groeien. Van *De Smurfen, Lucky Luke, Guust Flater* en *Buck Danny* komen geen nieuwe Dupuis-albums uit. En de overige grote series als *De Blauwbloezen, Sammy* en *Yoko Tsuno* worden getekend door mensen die al jaren meedraaien. Zo blijven er steeds minder series over. Een grote tekortkoming van Dupuis is geweest dat er niet vlug genoeg naar aflossing is gezocht. We zitten nu met een heleboel produkten die al dertig jaar oud zijn. En nieuwe produkten hebben we nog nauwelijks.
Als je met een nieuw produkt begint, moet je eerst de markt aftasten. Je weet nooit van tevoren of iets loopt of niet loopt. Ik denk dat geen enkele uitgever het zich nog kan permitteren om een serie die niet goed verkoopt tien jaar op de markt te houden, in de hoop dat deze na twaalf jaar wel goed verkoopt. Met deze mensen kan dat nog minder. De mensen die de zaak hebben overgenomen zijn bankiers en redeneren ook als bankiers. Terwijl je op de stripmarkt moet investeren. Je moet er erg veel geld en tijd in stoppen. Je moet er creatief mee bezig zijn. Dat willen zij niet. Zij willen vandaag een produkt op de markt brengen en zeggen dan: 'Verkopen we daar morgen 100.000 exemplaren van dan is het goed. Zoniet, dan halen we het overmorgen weer van de markt'.

Marktonderzoek

Toch acht ik de kans dat *Robbedoes* zal verdwijnen vrij klein. *Robbedoes* is een catalogus van de Dupuis-produkten. Tot nu toe had de hoofdredacteur van *Spirou carte blanche* en kon hij eigenmachtig van alles aankopen en in *Spirou* publiceren. Nu het blad meer dan ooit een catalogusfunctie heeft kan dat niet meer. Er moet naar albums gewerkt worden. Naar marktresultaten.
Er worden nu marktonderzoeken gehouden. Dat in Frankrijk is al afgerond, maar er is me beloofd dat er ook nog een onderzoek op de Nederlandstalige markt zal plaatsvinden. Uit het Franse onderzoek kwam een leeftijdsgroep naar voren die schommelt tussen de 10 en 14 jaar. Er zijn ook dingen uit te voorschijn gekomen die ik vorig jaar al aan de directie had doorgegeven. Ik vind het bijvoorbeeld niet goed dat in een strip als *Agent 421* een zelfmoordverhaal voorkomt. Dat breng je niet voor kinderen. Een strip moet positief en leuk zijn. Je moet het graag lezen en de mensen niet gaan confronteren met hun eigen misère. Zeker kinderen niet. Ik wil nu ook weer niet zeggen dat je kinderen aanzet tot

zelfmoord, maar het gaat toch wel die richting uit.
Een uitgeverij als Casterman kan wel dergelijke zwarte humorstrips brengen. Die hebben een meer volwassen publiek. Maar Dupuis werkt naar kinderen en daar kan zoiets zeker niet. Met *S.O.S. geluk* heb je het zelfde. Daarin zitten naar mijn mening heel negatieve dingen. Dat breng je niet voor kinderen.
Ik ben niet tegen geweld in een strip, maar je hebt geweld en geweld. Neem nu bijvoorbeeld een strip als *Archie Cash*. Dat is een harde strip waar veel geweld in voorkomt. Maar de strip is niet negatief ingesteld. Je kan zeggen: 'Ik ben niet tegen sex in een strip'. Dat wil niet meteen zeggen dat er van plaat 1 tot en met 44 geneukt moet worden. Het is maar hoe je het brengt. Geweld kan duidelijk zijn zonder te shockeren, maar het kan ook dat de bloedspatten er vanaf vliegen.
Vergeet niet dat de tienjarige kindren van nu niet dezelfde kinderen zijn als wij indertijd waren. Tegenwoordig worden kinderen veel sneller geconfronteerd met harde feiten, zoals Ethiopië en Bangladesh. Bij mij thuis is er pas een televisie in huis gekomen toen ik twaalf was. Nu staat er in elk gezin wel een televisie en kijkt ieder kind – denk ik – wel eens naar het journaal, waar het harde dingen ziet en daardoor sneller volwassen wordt.

Dalende lijn

Spirou is de afgelopen twee jaar in een gigantisch dalende lijn gegaan. Ik kan wel stellen dat als ze morgen *Robbedoes* opdoeken, ze volgend jaar *Spirou* kunnen opdoeken, want alleen kunnen zij hun kosten niet dekken. Vandaar dat ik verwacht dat *Robbedoes* niet verdwijnt. Nu worden de produktiekosten verdeeld over de twee bladen, terwijl *Spirou* en de albums anders 100% van de kosten voor hun rekening zouden moeten nemen.
Op het moment draaien de bladen zonder verlies, maar er is ook geen sprake van winst. Die komt helemaal uit de albums. Wanneer de bladen echter zouden verdwijnen komt op de lange duur ook de albumproduktie in gevaar. Niet alleen omdat de kosten dan helemaal voor rekening van de albums komen, maar ook omdat de promotie over een totaal andere boeg gegooid zou moeten worden. Dat zou hele hoge kosten met zich meebrengen. Je kunt wel voor ieder album dat je uitbrengt reclameposters van 20 m² ophangen, maar dat kost gigantisch veel geld. Dat is ook de reden om de bladen in stand te houden. De films moeten toch gemaakt worden, net als de kleurscheidingen. En dan heb je alles al kant en klaar om de albums te kunnen drukken.

Miskleun

De bankiers hebben Dupuis overgenomen om de goedlopende series. Ze waren zich er echter niet van bewust dat tekenaars als Franquin en Peyo niet meer tekenen en dat de series *Buck Danny* en *Lucky Luke* niet meer bij Dupuis zitten. Ik vermoed dat er een heleboel dingen zijn die zij niet wisten toen ze het bedrijf kochten.
Albert Frêre, de belangrijkste koper, is één van de top-industriëlen van België. Hij is de grote man achter GBL, de Groupe Bruxelles Lambert, waartoe ook de Banque Bruxelles Lambert behoort. Hij zit bijvoorbeeld ook achter RTL, het Luxemburgse radio- en televisiestation. Die man verdient waarschijnlijk zo gigantisch veel geld dat hij niet weet waar hij er mee naar toe moet. Hij heeft een aantal kranten opgekocht en wilde ook een 'zetje' op de stripmarkt.
Hij wilde wel een stukje stripmarkt, maar hij heeft van strips totaal geen verstand. En in de tijd dat hij Dupuis kocht, was dat een familiebedrijf waarbinnen alle partijen slaande ruzie met elkaar hadden. En als je dat bedrijf koopt, dan heb je in niemand meer vertrouwen. Dan zeg je ook: 'We sodemieteren iedereen aan de deur en nemen mensen waarin wij geloven'. Daarom heeft hij een andere uitgever in de arm genomen: Hachette. Maar eigenlijk heeft die ook geen kaas gegeten van de stripmarkt.

Gevolgen

Drie jaar geleden telde de *Robbedoes*redactie nog drie mensen. Tot mei '85 waren dat er nog maar twee, en nu zit ik hier alleen. Ik probeer er nu al tijden iemand bij te krijgen, want als ik ziek word of mijn nek breek, of zelfs als ik gewoon met vakantie ga, dan zijn er de grootste problemen. Maar ik krijg er niemand bij en je zult begrijpen dat ik dan ook weinig vertrouwen heb in de toekomst van de Nederlandse markt... En mijn eigen baan.
We moeten nu verhuizen naar Charleroi, wat nota bene midden in Wallonië ligt. Daar heb je helemáál geen voeling meer met de Nederlandse markt. Wat dat betreft had het uitbrengen van de albums van *Biebel* een mooie eerste stap kunnen zijn, maar Dupuis heeft voor de eerste tijd de albumrechten verspeeld. Dat is heel jammer. Waar ik nu heel veel van verwacht is *Roel*. Want als dat goed blijkt te draaien, dan is de kans misschien groter dan de Franse redactie vlugger open staat voor Nederlands materiaal.
Het gaat nu trouwens al beter. Sinds Philip van Doorn twee jaar geleden hoofdredacteur van Spirou werd, is daar verbetering in gekomen. Je hebt uiteraard het probleem dat Nederlands materiaal bewerkt moet worden naar het Frans. Daar heb je Franstaligen voor nodig die twee-talig zijn. En dat soort mensen zijn op één hand te tellen. Dat was tot nog toe steeds het probleem. Omdat de Franse markt en het Franse tekenaarspotentieel groter is dan het Nederlandse, hadden zij helemaal geen behoefte om in Nederland te gaan rondkijken, om te zien of daar misschien capabele mensen rondliepen die de moeite waard waren.
Philip van Doorn heeft toen gezegd: 'Als iets goed is, dan zoek ik daar een vertaler voor. Dat is moeilijk en een probleem, maar problemen zijn op te lossen'.

Distributie

Een probleem waar *Robbedoes* mijns inziens erg onder te lijden heeft, is de slechte distributie. Je zult in Nederland echt moeten zoeken naar een winkel waar *Robbedoes* verkocht wordt. Dat wil zeggen dat de bladen niet goed verdeeld worden. Daar is wel iets aan te doen maar dat kost tijd, geld en mensen. En daar wordt nu juist op bespaard. *Spirou* heeft het beter, want die kan sinds de overname gebruik maken van het distributienet van Hachette. Maar als Nederlandstalige ben ik daar niets bij geholpen.
Het ligt aan kleine dingen. Je kunt één exemplaar van *Robbedoes* bij een boekhandel brengen en neerleggen. Daar komt dan een stapeltje *Titanic* bovenop, en daar-

boven nog weer een ander tijdschrift. Dan moet de koper echt gaan zoeken of er wel een *Robbedoes* te koop is. Je kunt er ook een stapel van 50 *Robbedoezen* brengen. Dan kan de koper er niet meer omheen. En wanneer die dan zo'n prachtige *Robbedoes*cover ziet, dan gaat hij toch zeker even kijken wat er in staat?
Met de albumdistributie is het precies zo. Je kunt als vertegenwoordiger naar een boekenwinkel gaan en zeggen: 'Hier is mijn kaartje. Als u wat nodig hebt dan belt u me maar'. Maar je kunt als vertegenwoordiger ook zelf gaan kijken wat er nog in voorraad is. Wanneer er van een boek niets meer in voorraad is dan kun je zelf aanvullen. Je kunt een pak van 50 stuks langsbrengen en het de winkelier maar laten bekijken, maar je kunt ook zelf de albums uitpakken en in het schap zetten. Het zijn allemaal details, maar wel heel belangrijke details.

Chauvinisme

Het afstoten van het Nederlandse katern in *Robbedoes* is niet alleen een kwestie van geld geweest. Men weigerde botweg na te gaan wat het effect van zulke Nederlandse strips op de Franse markt zou zijn. Ze vonden het niet nodig om te kijken of een strip als *Biebel* op die markt succes zou kunnen hebben. En werk van Studio Arnhem of Peter de Smet, dat vonden ze ook niet nodig.
Deze situatie is sinds de overname nog geaccentueerd. De nieuwe directie denkt alleen Frans, leeft Frans, ziet alleen Frans en leest alleen Frans. En Nederlands...? Ze weten dat het bestaat, maar verder. Als ik morgen een nummer zou uitbrengen waarin ik alle strips in het Turks heb laten letteren, dan zal niemand van de directie dat opmerken.
Ze zijn er bijvoorbeeld ook van overtuigd dat ze in Charleroi heel makkelijk Nederlandstalig personeel kunnen krijgen. Terwijl Charleroi midden in Wallonië ligt. Desnoods halen ze ze uit de kolenmijnen of zo. Charleroi is ook de stad met het allerhoogste percentage zelfmoorden. Misschien dat ze daarom de Nederlandstalige redactie overplaatsen naar die stad. Een 'natuurlijk' verloop van het personeel...
Voor ons eigen katern kijken we niet naar het land waar de tekenaar vandaan komt. De redactie van *Spirou* was stomverbaasd toen wij een keer in ons eigen, Nederlandse full color katern werk van Yves Chaland publiceerden, terwijl hij een Fransman is. Ze trokken zúlke ogen op dat wij zomaar werk van een *Fransman* publiceerden. Waar haalden we het in godsnaam vandaan?!
De verhouding tussen Chaland en Dupuis is nu helaas verkoeld. Van het verhaal dat wij van hem publiceerden, lagen hier 23 originele pagina's en die zijn op een dag gegapt. Ik vermoed dat het een soort afrekening was. Daar bovenop kwam nog dat hij toen bezig was met een verhaal waarin *Robbedoes* voorkwam. Maar hij is niet tot een accoord kunnen komen met de directie. Er is nu dan ook helemaal geen contact meer tussen Chaland en Dupuis.

Bek houden!

De Franse redactie plaatst soms strips die echt alleen geschikt zijn voor een volwassen publiek. Ik heb geprobeerd daar iets aan te doen. Zo heb ik een paar series pertinent geweigerd te plaatsen in *Robbedoes*. Totdat de directie dreigend een vinger opstak, om te zeggen: 'Jij moet je bek houden!'. Voor die tijd lukte het aardig dergelijke series uit *Robbedoes* te weren. Zo kon men maar niet begrijpen dat ik een veto uitsprak over het werk van Carpentier, want dat was een Antwerpenaar. Een Franstalige Antwerpenaar, maar desalniettemin een Antwerpenaar. Hij maakte een verhaal waar kop noch staart aan zat.
Ondanks alle perikelen heb ik niet echt overwogen om Dupuis te verlaten. Vroeger zat ik in de muziekwereld. Net als in de stripwereld heb je daar met 'artiesten' te maken. Er zijn hele leuke mensen bij, maar ook hele vervelende mensen. Gelukkig heb ik met alle Nederlandstalige auteurs een heel leuk contact. Het is heel prettig om met ze samen te werken.
Wel heb ik de markt afgetast, naar wat eventueel de mogelijkheden voor mij zouden zijn. Maar wanneer je als Nederlandstalige journalist naar een andere stripuitgever wilt, dan is het wereldje erg klein. Er is wel contact geweest met Standaard Uitgeverij, maar dat was niet zo interessant. Ik heb ook geen concreet aanbod gekregen van de Standaard Uitgeverij. Het lijkt me verstandiger eerst hier nog een tijdje de kat uit de boom te kijken.
Ik heb ook eigenlijk geen emotionele binding met het soort tekenwerk dat de Standaard Uitgeverij publiceert. Daar kan ik geen finesse voor voelen. Ik heb voor een strip als *Suske en Wiske* wel bewondering, omdat het commercieel heel goed loopt en zekere charmes heeft. Vroeger veel meer dan nu. Maar voor wat de rest van het tekenwerk van Standaard betreft, kan ik evengoed planken gaan zagen.
Met *Robbedoes*series als *Biebel* en die van Gerrit de Jager heb ik veel meer binding. Het klinkt misschien pretentieus, maar een tekenaar als Luc Cromheecke heb ik zo'n beetje opgeleid. Die heb ik in een richting geduwd. Hij staat nu tien trapjes hoger dan wat hij eerst maakte.
Bij Studio Arnhem heb je ook zo'n tekenaar. Die heb ik eerst drie keer afgewezen. Die is daar toen zò razend om geworden dat hij dag en nacht is gaan werken. Hij is toen zienderogen vooruit gegaan en toen heb ik gezegd: 'Okee, nu publiceer ik het'. Afwijzen werkt dus wel stimulerend. Het is natuurlijk ook weer niet zo dat je iedereen eerst drie keer weigert en dan de vierde keer zegt: 'Goed, nu mag het'.
Dat kiezen uit tekenwerk is een niet erg objectieve gebeurtenis. Je kiest iets omdat je het zelf mooi vindt en omdat je er in gelooft. Waarom heb ik altijd in Cromheecke geloofd, terwijl zijn tekenstijl nu niet de meeste finesse heeft? Ik zie daar charmes in. Het is zeer spontaan, er zit humor in de tekeningen. Ik geloof daarin. Anderen misschien niet. Dat is nu eenmaal het subjectieve van dit hele wereldje.

Rob van Eijck
Har Brok
Baldi Dekker jr.

De speldeprikken van Rob Peters

Vorig jaar maakte de Rotterdamse tekenaar Rob Peters een bescheiden come-back. Uitgeverij de Lijn begon met het uitbrengen van zijn verzamelde werk en bundelde de strips die Peters in de jaren zestig samen met tekstschrijver Jules Deelder voor Robbedoes had gemaakt. De beide delen,

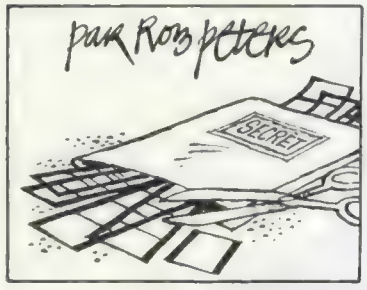

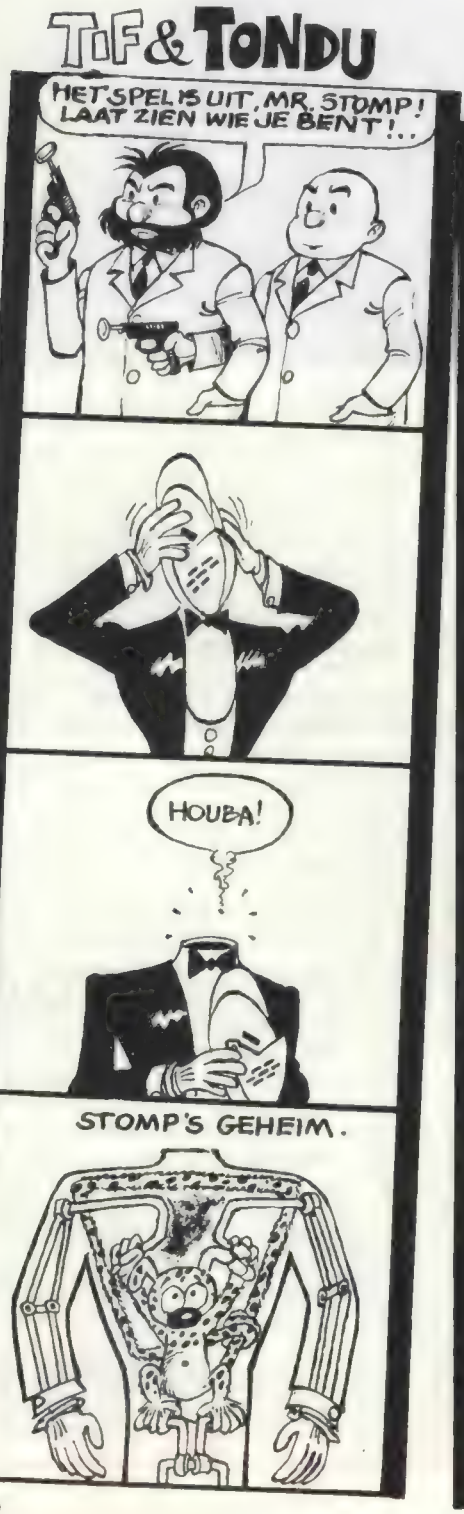

HIER KOLONEL DANNY... LUISTER GOED!! HET ENE AVONTUUR NA HET ANDERE HEB IK DIE FLAUWEKUL VAN JOU MOETEN SLIKKEN....
OF IK DAT LEUK VOND?.. KOTSMISSELIJK WERD IK ERVAN!! HET MOET NU MAAR EENS UIT ZIJN... OOK IK HEB RECHT OP EEN BEETJE RUST NA AL DIE JAREN!!...
HIER, IERSE KAFFER, VUUR!
BHAM!
GOD! HIJ HEEFT SONNY NEERGESCHOTEN!

Amber & Akka en *Professor Hilarius*, boden het publiek een nieuwe of hernieuwde kennismaking met Rob Peters, striptekenaar in ruste, maar zeer aktief als beeldend kunstenaar en illustrator, o.a. voor het blad Playboy en uitgeverij Bert Bakker.
Naar aanleiding van het gesprek dat Stripschrift met Robbedoes-redacteur Jos Wauters had, drukken we ongepubliceerd werk van Rob Peters af. Het zijn persiflages op bekende Robbedoesstrips zoals *Guust, Buck Danny* en *Lucky Luke*, maar ook op indertijd populaire en inmiddels vergeten series als *Foufi* van Kiko (Roger Camille, wie heeft ooit nog van hem gehoord?) en *Michel en Dick* van Arthur Piroton die later de detectivestrip *Jess Long* ging tekenen. Peters tekende de persiflages in 1967. Hij had drie, naar eigen zeggen 'vrij onschuldige' voorbeelden geschetst en kreeg van de Robbedoes-redactie opdracht zijn idee uit te werken. De uitgewerkte pagina's leverde hij in en lange tijd hoorde hij niets meer. Toen hij informeerde wanneer de strips in het blad zouden verschijnen, kreeg hij te horen dat de redactie afzag van plaatsing uit angst dat de gepersifleerde tekenaars

Bollie en Billie

WANNEER ZEG JE ME NU WAAROM WIJ AL DAGEN ACHTER DE JOKER AAN ZITTEN, DAT DUIVELS MEESTERBREIN DER SUPERMISDAAD.....
IS HET EEN DIEFSTAL? IS BOTHAMCITY IN GROOT GEVAAR, BOLLIN??...
ENOF! BILLMAN. TWEEMAAL GOED GERADEN!
BILLMAN EN BOLLIN!
ZAP!
POKK!
JOKER

DICK&MICHEL

IK SCHEI ER MEE UIT! HIJ MOET VERDWIJNEN!! IK ZIT HIER VOOR PIETER SNOT MET M'N AFSTANDSBESTURING-APPARATUUR, TERWIJL HIJ AL HET WERK DOET, BAH!....
KALM AAN, MICHEL. ALS WE HEM WEG DOEN, ZULLEN WE NIET MEER AL DIE WEDSTRIJDEN WINNEN! DENK JE EENS IN, HOE ONZE LEZERS DAT ZOUDEN VINDEN....
GOED, GOED. TOCH EINDIG IK LIEVER ALS VIJFDE OF ZESDE, DAN ALS WINNAAR OP **DEZE** MANIER! IK SCHRIJF VANDAAG NOG NAAR DE SMURFFÜHRER!

JAAP TREFT HET

PFFT!..
YIPPIE!
EINDELIJK VERLOST VAN DIE DEKSELSE JAAP EN DIE STOMME CIPIER MET ZN EEUWIGE STEEN! LEVE HET NORMALE LEVEN!...
HAHA, EN NU DE HOEK OM NAAR DE TOTALE RUST.
VRIJ!

zich gekwetst zouden voelen.
Wie Peters' strips nu leest, kan zich nauwelijks meer voorstellen dat iemand de humor erin als kwetsend ervaren kan hebben. Zeker na albums als *Kuifje in Zwitserland, Strip-tease* en *De ballade van de klaters*, waarin striphelden letterlijk met de billen bloot moesten, zal de lezer van nu nauwelijks meer opkijken van deze speldeprikken in de richting van gevestigde reputaties. Maar in 1967 was het imago van de stripheld nog ongeschonden en blijkbaar wilde de Robbedoes-redactie het zo houden. Striptekenaars waren autoriteiten en het werd niet op prijs gesteld als een jonge collega plaagstootjes in hun richting uitdeelde, zelfs niet als hij door Franquin geprezen was als de tekenaar 'qui fait aujourd'hui la série dessinée de demain'.
De gewraakte pagina's werden aan Peters teruggestuurd en door hem in zijn archief opgeborgen. Nu, bijna twintig jaar later, worden Peters' speldeprikken voor het eerst gepubliceerd. Als een verbazend aandenken aan een tijd waarin op stripgebied nog maar heel, heel weinig was toegestaan.

FOUFO
HÈHÈHEH, EINDELIJK ZAL IK DIE NARE FOUFI MET ZIJN WONDERTAPIJT EENS GOED UITSCHAKELEN!....
VAK
HEHEHAHAHIHIHI! GALAGALAH IS NU WEER DE SLIMSTE!!....
SORRY FOUFI. SINDS VANOCHTEND HEBBEN WE GEEN DRUPPEL MEER VOOR UW KLEEDJE!
$$

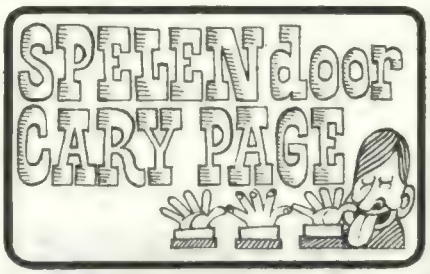

WATTISTAA?

KIJK 10 SECONDEN NAAR DEZE AFBEELDING EN TRACHT DAN NA TE GAAN WELKE VOORWERPEN ER LAGEN. EXTRA PUNTEN ALS JE DE EXACTE NAMEN WEET!..

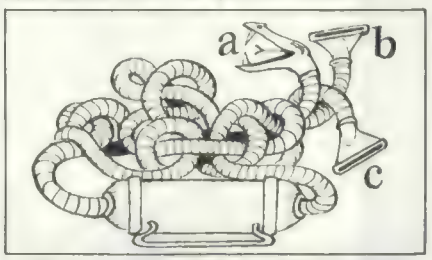

WELKE TUIT MOET JE GEBRUIKEN OM TE ZUIGEN? BELANGRIJK: EEN STOFZUIGER HEEFT EEN INLAAT EN EEN UITLAAT! DUS VOLG DE GOEDE SLANG! NEEM ER GERUST EVEN EEN KWARTIERTJE VOOR....

't is me het broertje wel!

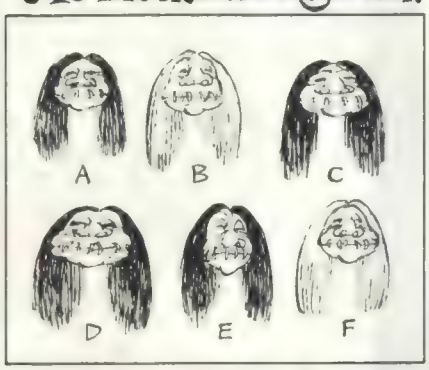

ONDER DEZE ZES FRAAI GEKROMPEN JIVARO-KOPPEN BEVINDEN ZICH TWEE BROERS. VIND EENS UIT WIE DAT ZIJN! KOPPIE-KOPPIE GEBRUIKEN HOOR!!!

✻ OPLOSSINGEN ✻

NO.1: ER LAGEN: EEN BROEKLAAR, EEN LEERBUIK EN EEN RONDE GAMELESVULLER!
NO.2: SORRY, IEDEREEN IS AL NAAR HUIS!
NO.3: BENF ZIJN DE VERKOKENEN PROFESSOREN PIETER+RUDOLF HEER-HOOFD UIT KOOG AAN DE ZAAN..

Guust
IK HEB U HIER LATEN KOMEN, MENEER KWABBERNOOT, OM U MEE TE DELEN DAT U VANAF VANDAAG ONTSLAGEN BENT! PFF...
GELOOF ME MAAR DAT IK DEZE BESLISSING NIET ZOMAAR GENOMEN HEB! JARENLANG HEB IK U VAN ZEER NABIJ GADEGESLAGEN.....
...DOCH HET UITBLIJVEN VAN ELKE MEDEWERKING AAN AL MIJN GOEDE PLANNEN DOET DE DEUR DICHT. EN HOE, NOU MOE!
M-MAAR M-MENEER D-DUPUIS...IK....
MR. DUPUIS

'No Pasaran!' notities over de Spaanse burgeroorlog

door Ynze Alkema

Vijftig jaar geleden brak de Spaanse Burgeroorlog uit. Onder leiding van generaal Franco kwam rechts Spanje in opstand tegen de Volksfront-regering. De burgeroorlog werd door inmening van buitenlandse troepen en vrijwilligers een internationale zaak. 'No Pasaran!' gaat over de Spaanse Burgeroorlog en de propaganda in Spanje en Nederland rond de oorlog. Over een Nederlandse vrijwilliger en over een thuisblijver. Een beeldverhaal met tekeningen en foto's, pamfletten en affiches.

De Spaanse geschiedenis kent vele machtswisselingen. De voornaamste rol wordt hierbij gespeeld door militairen. In 1931 komt er een einde aan de monarchie in Spanje. Ook nu blijven de regeringen elkaar in hoog tempo afwisselen. In 1936 komt het Volksfront als overwinnaar uit de verkiezingen. Het Volksfront is het antwoord van links in Europa op het opruk-kende fascisme. In Spanje bestaat het Volksfront uit republikeinen, socialisten, kommunisten en trotskisten. In 1936 wordt het bovendien gesteund door de anarchistiese vakbonden die hun leden oproepen bij de verkiezingen te gaan stemmen, en wel op het Volksfront. De gemeleerde samenstelling van het front vraagt echter om moeilijkheden. Midden in de burgeroorlog splits het Volksfront dan ook. Deze splitsing is een van de redenen waarom Franco uiteindelijk de oorlog wint.
Op 18 juli 1936 komt generaal Franco in opstand tegen de republikeinse regering. Hij kan onder andere rekenen op de steun van de monarchisten, fascisten en de roomskatholieke Kerk. Uit het buitenland krijgt hij steun van Mussolini en Hitler. De Spaanse regering kan rekenen op de steun van enkele duizende vrijwilligers uit vele landen. Deze vrijwilligers vormen de Internationale Brigades.

In de inleiding van het boek wordt ontkend dat 'No Pasaran! notities over de Spaanse Burgeroorlog' een geschiedenisboek is. 'No Pasaran! is inderdaad geen droge opsomming van de belangrijkste gebeurtenissen uit de oorlog. Het geeft echter aan de hand van de belevenissen van een soldaat van de Internationale Brigades wel een indruk van hoe de oorlog beleefd werd door een betrokkene. De geschiedenis wordt bekeken met de ogen van een tijdgenoot. Wel geschiedenis dus. De manier waarop er in Nederland op de oorlog in Spanje wordt gereageerd, wordt weergegeven door de belevenissen van een katholieke jongen te vertellen.

'No Pasaran!' bestaat voor het grootste deel uit beeldverhalen. De verhalen worden afgewisseld met verklarende teksten. Het eerste verhaal speelt in Nederland. Hoofdpersoon is Gerard, een katholieke jongen. In dit verhaal maken we kennis met het katholieke leven in Nederland tussen de twee wereldoorlogen. Centraal staat natuurlijk de reaktie van verschillende katholieken op de Spaanse Burgeroolog. Het tweede verhaal heeft de vorm van een dagboek. Een Nederlandse Interbrigadist geeft door middel van zijn dagboek kommentaar op de gebeurtenisen in Spanje.
'No Pasaran!' is gemaakt door Herman en John. Eerder maakten zij al 'Uitverkoop! notities over (anti-)fascisme voor de oorlog'. In eerste instantie zou 'No Parasan!' een stripverhaal worden. Omdat ze in het boek meer kwijt wilden dan ze in de verhalen konden kwamen er aparte teksten bij over fascisme, kommunisme en opstand. Ook het stripverhaal zelf veranderde. Er bleken veel foto's over de burgeroorlog te bestaan die zo goed in het verhaal pasten dat het haast vanzelfsprekend was ze te gebruiken. Het idee was dat een foto of een pamflet overtuigender werkt dan een tekening naar aanleiding van die foto of dat pamflet. Dat wil niet zeggen dat er helemaal geen tekeningen in staan. De tekeningen zijn sober en vaak somber. Ze bepalen je meer tot de werkelijkheid dan de foto's die vaak een net iets te vrolijke kijk geven. 'No Pasaran!' is vooral een boek over de berichtgeving over de Spaanse Burgeroorlog en over de manier waarop die berichtgeving mensen beïnvloed. Een boek over mensen en hun grenzen. De verklarende teksten tussen de verhalen door geven de verhalen meer inhoud en breken de spanning in het boek zeker niet. Het boek is geen stripboek maar laat zich wel zo lezen. De gekozen vorm is zeker geen slechte om mensen te tonen zoals ze zijn, gelovend in een absolute waarheid.

'No Pasaran!' is een uitgave van 'Raket & Lont' en kost *f* 17,50.

Stripschappagina

Bestuur:

Voorzitter:	Hennie Wesseling	070-276102
Secretaris:	Ton Schuringa	020-852229
Penningmeester:	Theo van Anraad	02990-43903
Filmszaken:	Ad Huysman	030-441017
Documentatie:	Albert Tol	020-134128
Publiciteit & Begeleiding:	Hans Duncker	020-939857
Ledenservice & Informatie	Willem Naber	03404-51120

Girorekeningen:

Contributie:	1513000
Hoofdrekening:	5000000
Ledenservice:	3291121
Informatie:	546324
Filmotheek:	491593

Alle girorekeningen staan t.n.v. Het Stripschap, Amsterdam.

Bankrekeningen:

Hoofdrekening:	421138114
Ledenservice:	462809498

Beide rekeningen bij de AMRO-bank te Amsterda t.n.v. Het Stripschap, Amsterdam.

U kunt lid worden van het Stripschap door:

- Storting van *f* 27,50 op giro 1513000 of bank 421138114 beide t.n.v. het Stripschap, Amsterdam.
- Storting van *f* 20,00 op één van de bovengenoemde rekeningen indien u jonger dan 15 jaar of ouder dan 65 jaar bent.

Lid van het Stripschap én abonnee van Stripschrift wordt u door:

- Storting van *f* 67,60 op bovengenoemde rekeningen.

De vereniging Het Stripschap, die nog steeds de waardering van het stripverhaal bevordert, is bezig met het opzetten van een aantal eigen diensten en serviceverleningen. De al jarenlange service van het geven van informatie groeit gestadig en wordt al zo bekend dat wij bijna door alle officiële instanties worden benaderd als het om informatie over stripverhalen gaat. Wij adviseren het maken van een scriptie tot het organiseren van een evenement. Ook u kunt u ons altijd schrijven. Een nieuwe service wordt het 'Persarchief'. Wij zijn begonnen met het opzetten van een uitgebreid en werkbaar persarchief over stripverhalen. Er wordt namelijk steeds meer en interessanter over stripverhalen geschreven. En het is in belang van de stripwereld hier zo'n compleet mogelijk beeld van te hebben, zodat we een naslagarchief krijgen waar iedereen die meer over stripverhalen wil weten terecht kan.
Voor het opzetten van zo'n archief hebben wij uw hulp nodig. Wilt u ons, vooral die artikelen die in de regionale dag-, week- en maandbladen opsturen naar: Stripschap 'Persarchief', antwoordnummer 1019 Amsterdam. Vergeet u dan niet de datum en naam van het blad te vermelden.
Andere succesvolle evenementen van Het Stripschap zijn de veilingen. De afgelopen veiling van 1 maart die in de Koningszaal van Artis gehouden werd, was een succes. De volgende veiling zal in september 1986 plaatsvinden. Een ieder die voor deze veiling kavels wil inbrengen moet contact opnemen met Albert Tol (020-134128) of schrijven naar de Postbus.
Hij of zij krijgt dan bericht van ons wanneer de kavels ingeleverd kunnen worden. Stuurt u nog geen materiaal op.

Ledenservice

Alle aanbiedingen van de ledenservice zijn te bestellen door het verschuldigde bedrag over te maken op postgiro 3291121 of Amro-bank 462809498 beide t.n.v. Het Stripschap, Amsterdam. U krijgt uw boeken dan na ongeveer een maand thuisgestuurd. Het Stripschap betaalt de portikosten, daarom graag twee boeken (of meer) tegelijkertijd bestellen. Uiteraard zijn alle aanbiedingen ook op de Strip-3-daagse en andere beurzen van Het Stripschap te verkrijgen of af te halen.

UIT DE TOONDERSTUDIO'S

1.	Floris	1	Het rode meel
2.	Myra van Dijk	1	Drugs
3.	Student Tijloos	1	Een droesel op de vliering
4.	Aafje Anders	1	De juwelenroof
5.	Horre, Harm & Hella	1	De maagd van Otterhout
6.	Marion	1	De valse barones
7.	Martin Evans	1	Het Venuskruid
8.	Myra van Dijk	2	Paris by night
9.	Joris Valckenier	1	
10.	Joris Valckenier	2	
11.	Floris	2	De nachtruiter
12.	Aafje Anders	2	De matrassen bende
13.	Student Tyloos	2	Het spiegeldoolhof
14.	Horre, Harm & Hella	2	De gierenborg
15.	Marion	2	De spion van Eshorit
16.	Martin Evans	2	De dreigende zoon

Van *Marion* zijn eerder twee verhalen verschenen bij uitgeverij Andries Blitz.
Van *Floris* zijn eerder twee verhalen verschenen bij uitgeverij Semic.
Van *Horre, Harm & Hella* zijn eerder twee verhalen verschenen bij uitgeverij Tango.
De no. 1-12 kosten *f* 9,50 per deel.
De no. 13-16 kosten *f* 9,95 per deel.
Maar een aanmerkelijke korting is mogelijk bij inschrijving op diverse sets:

- Set 1 bevat de delen 1 tot en met 6
- Set 2 bevat de delen 7 tot en met 12
- Set 3 bevat de delen 13 tot en met 18

Deze sets kosten *f* 51,— per stuk (meer dan 10% korting) bovendien worden ze gratis thuisbezorgd.

MARTEN TOONDER

Na 177 verhalen, van 'Het geheim der blauwe aarde' tot en met 'Het einde van de Eindeloos', stopte biograaf Toonder met de biografie van een heer van stand en zijn jonge vriend. Het Stripschap heeft in het verleden 44 verhalen van de eerste 50 Tom Poes-verhalen uitgegeven en nog steeds is er een restantje Tom Poes-boekjes.
De drakenburcht / De bergmensen
Het verdwijneiland / Het geheim van het noorderlicht
De reuzenvogel / De meesterschilder
Kaspar de draak / De geheimzinnige sleutel
Het vibreerputje / De geheimzinnige gaper
Het Lijm-teem / De partenspeler
Het wegwerk / Eh... Dinges
De volvetters / De schoonschijners
De betoverder prinses / De gebroeders Weeromstuit

De setjes kosten nog altijd *f* 7,50 per stuk, maar bij aankoop van 2 setjes krijgt u het verhaal 'Horror de Ademloze' waarin Marten Toonder zichzelf heeft getekend, gratis.

Maar Marten Toonder heeft ook andere strips gemaakt. De ledenservice biedt opnieuw de mogelijkheid om Toonders eeuwige tweede Koning Hollewijn te kopen. Tot nu toe zijn er 12 boeken met totaal 24 verhalen verschenen en rond de Strip-3-daagse verschijnen er 4 delen, lees vast even bij
Koning Hollewijn & de ronde tafel
Koning Hollewijn & de mensenhater
Koning Hollewijn & de stuwdam
Koning Hollewijn & de knijstijd
Koning Hollewijn & het kerntal
Koning Hollewijn & de onthulling
Koning Hollewijn & het warrewoud
Koning Hollewijn in Halloa

Koning Hollewijn kost u *f* 24,50 per deel maar daar krijgt u wel 'Horror de Ademloze' gratis bij. We zijn nog niet klaar met Toonder dit jaar!

LEX BRAND

Lex Brand is niet goed getekend; er zijn zelfs mensen die zeggen dat Lex Brand slecht getekend is. Vast staat dat Lex Brand één van de strips is waar een minister in de jaren 40 zo boos om werd dat hij strips verbood (althans bijna). Alleen daarom al is Het Stripschap geïnteresseerd om ze in de ledenservice te verkopen. Een andere reden is de vertederende onbeholpenheid van deze verhalen, die voor veel veertigers een schok van herkenning betekenen. Deed de tekenaar in zijn serie Lex Brand een leuke tekenvondst, dan gebruikte hij hem ook voor zijn andere serie Tom Wells. Een vorm van zelfplagiaat die niet alleen geoorloofd is gezien het tijdsbeeld, maar ook nog leuk is om te ontdekken. De delen 7 en 8 zijn verschenen en de delen 9 en 10 komen eraan, alles voor *f* 7,50 per setje van twee verhalen. Ook hier heeft Het Stripschap weer de mogelijkheid geopend om in te schrijven. Per jaar verschijnen er 6 delen in 3 setjes. Inschrijven kan voor:
Lex Brand 1 de verhalen 3-6 kost *f* 15,00
Lex Brand 2 de verhalen 7-12 kost *f* 22,50

HET DE LIJN-FONDS

Alleen op de wereld		P.C. Wijn	
Gloria van Goes	3 delen	P.C. Wijn	
Jennifer Scot	4 delen	P.C. Wijn	
Verowin		P.C. Wijn	
Dzenghis Khan	2 delen	Jos Looman	
Liselore	2 delen	Willy Lohmann	
Alle Gaar		Willy Lohmann	
Jonne	2 delen	Gerrit Stapel	
Kas Kadet		Gerrit Stapel	
Amber & Akka		Peters & Deelder	
Prof Hilarius		Peters & Deelder	
Tegenaanval		Div.	
		al deze delen	*f* 13,90 pd
Trouwboekje		Willy Lohmann	*f* 7,90
Piloot Storm	9 delen	Henk Sprenger	*f* 11,90 pd
Tekko Taks	3 delen	Henk Kabos	*f* 14,90 pd
Frank 1, 2 en 4			*f* 11,90 pd
Frank 7			*f* 7,90
SS Anne	2 delen	F. Kloezeman	*f* 11,90 pd
Dick Durfal		P.C. Wijn	*f* 11,90
Jonne (verhaal 1 en 2 uitgeverij Oberon)			*f* 5,95
Bert Bus Bibliografie 1 (HC, genum./gesig.)			*f* 30,00
Liselore 2 (HC, genum./gesig.)			*f* 30,00
Verowin (HC, genum./gesig.)			*f* 50,00

OBERON Zwart/wit-reeks

21 Block	de zwelplaneet	Bakker
24 Block	de melodioten	Bakker
27 Block	de robots	Bakker
31 Block	de tellecten	Bakker
32 Huckleberry Finn	deel 1	Bus
33 Burt Becker	stad onder vuur	Brugman
34 Huckleberry Finn	deel 2	Bus
35 Professor ABC Breinbeier	deel 2	Brugman
39 Huon de Neveling	deel 1	Stapel
40 Sjors en die Andere		Plijnaar
42 Dan Teal	het maanvirus	Bakker
43 Historische vertellingen	deel 1	Balm
44 de brug in het oerwoud		Bus
	al deze albums	*f* 5,95 pd
45 Inferno Ballade	deel 2	Balm
46 Cliff Rendall	deel 1	Bus
47 Historische Vertellingen	deel 2	Balm
48 Cliff Rendall	deel 2	Bus
49 Historische vertellingen	deel 3	Stapel
	al deze albums	*f* 6,95

SECUNDAIRE LITERATUUR

Weer een kleine assortimentsuitbreiding op weg naar volledigheid

Collectie 'Onze auteurs' Cuvelier	nieuw *f* 33,00
Collectie 'Onze auteurs' Jacobs	nieuw *f* 44,00
Collectie 'Onze auteurs' Derib	nieuw *f* 33,00
Donals Duck 50 jaar vrolijke frustratie	nieuw *f* 32,50
Tekenfilms maken & werkboek & handleiding	*f* 45,50
De Matla-katalogus 84/85	*f* 49,50
Stripjaarboek 85/86	nieuw *f* 19,90

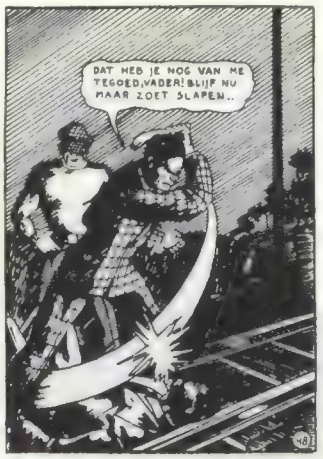

Strips tekenen en schrijven	nieuw *f* 19,90
Zo wordt een strip gemaakt	*f* 12,50
Stripwerk Hard cover	*f* 19,90
Stripwerk Soft cover	*f* 9,90
De Papieren droomfrabriek	*f* 36,50
Troost, nog meer nieuwe strips uit 1984	*f* 19.00
Beeldspraak	*f* 29,75
Een plompe laars, een grote voet	*f* 39.00
Wordt vervolgd, Striplexion Hard cover	*f* 49,50
Wordt vervolgd presenteerd	*f* 24,95

STRIPSSCHRIFTSPECIALS

Lucky Luke	*f* 19,50
Suske & Wiske	*f* 19,50
De F van Flater	*f* 25,00
Vrouwen van papier	*f* 25,00
Sjors & Sjimmie	*f* 25,00
Carl Barks	*f* 25,00
Kuifje, van leerlingjournalist tot...	*f* 10,00

CONVENTIEBUNDELS

1982: Parodie of Plagiaat	*f* 2,50
1983: Strips & Onderwijs	*f* 3,50
1984: Merchadising van stripfiguren	*f* 4,00
1984: SF & Strips (Van vereniging NCSF)	*f* 2,00

Conventiebundels zijn exclusief *f* 3,00 portokosten.

OVERZICHT

Uitgeverij Brabantia Nostra			
Arman & Ilva	7 delen	*f* 29,75	pd
Bob de Moor reeks	5 delen	*f* 29,75	pd
Bob de Moor reeks deel 6	nieuw	*f* 29,75	
Uitgeverij de Meulder			
Joris PK deel 1		*f* 8,50	
Joris PK delen 2 en 3		*f* 9,50	pd
Kraaienhove delen 1, 2 en 3		*f* 6,25	pd

POSTRIPTUM

Beste stripschriftredaktie

Ik ben nu ongeveer 1 jaar lid van jullie blad en ik heb er nog steeds geen spijt van dat ik van jullie blad lid ben geworden.
Het nummer met het interview met De Jager en Stevenhagen kon niet beter. Nu ik toch volop bezig ben kan ik best een paar vraagjes stellen.
1. Verkopen jullie ook stripschriftverzamelbanden waarin je je stripschriften stofvrij in kunt bewaren?
2. Komt er nog eens een interview met Robert van der Kroft?
3. Het verhaal van Jean-Claude Gal dat in Stripschrift 201 verscheen vond ik erg goed. Geef hem een pluim van mij en natuurlijk een pluim voor Rob van Eijck, Mat Schifferstein en Wim van Helden voor de mooie interviews. Alvast bedankt.

Ronald Bommele, Delft

Wij verkopen geen banden van Stripschrift. Misschien is dit een idee voor de uitgever. Wij weten echter dat veel mensen ze zelf laten inbinden. Er komt zeker nog een interview met Robert van der Kroft, maar wanneer dit gepubliceerd wordt, staat nog niet vast. (red.)

L.S.,

Ik ben een enthousiast Knuddelezer, maar aan deel 19 'Super Knudde' heb ik me aardig bekocht! Van de 82 strips kwamen er 37 uit deel 15 en 16 uit deel 16, terwijl deel 15 op zijn beurt deel 11 weer gedeeltelijk overlapte. Het schijnt een graag toegepaste praktijk van uitgeverij De Vrijbuiter te zijn, dus, om die stripjes op die manier uit te melken! Slechts 35% nieuw spul in deel 19, met recht Super Knudde! Ik hoop, dat u dit in uw blad eens duidelijk aan de kaak wilt stellen, want zoiets mag niet kunnen, vind ik!

Erik S. Korthof, Emmeloord

In de Consumentengids van april lazen we dat uitgever De Vrijbuiter in Gilze-Rijen de gedupeerde kopers tegemoet zal komen. Neem kontakt met ze op: 01615-5920 (redaktie).

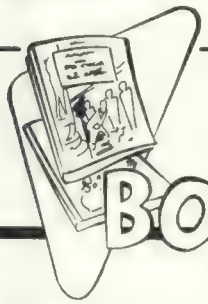

BOEKEN IN HET KORT

Jos Wauters: *Zo wordt een strip gemaakt!* Uitgeverij Arboris. Prijs: *f* 12,50 Hc. 24,90.

Het is natuurlijk altijd leuk om op een flaptekst te lezen dat een boek gemaakt is, omdat zo'n boek nog niet eerder bestond. Nog leuker wordt het als in datzelfde boek een uitgebreide literatuurlijst is opgenomen met daarin wel drie titels die over hetzelfde onderwerp gaan. Zo ook in *'Zo wordt een strip gemaakt!'*. Toch gaat Jos Wauters ver met de onderwerpen die hij noodzakelijk acht voor het maken van een stripverhaal en hiermee toont hij het bestaansrecht van zijn boek aan. Naar mijn weten is het op deze manier nog niet eerder gedaan. Jos Wauters legt op korte zakelijk manier alle fases uit waarmee de stripmaker te krijgen krijgt. Dit doet hij onderwerpsgewijs. Elk onderwerp krijgt ongeveer drie pagina's en is rijkelijk, zeer rijkelijk geïllustreerd. Hierbij moet vermeld worden dat de keuze van de illustraties zeer gevarieerd is en uit vele verschillende bekende (Belgische) stripalbums komt. Wauters behandelt naast de bekende onderwerpen als *'Het zoeken naar een personage'*, *'Scenario'*, *'Beeldopbouw'*, *'Balloens en tekstkaders'* en *'Striptaal'* ook de wat minder bekende maar interessante zaken als *'Ritme van een Stripverhaal'*, *'Rechten en plichten van een tekenaar'*, *'Merchandising en wat je als striptekenaar daarmee kan tegenkomen'*.
Het boek is hierom zeer informatief, maar wel in vakjargon (vaktaal) geschreven, waardoor het – ondanks de summiere striptermenlijst aan het begin van het boek – soms moeilijk leest.
Dit moeilijk lezen wordt ook enigszins bevorderd door de drukke layout en de al eerder genoemde illustraties, die wel terzake doende zijn, maar door de grote hoeveelheid het geheel wat onoverzichtelijk maken. Misschien komt dit ook omdat alles in zwart-/wit gedrukt is.
Toch is het boek een zeer goede aanvulling voor hen die alles over het maken van een stripverhaal willen weten.

Hans Duncker

Corteggiani / Malet: *Bloed en stilte* deel 1 'De nacht van de wolvendoder', uitg. Glénat Benelux. Prijs: *f* 14,90.

Volgens de uitgever wil *De nacht van de wolvendoder* 'een getuigenis zijn, een portret met de licht- en schaduwzijden van de Mafia'. Even verderop spreekt de flaptekst van 'geschiedenis en aanklacht' en beweert dat de makers van het verhaal 'de strip een nieuwe dimensie geven'. De pretenties van het album worden nog benadrukt door een motto voorin, dat is ontleend aan het werk van Dostojewski.
In het verhaal vertelt een oude maffialeider, Ciro Villanova, aan twee journalisten over zijn overleden vriend Giovanni Macaluso. Ze hadden elkaar op Sicilië ontmoet. Macaluso's familie werd uitgemoord omdat die weigerde zich aan de bescherming van de maffia te onderwerpen. Ciro hielp hem naar Palermo te ontsnappen en als landverhuizers namen ze de boot naar Amerika. Ze ontdekten dat Don Michele, die volgens Giovanni verantwoordelijk was voor de moord op zijn familie, op hetzelfde schip reisde. Samen met een medepassagier besloten ze de Don te vermoorden. Het is al gauw duidelijk: het verhaal is gewoon de zoveelste ongegeneerde *rip-off* van The Godfather, (on)handig overgoten met een geëngageerd sausje. Misschien vergis ik me in de bedoelingen van tekenaar en schrijver en hebben ze oprecht geprobeerd een mooi en aangrijpend verhaal te maken, maar in dat geval zijn ze door technisch onvermogen hun doel ver voorbij geschoten. Wat overblijft is een onsmakelijke portie moord en doodslag. Tekstschrijver Corteggiani heeft tevergeefs geprobeerd het verhaal van pakkende teksten te voorzien. De conversatie van de journalisten bijvoorbeeld is hopeloos: 'Een voltreffer. Morgen praten we met de grote Ciro, de Pulit-

zer van de misdaad... het kan niet beter...' 'Jaap... We zullen eindelijk het verhaal kunnen schrijven van die mannen die op een nacht werden geboren, als lichtkevers onder een eenzame den in een tuin van Saraceense olijfbomen bij de Afrikaanse zee...' Van dit soort onbedoelde humor kun je in het boek vaker genieten. De merkwaardige vertaling draagt er het nodige aan bij, maar verder is het boek van een dodelijke ernst. Aan het tekenwerk van Luc Malet is alleen de voorkeur voor imcomplete gebitten opvallend. De inkleuring van de pagina's in zompig, de lettering abominabel. *De nacht van de wolvendoder* is het eerste deel van een serie die *Bloed en stilte* heet (nadruk op het eerste woord). De ellende is dus nog lang niet afgelopen en dat is een weinig hoopvol stemmende gedachte.

PvO

Morris: *Lucky Luke vertelt over: De cow-boys* (Deel 1); id.: *De cavalerie* (deel 4). Brussel (Dargaud Benelux) 1985. Gebonden, vierkleuren, 36 blz.

Een nieuwe reeks kinderboekjes op het bekende Dick Bruna-formaat, waarin Lucky Luke met veel plaatjes, weinig tekst en sporadisch een tekstballon een zeer stereotiep beeld geeft van cowboys, zoals we dat kennen uit zijn albums. De tekst is even simpel als de inhoud, die weer van humoristische kanttekeningen voorzien wordt door de illustraties. Echt informatief lijkt me de reeks niet: zo wordt in deel 1 niet eens verklaard wat 'cowboy' betekent, terwijl in deel 4 nergens met zoveel woorden uitgelegd wordt dat de emigranten de Indianen uitgemoord hebben en hun land afgepakt. Integendeel: indianen en bandieten worden op één lijn gesteld. Zo ontbreekt ook een oordeel over de slavernij. Deel 4 zegt daarover letterlijk niet meer dan het volgende: 'De mensen in het noorden van Amerika wilden, dat de negerslaven werden vrijgelaten. De mensen in het zuiden wilden dat niet. Toen moesten de cavalerie-soldaten uit het noorden vechten tegen cavaleriesoldaten uit het zuiden van hun eigen land'. Men kan dit karakteriseren als het summum van objektieve geschiedschrijving: een objektiviteit waar ik koud van word. De deeltjes 2 (*De indianen*) en 3 (*De pelsjagers*) heb ik niet onder ogen gehad en blijven dus buiten deze bespreking.

Brok

Luc en François Schuiten: *De holle aarde*, uitg. Arboris (luxe reeks). Prijs: *f* 14,90.

Wie *De holle aarde* leest, wordt – als steeds bij het tekenwerk van Schuiten – overdonderd door de schitterende decors en de beeldschone blote meisjes. De grafische kwaliteiten van het werk zijn intussen genoegzaam bekend en ook dit album stelt in dat opzicht niet teleur. Wie nog niet op de hoogte is of nog steeds twijfelt, moet in de winkel de in zwart-wit getekende proloog van het album opslaan, het verhaal 'Dagboek van Olive'. Het geeft een goede indruk van het talent van de broers Schuiten, toont de sterke en de zwakke kanten ervan. De atmosfeer van het verhaal is poëtisch en het lijkt goed in elkaar te zitten, maar laat je achter met het vage gevoel dat er iets niet klopt. Bij navraag blijkt dat gevoel juist te zijn: het hele verhaal berust op een verkeerd begrip van zwaartekracht, heb ik me uit laten leggen. Wie valt, wordt door iets aangetrokken en valt dus altijd naar iets toe – en niet de vrije ruimte in, zoals het meisje in het verhaal. De zwart-wit tekeningen van de proloog (de rest van het verhaal is in kleur) zijn griezelig knap, van een haast 19e eeuwse perfectie, maar de figuren in het verhaal zijn weinig persoonlijk en zelfs stereotiep. Dat hoeft voor een kort verhaal geen bezwaar te zijn, maar een lang verhaal als *De holle aarde* dreigt soms wat wezenloos te worden bij gebrek aan duidelijke karakters. Je krijgt de indruk dat de inventiviteit van de Schuitens niet in de verhalen en de hoofdrolspelers zijn gaan zitten, maar in de constructie van denkbeeldige werelden en de daarbij behorende decors. Dat zijn paradoxaal genoeg de ware karakters in de verhalen: de planeten, het landschap, de steden, de gebouwen en bouwwerken.

De plot van dit nieuwe album is vrij eenvoudig. Het verhaal speelt zich af op de planeet Zara, de holle aarde uit de titel. Zara bestaat uit een stilstaande kern, een soort binnenplaneet en een schil die daar omheen draait. Op de binnenplaneet leeft een volk van uitsluitend vrouwen. In het verleden hebben mannen de planeet bezocht, ze zijn waarschijnlijk de vaders van de jonge vrouwen op Zara, maar over hun lot wordt pas aan het einde van het verhaal uitsluitsel gegeven. In elk geval zijn er in de loop der tijd alleen dochters geboren. Dat kan liggen aan het toeval, de chromosomen of aan de broers Schuiten – ik houd het op het laatste. Ze (de broers Schuiten) maken het nog bonter: om beurten laten de vrouwen menskindertjes verwekken door een reusachtige, walgelijke larve die hen bevrucht met behulp van een lichtstraal (!). De vrouwenmaatschappij op Zara komt in beroering als een groep veroveraars op vrouwenjacht op de planeet landt, in de verwachting dat de bewoonsters zich zonder al te veel tegenstand zullen onderwerpen. Dat valt tegen. Tenslotte krijgen de mannen toch waarvoor ze zijn gekomen, maar hun avontuur loopt anders af dan ze zich hadden voorgesteld.

Zoals gezegd, het verhaal is vrij simpel, maar het wordt vlot en met veel gevoel voor humor verteld. Over het schitterende tekenwerk hebben we het al gehad, de enige die nog moet worden geprezen is uitgever Arboris voor een prachtige, maar betaalbare luxe uitgave. Ondanks de genoemde onwaarschijnlijkheden en inconsequenties in het verhaal is *De holle aarde* een prachtig album, dat zich laat lezen als een moderne parabel over de strijd tussen de geslachten. Dat de vrouwen die winnen, zal niemand verbazen.

PvO

LEONARDO

In het achtste album uit de serie 'Leonardo': *'Genie Contra Genie'*, bezorgen Turk en de Groot het genie Leornardo een moeilijke tijd, door hem een concurent op z'n dak te sturen: Grote Albert, genie. Deze wil zich met zijn leerling vestigen tegenover de nering van Leonardo, wat uiteraard op een grote concurentieslag uitloopt. Ze bestoken elkaar met diverse uitvindingen, van gewone vuurwapens tot robots met laserwapens.

Wanneer dit alles op niets uitloopt gaan de genieën met elkaar op de vuist, zeer tot het genoegen van de beide leerlingen, die eindelijk eens niet het slachtoffer lijken te gaan worden van de uitvindersdrang van hun meesters.

Een goed album met een leuk verhaal, verzorgde tekeningen en inkleuringen en een perfecte lettering. Op het druk- en bindwerk valt hier en daar wat op te merken, maar desalniettemin de moeite van het lezen waard.

BDJ

Cothias/Juillard: *Roodmasker 2*, Uitgeverij Glénat Benelux, prijs *f* 8,50.

Het album 'Roodmasker 2' van de Brusselse uitgeverij Glénat Benelux, zou ik geen top-strip willen noemen. Tekenaar André Juillard, die we al kennen van zijn 'Alwin'-serie bij Oberon, hoeft zich voor zijn tekenwerk niet te schamen. En hoewel scenarist Cothias een wat uitgekauwd thema heeft gekozen; een 'voor rechtvaardigheid en de gelijkheid tussen de mensen' strijdende 'musketier', is het verhaal niet echt slecht te noemen.

Het speelt zich af in de winter van 1624, te Parijs, waar de als vechtersbaas Roodmasker verklede De Troïl heel wat 'slechten' om zeep helpt. Ieder keer als ze met haar wapenmeester een straatje om gaat, glipt ze bij hem weg om haar vechtersrol te spelen. In dit album neemt ze het op tegen de 'sekte van de spin', die het gehele Hallenkwartier in de lucht wil blazen. En daar gaat Roodmasker uiteraard iets aan doen.

Geen top-album dus. Waar ligt dit nu aan. Niet aan het tekenwerk of aan het verhaal. De inkleuring ziet er zelfs heel mooi uit. Maar zoals we helaas vaker bij Uitgeverij Glénat Benelux zien is de afwerking van het album ronduit slecht. De lettering en taalfouten, met name in de afbreking van woorden, geven iedere rechtgeaarde striplieflhebber koude rillingen. Want wie bijvoorbeeld in een album het woord 'raad' als *ra-ad*, 'reeds' als *re-eds*, 'beslist' als *bes-list*, 'verstandig' als *vers-tandig*, 'kaart' als *ka-art*, 'naam' als *na-am* en 'geschreeuw' als *geschre-euw* afbreekt, die moet zich diep schamen en z'n schoolgeld gaan terughalen.

BDJ

NIEUWS

NIEUWSREDAKTIE :
DONALD STROOMBERG

ALGEMEEN

Het nieuws dat de tekenfilm 'Anna en Bella' van Børge Ring een Oscar heeft gekregen, kwam te laat om het nog breed uit te meten in deze Nieuwsrubriek. De redaktie wil Børge Ring echter niet haar welgemeende felicitaties onthouden, met deze opmerkelijke prestatie.

IEDERE DAG EEN TOSTI

Het tekenwerk van de Vlaamse striptekenaar Tosti, die in september '82 debuteerde in het amateurstripblad 'Fenomeen', is voor onze lezers in Vlaanderen voortaan dagelijks te vinden in de Antwerpse krant 'De Nieuwe Gazet'. Daarin verschijnt van zijn strip 'Merlina' het verhaal 'V van villa', dat hij samen met scenarist Dic Durver maakt.

STRIPEVENEMENT IN LEIDEN

Het Stripschap organiseert op zaterdag 24 mei 1986, een stripevenement rond haar 35e Algemene Leden Vergadering. Deze stripdag wordt gehouden in het St. Antoniusclubhuis, Lange Mare 43 in Leiden (071-131626). Het evenement begint om 10 uur. Er wordt een stripruilbeurs gehouden, Strip- en tekenfilms gedraaid, tekenaars signeren hun werk en er is een unieke tentoonstelling rond 'Bommelcuriosa'. Deze 'Bommelcuriosa-tentoonstelling' is een voorproefje van wat we te zien krijgen wanneer het complete 'Bommelcuriosa'-boek van Rob Santbrink uitkomt. De tentoonstelling wordt ondersteund door een videoprogramma met o.a. interviews met Marten Toonder. De toegang voor dit evenement is voor leden van Het Stripschap gratis en voor niet-leden *f* 2,50.

KLAOS EN KRIZZE

De Groningse dialektschrijver Geert Teis bewerkte in 1939 *Max en Moritz* als *Klaos en Krizze* in het Gronings en dat niet alleen: Hij tekende ook de plaatjes na (in het Gronings?). Eind 1985 uiteindelijk verscheen deze bewerking in druk, vergezeld van de originele tekst en de Nederlandse vertaling met een

inleiding van W.H. van der Ploeg. Het resultaat hebben we nog niet onder ogen gehad, maar wie zijn nieuwsgierigheid niet kan bedwingen, kan (terwijl wij op een recensie-exemplaar wachten) kontakt opnemen met de Stichting 't Grunneger Bouk' te Haren. De prijs bedraagt *f* 12,50.

(Brok)

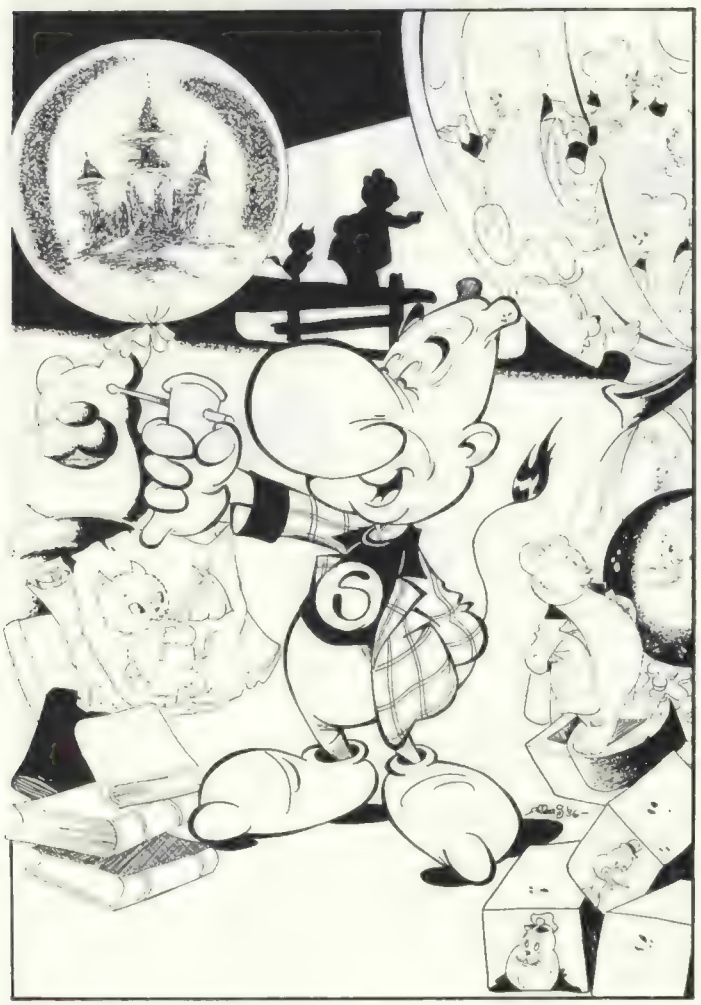

STRIPTEKENWEDSTRIJD

De wedstrijden vliegen laag dit seizoen. Nauwelijks de inzendingen voor het stripfestival van Waregem gepost, of de volgende wedstrijd dient zich aan. Titanic organiseert samen met de redactie van het Stripjaarboek een Jaarprijs voor striptekenaars van 16 jaar en ouder, die nog niet met het maken van strips in hun onderhoud voorzien. Het reglement komt er op neer dat een compleet verhaal van 3 tot 5 pagina's over een onderwerp naar keuze moet worden getekend. De uitvoering dient in zwart-wit te zijn. Het gebruik van rasters is toegestaan. Pagina's dienen aan de breedte/hoogteverhouding van 20:26 te voldoen. Geen originelen insturen, maar kopieën! Deelnemers moeten zich voor 1 juni aanmelden, waarna het inzenden van de pagina's tot 1 juli kan geschieden.
Meer informatie en/of aanmelden bij: 'Jury Jaarprijs', Postbus 142, 2110 AC Aerdenhout (Nederland).

WALT DISNEY'S ACADEMY AWARD SHORT PROGRAMM

De Disney Studio's hebben in de eerste jaren van de Academy Award voor tekenfilms de lijst van deze onderscheiding ruimschoots gedomineerd. In de eerste elf jaar dat de onderscheiding werd uitgereikt, dat gebeurde voor het eerst in 1932, zijn er tien van die beeldjes, de Oscars, naar de Disney Studio's gegaan. De enige onderbreking was in 1940, toen de onderscheiding naar een andere studio ging. De tien filmpjes waarmee Disney de onderscheidingen in de wacht wist te slepen waren: *Flowers and Trees* (1931/32); *The Three Little Pigs* (1932/33); *The Tortoise and the Hare* (1934); *Three Orphan Kittens* (1935); *Country Cousin* (1936); *The Old Mill* (1937); *Ferdinand the Bull* (1938); *The Ugly Duckling* (1939); *Lend a Paw* (1941) en *The Fuehrers Face* (1942).
Andere Academy Awards voor korte tekenfilms kregen de Studio's voor: *Toot, Whistle, Plunk and Boom* (1953); *Winnie the Pooh and the Blustery Day* (1968) en *It's Tough to Be a Bird* (1969).
Enige jaren geleden hebben de Studio's de eerste negen prijswinnaars samengepakt en in een bioscoopuitvoering gegoten. De film heeft, ook in Nederland, met redelijk succes gedraaid en is nu door Cinema Benelux, de videodistributiemaatschappij die verantwoordelijk is voor de distributie van Walt Disney Home Video, Touchstone Video en The Disney Channel Video in de Benelux, op video uitgebracht.
Academy Awards Shorts is een film die de echte Disney-liefhebber niet mag missen. Het is uitgebracht onder het Walt Disney Home Video Cartoon Classics-label en iedere goede videotheek zou het in zijn collectie op moeten nemen.

GvdW

NIEUWE FRANSE TEKENFILMSERIE

Cadichon, Or The Memoirs Of A Donkey. Hoewel de titel niet bepaald Frans klinkt, komt deze tekenfilmserie toch uit Frankrijk. Het is de titel van een nieuwe Franse tekenfilmserie die voorlopig uit 21 delen bestaat en is gemaakt door Juana Productions, een nieuwe Franse tekenfilmstudio gezeteld in Can-

nes. Alle filmpjes hebben een speelduur van slechts zes minuten waardoor ze misschien in de televisieprogrammering wat in het niet zullen vallen doordat ze makkelijk tussen twee programma's in te programmeren zijn.
De avonturen van Cadichon zijn gemaakt naar de stripverhalen van Gravin de Ségur, geen onbekende in stripland. De muziek voor de filmpjes is geschreven door Gérard Gustin en aan de serie hebben 15 animators meegewerkt.

GvdW

SUSKE EN WISKE, SONY-SAN

Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van Sony Nederland, geeft Sony i.s.m. de Standaard een speciaal geschreven Suske en Wiske album uit. Het album, Sony San geheten, is vanaf april bij de aanschaf van enkele cassettes te krij-

gen. Het betreft hier eigenlijk geen echt stripalbum. Het is namelijk voor meer dan de helft opgebouw uit geschreven tekst. Het was waarschijnlijk te duur om er een heel stripalbum van te maken.
Onze helden maken in dit album mee wat de techniek en vooral die van Sony allemaal kan en wel in het jaar 2001. Waar zij via een omweg met de tijdmachine van Prof. Barabas terecht komen. De problemen die zij hier tegenkomen worden natuurlijk door de kracht van Jerom opgelost. Een onzalig verhaal waar tussendoor de lezer geïnformeerd wordt over allerlei 'belangwekkende' informatie over wat Sony doet en maakt.
Ik vraag me af wat het doel en de doelgroep is. Maar ja het is natuurlijk makkelijk om op de bekendheid van Suske en Wiske te drijven dan er iets daadwerkelijks mee te doen. Dit verhaal slaat nergens op.

VIDEOFILMS OOK VOOR PARTICULIEREN

Buiten de tekenfilms van 'mindere' kwaliteit die voor een paar tientjes al bij de Nederlandse warenhuizen verkrijgbaar zijn bestaat er nu voor particulieren de mogelijkheid de officiële videocassettes te kopen die normaal bestemd zijn voor de videotheken.
Juich echter niet te vroeg want de prijzen zijn ook hetzelfde als de prijzen die de videotheekhouders moeten betalen, zij het dat voor hun de BTW aftrekbaar is en voor de meeste verzamelaars bepaald niet. Een film als *Robin Hood* komt excl. BTW op *f* 219,—, maar dan heeft u ook wel een topper in huis, die helaas wel nagesynchroniseerd is. De prijzen voor de Disney-films variëren van *f* 139,— tot de al eerder genoemde *f* 219,— per stuk. Prijzen van andere films heb ik niet, maar die zullen ook rond de *f* 150,— tot *f* 200,— kosten.
Voor verdere en meer specifieke informatie dient u zich te wenden tot: Interdisc b.v., Postbus 215, 4870 AE Etten Leur.

GvdW

THE SWORD IN THE STONE

Alweer een avondvullende tekenfilm uit de Disney Studio's op video verkrijgbaar, zij het nog niet in Europa. In maart j.l. is op het 'The Classics'-label de derde avondvullende tekenfilm uit de Disney Studio's in de Verenigde Staten op video uitgebracht. Na *Robin Hood* en *Pinocchio* is nu ook *The Sword in the Stone* in de Verenigde Staten op videocassette uitgebracht.
Dit is voor het thuisfront van de Studio's de derde avondvullende tekenfilm die daar op video wordt uitgebracht. In Europa hebben wij wat dat betreft een voorsprong en een achterstand. De voorsprong hebben wij omdat wij al kunnen genieten van *Alice in Wonderland* en *Dumbo*, de achterstand omdat wij nog niet kunnen genieten van *Pinocchio* en de nieuwste toevoeging in de serie, *The Sword in the Stone*.
Dumbo is overigens al menig maal op The Disney Channel (een betaald TV-station zoals wij hier Film-Net hebben) te zien geweest en zal (hopelijk) binnenkort door de NCRV op de Nederlandse buis worden uitgezonden.
Wanneer *Pinocchio* en *The Sword in the Stone* in Europa op video uitgebracht zullen worden is nog niet bekend.

GvdW

DOMMEL

'Lobbes van me', het dertiende album uit de reeks 'Dommel' van Dupa, is op zich niet erg opzienbarend. Het is een keurig verzorgd album, mooi van tekeningen, kleur en prima drukwerk. Alleen is het nadeel van éénpagina-gags dat de tekenaar na verloop van een aantal jaren nog maar zelden een origineel idee heeft en terug valt op oudere plotten en situaties, die hij een nieuwe draai geeft.
Wel opzienbarend was de laatste alinea van de folder met persinformatie. Want, er staan tekenfilms op stapel met 'onze' Dommel in de hoofdrol. Helaas is het niet bij tekenfilms alleen gebleven. Ook de sympatieke stripheld Dommel is ten prooi gevallen aan de commercie. Volgend jaar zullen de Dommelwenskaarten, Dommelonderleggers, Dommelpostpapier, Dommel-T-shirts, Dommelpuzzels, en andere strippprullaria de markt overspoelen. Jammer, maar als we naar de nevenstaande illustratie kijken kunnen we Dommels beslissing begrijpen...

SUSKE & WISKE, ASTERIX EN DE MERCHANDISING

SBP te Weesp zorgt voor een vloedgolf van strippprullaria. De schoolgaande jeugd kan zich nu wapenen met pennen, gummetjes, kaftpapier, stickers, kalenders, schrijfblokken, multomappen, schriften, memoblokken e.d., compleet met afbeeldingen van onze gewaardeerde striphelden. Die jeugd zal zich wel van een vorstelijk zakgeld voorzien moeten weten, want goedkoop is dit alles niet te noemen...

ADRESWIJZIGING

Stripwinkel 'Gobelijn' is verhuisd. Het nieuwe adres is: Mechelsestraat 35, 3000 Leuven (België).

...rel. Br. ond. nr 167-13475 bur. v.d. blad.

ALS JE BEGRIJPT
WAT IK BEDOEL
Een soort kruising
O. Bommel/W. Allen
(33) zoekt type
mej. Doddel/D. Keaton,
of andere interessante variatie. Eigen fortuin of luchtkasteel geen bezwaar. Antwoord en evt. foto o.e.r. o. nr 167-13650 bur. v.d. blad.

...ij net als ik een tiidie van

BOMMEL POST MORTEM

Het unieke jeugddagblad *Goochem*, dagelijks verschijnend in *Het Parool*, publiceerde bijgaand kadertje naar aanleiding van de 'zelfmoord' die Marten Toonder op zijn alter ego Bommel pleegde. Aardig om hier nog even landelijk te herdrukken. Nog aardiger is de reproduktie hier van een kontaktadvertentie in *Het Parool*, *De Volkskrant* en *Trouw* die drie jaar eerder op 12 maart 1983 geplaatst werd: men zou kunnen zeggen dat het wel degelijk zin heeft om dit soort treurige annonces te plaatsen... Ach, met een beetje weemoed ook dit alles en daar gaan we wat aan doen. Het dubbelnummer 210 van *Stripschrift* zal in zijn geheel gewijd zijn aan Toonder en wel speciaal aan Toonder als tekenaar. De redaktie van dit dubbelnummer zal bestaan uit: Nico Noordermeer, Pieter van Oudheusden, Albert Tol en Dick de Boer. Onder voorbehoud, want de betrokkenen zijn hiervan nog maar amper op de hoogte.

(Brok)

Tom Poes is verwerkt tot brokjes

Oplettende lezertjes begrijpen sinds gisteren wat Marten Toonder eigenlijk met het Einde van Eindeloos bedoelt. In de laatste aflevering van de Bommel - krantestrip (afgelopen maandag) zien we Tom Poes parmantig met zijn knapzak richting einder lopen. Het moet voor de trouwe lezertjes een schok zijn geweest om reeds de dag erna (gisteren dus) dit brave, oppassende kereltje tot hapklare brokjes verwerkt te zien. Tom Poes tussen de rode kool met appeltjes en de vissticks. Een schreeuwerige kruideniersadvertentie als laatste eer. En nog in de aanbieding ook!
Toonder beweert dat Tom Poes wegging omdat hij het huiselijk geluk van Bommel wat te saai vond en er daarom maar op uittrok. 'Maar daar weet ik verder niets van', is het laatste wat Toonder schrijft.
De echte fan koopt het blik hapklare brokjes en begraaft Tom Poes alsnog; uit pieteit.

LEUK INITIATIEF

De jonge tekenaar Roel Smit uit Haarlem is kennelijk niet iemand die stil blijft zitten. Nauwelijks is zijn in eigen beheer uitgegeven boek *'Het Geheim Van De Ruïne* verschenen, *'Het Geheim Van De Ruïne'*/Roel Smit te Haarlem. Voor meer informatie over de kaarten kunt u terecht bij Buurtcentrum Noord te Haarlem. Telefonisch te bereiken onder nummer 023-373214.

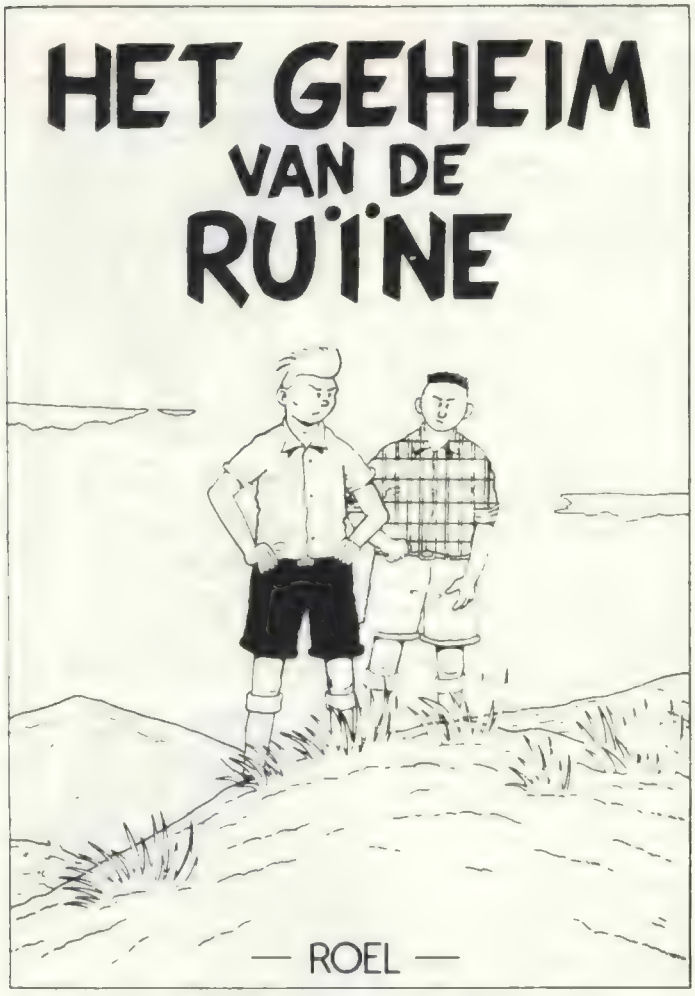

of er zijn ook al ansichtkaarten van zijn hand te koop.

Het album *'Het Geheim Van De Ruïne'* gaat over een zevental jongens die de vakantie doorbrengen in het plaatsje Duinenburg. Ons groepje, dat zich de Snoeken noemt, krijgt het herhaaldelijk aan de stok met een bende jongens uit Zuidduinen, de Maffers. Uit de bloedige knokpartijen die dan ontstaan komen de Snoeken doorgaans als overwinnaars te voorschijn. Op een dag vinden ze in een ruïne een poortje, dat toegang geeft tot oude gangenstelsels. Te laat komen ze er achter dat deze gangen door een aantal opiumsmokkelaars worden gebruikt.
Het album is getekend in een klare lijn en ziet er keurig verzorgd uit. Het omslag is – met vier steunkleuren – gezeefdrukt op zwaar karton. Het binnenwerk is ondanks het feit dat het uit kopieën bestaat, van goede kwaliteit. Echter, naar mijn smaak is het verhaal wat te geweldadig.

Het album is te bestellen door *f* 10,— over te maken naar gironummer 495482, ten name van

PARAAT PER PRENT

Jaarlijks brengt de dienst Humanistische Geestelijke Verzorging een jaarboekje uit. Al twintig jaar maakt Willy Lohmann cartoons voor *'EGO'*, het maandblad van de HGV. Vandaar dat deze keer gekozen is voor een boekje met zijn cartoons, die in het teken staan van leger en bewapening.

'Paraat per prent' werd uitgegeven door Bureau Hoofraadsman, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist.

ZWIJMEL

Het amateurstripblad *'Zwijmel'* heeft grote problemen. Het volgende nummer, dat begin mei zal verschijnen, zal worden voorzien van een veelkleurige – gezeefdrukte – omslag. Ook het binnenwerk zal radikaal worden herzien.
Het zesde nummer is zojuist verschenen. Daarvan zijn vooral de stripverhalen *'De Zendeling'* en *'Joop Sloop'* het vermelden waard. Leuke scenario's, die in een goed getekende vorm zijn gegoten.
Wie zelf verhalen wil insturen of meer wil weten over het blad, kan terecht bij:
Zwijmel,
Dennenhorst 19,
3972 GL Driebergen.

GAG

Opnieuw heeft een zeer verzorgd nummer van *'Gag'* het daglicht gezien. De hoofdmoot van dit nummer bestaat uit de eerste aflevering van de strip *'Code STALK'*, een verhaal over een afdeling van de KGB die koste wat kost zeefdrukken van Edgar-Pierre Jacobs (Blake en Mortimer) wil bemachtigen. Een origineel verhaal, mooi tekenwerk en een prima lettering.
Wie interesse heeft in *'Gag'* kan het blad tegen portokostenvergoeding in huis krijgen. Gewoon *f* 1,10 aan postzegels opsturen naar *'Gag'*, Aad Duineveld, Noorderlaan 11, 1951 HA Velsen Noord.

POLITIEK MET EEN KNIPOOG

Bij uitgeverij Magic Press is een album uitgekomen waarin een verzameling politiek getinte dagbladstrips is gebundeld. Het album, *'Excellentie'*, is getekend door de Deens tekenaar Carsten Graabaek en handelt over de minister-president van een klein democratisch land, die niet weet hoe hij het tot de volgende verkiezingen moet uithouden.

'Excellentie' telt 32 pagina's en is in zwart-wit gedrukt. Ondanks een aantal storende spellingsfouten is het een leuk boek. De prijs van *f* 5,50 is redelijk te noemen.

BOMMEL EN DE FRISOMANEN

In opdracht van de provincie Friesland heeft Klaas Jansma een friestalig openluchtspel geschreven, dat geënt is op de Bommelstrip van Marten Toonder. *'Bommel en de Frisomannen'* zal op 29/30 augustus en 3/5 en 6 september in de Notaristuin te Jolwert worden opgevoerd.

Bron: Nico Noordermeer

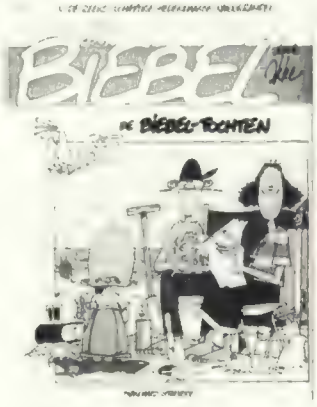

BIEBEL

Nieuws voor wie dacht dat de Standaard Uitgeverij alleen boeken uitgeeft, die door (Studio) Vandersteen zijn gemaakt. Onlangs verscheen 'in de reeks schattige hedendaagse natuurrampen' het tweede deel van 'Biebel', getiteld *'De Biebeltochten'*. Deze grappige strip over een ventje dat op alles en nog wat commentaar geeft, werd namelijk getekend door Ikke. Om misverstanden te voorkomen: Ikke is het pseudoniem van Marc Legendre. Deze met zorg ingekleurde en gedrukte strip is verkrijgbaar voor *f* 4,95.

WORDT VERVOLGD

In het maartnummer van *'Wordt Vervolgd'* treffen we een ware

schat van strips aan. Bijzonder fraai zijn de strips van Tardi, Schuiten & Peeters, Servais & Dewamme en de wrange strip van Boucq: *'De Gruwel Van De Loopgraven'*. Zoals de titel al doet vermoeden speelt deze strip in de Eerste Wereldoorlog. Een portefeuilles jattende Franse soldaat krijgt een groot geheim te horen van een 'ietwat gewonde' medestrijder...
Met de strip van Willem Vleeshouwer is de redactie zonder twijfel bezig een oorlog uit te vechten met de fabrikant van het gelijknamige televisieprogramma over de strips. De titel laat niets aan duidelijkheid te wensen over wat hun mening over deze producent betreft: 'Porky P. Kel'.
Al met al een heel mooi nummer, dat zijn geld dubbel en dwars waard is!

UITGEVERIJEN

ARBORIS
Arboris start het 2e kwartaal meteen in week 14 met 'De Torens van Schemerwoude deel 1 – Babette' en deel 2 'Eloise van Grimbergen' door Hermann – de lezers van Titanic hebben al kennis kunnen maken met deze serie – (beide delen in hardcover-uitvoering voor *f* 15,95 per stuk. Tevens verschijnt deel 2 ook in de 'gewone'-uitvoering voor *f* 6,95). Tenslotte verschijnt ook in deze week het 8e deel van Elfquest met als titel 'De Symbolenschilder' door Richard en Wendy Pini (*f* 5,95). In mei (week 20) verschijnt 'Uit de Toonder Studio's deel 17 – Pelgrims voor Madonna – het 3e deel van Floris' door Gerard Soeteman en Gerrit Stapel (*f* 9,95 – zwartwit uitgave) en 'serie Modern deel 8 – 'Tijd van Leven', waarin opgenomen een zestal korte verhalen door Paul Gillon (*f* 9,95 – in zwartwit). Tenslotte verschijnt in juni (week 23) 'Dossier-reeks deel 2

– Walthery', samengesteld door Kris de Saeger (gekartonneerd, ca 80 bladzijden, prijs *f* 24,95).
Het 3e kwartaal zal ons de volgende titels gaan brengen: week 31 verschijnt 'Uit de Toonder Studio's deel 18 – Myra van Dijk 3' (*f* 9,95), Serie Modern deel 9 – Atlantic City' (*f* 11,95), week 35: 'Elfquest deel 9 – De Zeilsteen' (*f* 6,95), Striproman deel 3 – De Gevangene van de Sterren' (*f* 21,95 – hardcover *f* 31,95) en week 39: Hägar Pocket deel 8 – Hägar de Vreselijke' (*f* 5,95) en 'De Spirit deel 4 – Ebony' – de albums 1-3 verschenen bij Drukwerk en Blue Circle – door Eisner (gekartonneerd, prijs *f* 21,95).

LOMBARD
In mei verschijnen Kapitein Sabel deel 5 'Geschreven door de Storm' door Gine, Julie, Klaartje, Cecile en de Anderen deel 1 'Ach weet je... kerels' door Sidney en Bom, Collectie Strip Tips 'Chick Bill/De Zonderlinge Casy Moto' door Tibet (gekartonneerd, prijs *f* 19,75) en Robin Hoed deel 12 'Ben je Niet goed Snik' door Turk en De Groot. In juni kunnen we verwachten: Nahomie deel 2 'Het Poeder der Vergetelheid' door Crisse (*f* 5,25), Rik Ringers deel 42 'Dodenlijst' door Tibet en Duchâteau, Magellan deel 7 'De Wandelende Beelden' door Geri en Duchâteau en Ivor deel 1 'De Huurling' door Zoran. Tenslotte verschijnt in juli/augustus: Chick Bill deel 53 '3 Schoten voor de Senator' door Tibet, Aria deel 7 'Het Oordeel der Raven' door Weijland, Dommel deel 14 'Wat een Zootje', Ali Bamba deel 2 'De Sleutel van het Geluk' door Bédu en Blareau (*f* 5,25) en Serie Onze Auteurs 'Bob de Moor' (gekartonneerd, prijs *f* 39,–). De 'gewone'-albums kosten nog steeds *f* 6,75 per stuk.

DUPUIS
Dupuis start in week 15 met een serie nieuwe strips: Robbedoesalbums deel 178 (gekartonneerd, *f* 15,15), 'German en Wij' deel 8 'Wat wil hij Eigenlijk' door Jannin, Jess Long deel 11 'Zijn Laatste Concert + Dubbelspel' door Piroton, Sammy deel 20 'Ma Attaway'

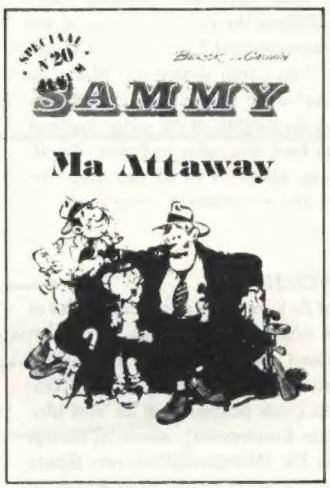

door Berck en Jan Kordaat deel 13 'Duel der Idolen' door Jijé. In week 20 de volgende serie: Buck Danny Speciaal deel 7 'Vlucht naar het Onbekende' door Hubinon (gekartonneerd, *f* 27,75), Timoer deel 22 'De Zwarte Gondel' door Sirius, G. Raf Zerk deel 1 'De Eerste Vierentwintig' door Cauvin en Hardy, Archie Cash deel 12 'De Kleine Boeddha's door Malik, De Mini-Mensjes deel 19 'Alarm in Ellendam' door Seron. Tenslotte in week 24 de laatste serie nieuwe albums: Reeks Jeugdzonden deel 24 'Attila speelt Tegen' door Derib en Rosy, Agent 212 deel 6 'De Nachtwacht' door Kox en Cauvin, Jerome K. Jerome Bloks deel 3 'Op Leven en Dood' door Dodier en Makyo, Gully deel 2 'Jokkenland' eveneens door Dodier en Makyo,

De Beverpatroelje deel 26 'Het Krabbeneiland' door Tacq en tenslotte Robbedoesalbums deel 179 (gekartonneerd, *f* 15,15). Natasja deel 12 'De Brute Broekjes' door Walthéry verschijnt niet zoals aangekondigd in week 24, maar is uitgesteld naar week 33! De 'gewone'-Dupuis albums kosten ingaande 1 april j.l. *f* 7,25 per stuk.

SOMBRERO

Sombrero zet ingaande mei aanstaande de bekende 'Zwarte Reeks' van Blue Circle voort. In mei verschijnen 'Lydia' door Colber en 'De Clan' door Davies, 'Parels der Liefde' door Levis en 'Italiaans Voorspel' door Herz. In juni verschijnen 'Valentina deel 1 en 2' door Crepax en 'Taxi' door Adam en 'Maria de Heks' door Marco. De liefhebbers van de erotiek in de strip, kunnen hun hart dus weer ophalen. De albums kosten *f* 14,50 per stuk, en zijn alle in zwartwit uitgevoerd.

OBERON

Het 2e kwartaal voor Oberon ziet er als volgt uit: In week 14 wordt gestart met De Grote Boze Wolf deel 2, gevolgd in week 15 met Donald Duck-pocket deel 28 'Het Magishe Sterrenstof', week 16 brengt ons De Wondersloffen van Sjakie deel 13 'In de Finale' door Baker en Gillatt, week 17 De beste Verhalen van Donald Fuck deel 47 'Donald Duck als Verzekeringsagent' door Barks en Het Land van Langvergeten deel 3 'De Bastaard' door Makyo en Vicomte (gekartonneerd,

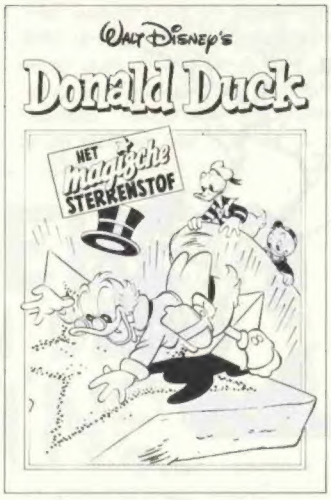

f 19,90), week 18 Oom Dagobert deel 31 'Oom Dagobert en de Schat op Zee' door Barks, week 19 De Partners deel 9 'Dubbelspel' door Brugman, week 20 Sjef van Oekel deel 0 'Sjef van Oekel in de Bocht' – een herdruk, deze titel verscheen eerder in een luxere uitgave bij Paul Rijperman – door van den Boogaard (*f* 7,95 – let op!!, ingaande deze week zullen ook de delen 1 t/m 3 naar deze prijs gaan), week 21: Donald Duck Dubbelalbum deel 10 (*f* 8,50), en week 23 Billie Turf deel 32 'Bolletje Rond' door Parlett. Tenslotte verschijnt in week 22 een tweetal herdrukken, namelijk De Kinderen van de Wind deel 1 en 3 'Het Meisje in het Want' en 'Handelspost Juda' door Bourgeon (gekartonneerd, *f* 19,90 per stuk). Overige albums *f* 6,75 per stuk.

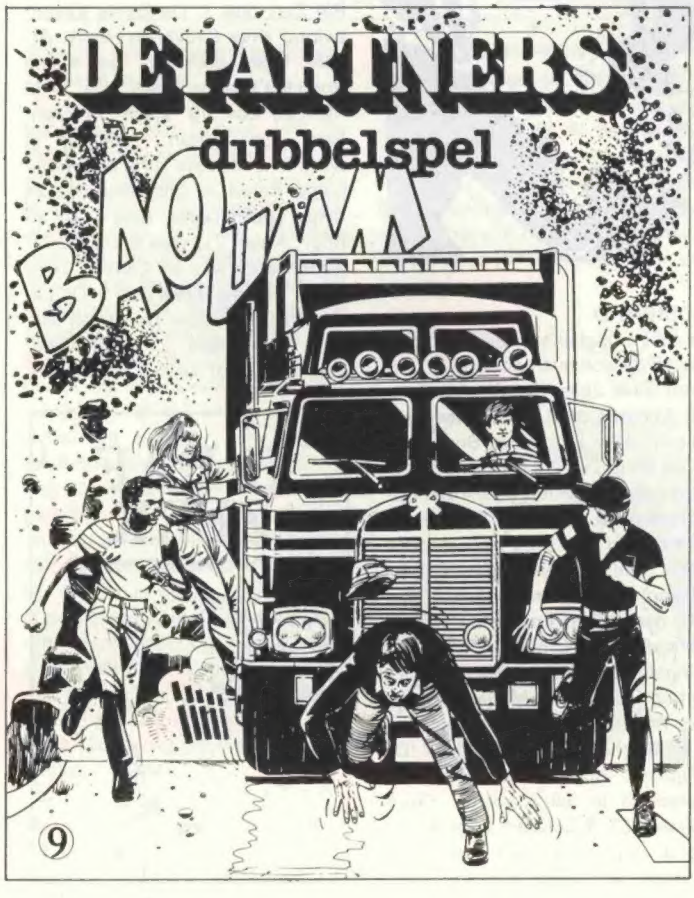

DRUKWERK

Mei is de 'Boes'-maand bij Drukwerk. Deze maand verschijnen de herdrukken van deel 1 en 2, en tevens het nieuwe deel 9 door Raymakers. Alle op oblong-formaat in zwartwit voor *f* 12,50 per stuk.

GLÉNAT

In april verschijnen Max Friedman deel 1 'De Poorten van de Orient' door Giardino (gekartonneerd, *f* 19,90), Mafalda deel 1 en 2 door Quina (*f* 6,95 per stuk), Cargo deel 2 'Het Koffer van Box-Calf' door Schetter, Grimlein, Lederwant deel 2 'De Witte RaAF' door Makyo (beide gekartonneerd, *f* 14,90 per stuk).

DARGAUD

In april verschijnen Collectie Charlie deel 13 en 14 'Op Zoek naar de Tijdvogel deel 3 / De Jager' door Loisel en Letendre en Dick Herisson deel 2 / De Oorrovers' door Savard (*f* 6,95 per stuk), Collectie Premiere deel 1 'Harry Dickson deel 1 / De Bende van de Spin' door Vanderhaeghe en Zanon naar de boeken van Jean Ray (gekartonneerd, *f* 14,95), Blake en Mortimer deel 2 'Het Geheim van de Zwaardvis deel 2' door Jacobs (*f* 8,90), Axel Moonshine deel 7 'De Weg naar het Verlangen' door Godard en Ribera (*f* 6,95).

MUSTANG

In april verschijnt Nam deel 3 door Ab Kooyman. De Nam-serie wil een verslag geven van de Vietnamoorlog en wetenswaardige gebeurtenissen die er tijdens deze oorlog voorgevallen zijn. Prijs *f* 6,55.

CLUMZY

Ook in april verschijnt Malo Louarn deel 2 'De Vedette' door Malo Louarn. Het eerste album verscheen enkele jaren geleden, ook bij deze uitgever, de verhalen hebben eens in Robbedoes gestaan. De prijs van dit album zal *f* 13,90 zijn, en is uitgevoerd in zwartwit.

PRIJSWIJZIGINGEN

Helaas ontkomen we ook dit jaar weer niet aan de bekende jaarlijkse prijswijzigingen of liever gezegd verhogingen. Uitgeverij De Standaard gaat binnenkort zijn prijzen verhogen naar *f* 4,50 (voor series als Jerom, De Rode Ridder, Nero etc.), terwijl Suske en Wiske *f* 5,25 gaat kosten.

Uitgeverij Dupuis heeft ingaande 1 april j.l. zijn gewone-albums naar *f* 7,25 per stuk verhoogd.

Uitgeverij Arboris gaat ingaande 1 juli aanstaande *f* 11,95 rekenen voor albums die nu *f* 9,95 kosten (behalve de Toonderreeks) en die nu *f* 19,90 kosten gaan naar *f* 21,95 (behalve het Stripjaarboek) en tenslotte alles wat nu *f* 29,95 kost gaat *f* 31,95 kosten.

Uitgeverij Oberon verhoogt alle 'Sjef van Oekel'-albums ingaande week 20 naar *f* 7,95.

Uitgeverij Archers (Durango) heeft onlangs zijn prijzen verhoogd van *f* 6,95 naar *f* 7,95 voor de softcover-albums.

Uitgeverij De Vrijbuiter heeft kortgeleden de albums van Toon (Knudde) verhoogd naar *f* 6,50, en de Mad-pockets zijn gegaan naar *f* 5,50.

BLADEN

VÉCU

Vécu nr. 11 janvier 1986 *f* 12,50 uitg. Ed. Glénat BP 17738007 Grenoble cedex France. Een juiste verhouding in rubrieken en strips. Er is o.m. aandacht besteed aan Martin Gray en Angouleme. Strips: veel nieuwe vervolgverhalen zoals *Au nom de tous les miens* (naar Martin Gray) door Gillon/Cothias; *Le vent des dieux* deel 2 van Adamov/Cothias; *Timon des Blés* van Arnoux/Bardet en *Milosz* van Rodolphe/Cordonnier. Het blad is nog steeds sterk in het realistische stripwerk. Kwaliteit stabiel.

Vècu nr. 12 *f* 12,50 Ed. Glénat BP38008 Grenoble cedex France Fevrier 1986.

Een pak realisme met de bekende over het algemeen uitstekende vervolgeverhalen: *Les heros cavaliers* (Rouge/Cothias) vroege middeleeuwen, dus rauw; *Au nom de touș les miens* (Gillon/Cothias) Polens 1939 Martin Gray; *Les 7 vies de l'epervier* (Juillard/Cothias) bekend 17e eeuw; *Le vent des dieux* deel 2 (Adamov/Cothias); *Les heritiers du seleil* (Convard) Egypte tijdens Pharao's; *Timon des blés* (Arnoux/Bardet) Frankrijk 18e eeuw; *Milosz* (Rodolphe/Cordonnier) en *Max Fridman* (Giardino) geheimagenten.

CIRCUS

Circus nrs. 93 en 94 (special-Angouleme 1986) janvier 1986 prijs à *f* 12,50 uitg. Ed Glénat BP17738008 Grenoble cedex France.

Het geijkte stripwerk. Veel geweld, sadisme en de onvermijdelijke seks. Daar waar de Nederlander op dat gebied in de 70-tiger jaren is gelouterd, gaat de Fransman op ontdekkingsreis. Uitschieters in deze magazines: Colin Wilson met *Dans l'ombre de soleil Mantel*; Adamov/Cothias – *Les eaux de Moretlune*; Yslaire/Balac – *Sambre, plus ne m'est rien* (prachtige sfeerscenes!) en Schetter – Berlin, *Les plumes de l'argus*; nieuw: Schultheiss – *Le rêve du Requin.*

Circus hors séries 94 bis *f* 12,50 Ed. Glénat BP17738008 Grenoble Credex France *17 récits complets. motto Special Happy End.*

Een bloedmooie puur seksistische cover (man en vrouw hebben elkaar te barsten geslagen en staan op het punt van een frisse vrijpartij om de zaak bij te leggen) siert dit magazine. De strips zijn van wisselende kwaliteit; van realistisch tot humoristisch en terug. Medewerkers onder meer: Malès (*Scenario de commande*); Cossu (contrase); Mounier (*La Tour*, over fallussymboliek); Hernu en Bucquoy, Sternis en Cothias, en Bonodot en Boniffrey (*Le coeur de l'arbe*).

L'ECHO DES SAVANES

L'Echo de Savannes nr. 34 (1985) Service abonnement 99, rue d'Amsterdam 75008 Paris France *f* 9,—

Veel bloot fotowerk en veel seksistisch stripgedoe voor oude vieze mannen die bologend en kwijlend aan hun gerief willen komen. Behalve fotoreportages over stripteasewedstrijden bevat het blad strips van laag allooi o.m. *Tigre de jade* van Varenne over een uit zijn voegen barstende lul; *L'ange de la mort* van Charlier/Coutelis; pure porno in *Les 110 pilules* van een zekere Magus en Feux van Matotti. BBRRRRRRRRRR...

L'Echo des Savanes nr. 35 *f* 10,— Strips? Nauwelijks de moeite waard. Veel porno, dus gepomp. Fotoseries over dames die uit de broek gaan. Leuk hoor maar niks voor de stripfreak.

CHARLIE

Charlie nr. 45 fevrier *f* 12,50 Dargsud 12, rue blaise pascal BP. 15592201 Neuilly sur Seine France. Motto: la b.d. change de look. Avontuur, science fiction, detective, exotische en fantastische strips. Voor elck wat wils. Een kleine greep uit het rijke aanbod: *Le diable du peintre* – Philemon (fred); *L'ombre de victoria* (Garcia/Rodolphe) avontuur in de stijl van Indiana Jones; het laatste hoofdstuk van het tantaliserende *Epos morbus gravis* (Euleterie Serpieri); *Felina* (Annie Goetzinger) en *Chili con carne*, politiewerk van Fahrer/Moliterni.

Pilote

Pilote nrs. 139 en 140 janvier en fevrier 1986 à *f* 10,— Dargaud Benelux Rue Kindermans 3 1050 Bruxelles Belgique.

Eén nieuw kort verhaal in 139 van J.C. Gal – *La chathédrale* op een scenario van Bill Mantlo. Een magistraal tekenaar, deze Gal; de liefhebber heeft dat feit reeds eerder onderkend getuige de belangstelling voor het album *De legers van de veroveraar*. In 140 eveneens een reeks korte verhalen zoals 'Une si tendre pagnola' van Gibrat. Voorts vervolgverhalen: *Le crystal majeur*, (Giraud/Bati); *Cleopatra à macao* (Beltran); *Weimar* (Dal Pra/Forti); op de korte baan: *Linde aime l'art* (Bertrand) en *Stan caïman*; eerlijk erotisch geweld overheerst in deze stories. Interviews en informatie over Philippe Druillet (nr. 139) en Georges Dargaud (nr. 140).

Ruud Booms

RUIL ADV.

Te koop gevraagd: originelen van Hans Kresse. Aanbiedingen naar: G. W. Faken, 023-260332.

STRIPWINKELGIDS

DE PRIJSBREKER IN STRIPLAND!

DUBBELMAN

Hilversum-Vaartweg 17

dag. 10-18 uur, do. tot 21 uur

035-234091 bgg. 03465-71142

"DE STRIP-AAP"

STRIPSPECIAALZAAK

IN- & VERKOOP, VERHUUR

KUIPERSDIJK 66

7512 CJ ENSCHEDE

053-305261

Di. t/m vr. 12.00 - 18.00 uur,

za. 11.00 - 17.00 uur, do. koopavond

Stripwinkel Beo

Hopland 15 – Antwerpen

Tel. 03/233.25.36

OPEN ALLE DAGEN

VAN: 10-18 u / zondag: 10-14 u

HOPLAND 15 (BIJ VOGELTJESMARKT)

'PLATENBAR-STRIPWINKEL LEO'

Lange Kerkstraat 32

4461 JJ Goes, telefoon 01100-13194

DE STRIPSPEURDER

Wagenstraat 130

2512 BA DEN HAAG

Tel.: 070-643005

STRIPWINKELGIDS

STRIPBOEKHANDEL

breestraat 22 delft — tel. 015 126097

BUL SUPER

---

stripspeciaalzaak

PIET SNOT

vismarkt 3 utrecht tel. 318472

RICHARD

Rombout-Hogerbeetsstraat 78,
Amsterdam, tel. 020-842923.

STRIPWINKEL SNOEK

amsterdam

Oostenburgergracht 69
tel: 020-224680
Gespecialiseerd in stripweekbladen
strips en amk.comics, antiquariaat SF
Nu ook inbindmappen (slechts 7,95 per map)
gironr. 4525295 t.n.v. Strw. Snoek

STRIP ANTIQUARIAAT + STRIPGALERIE PANDA

Frederikstraat 955-959
2514 LJ 's-Gravenhage,
telefoon 070-635950*
geopend di t/m vr van 12 tot 6 uur; zaterdag van 11 tot 5 uur

---

EPPO STRIP & BOEK
ANTIKWARIAAT
JOS & MARI HUDDLESTON SLATER
KLEINE BERG 33
EINDHOVEN
TEL:
040-441882

STRIPWINKEL DUMPIE

Nieuwe Rijn 18, Leiden, tel. 071-126404

BESLIST DE GOEDKOOPSTE MET ANTIQUARISCHE PRIJZEN!!

(meestal niet meer dan 60% van de katalogus prijs)

LAMBIEK

Kerkstraat 78, Amsterdam,
telefoon 020-267543

DE JACOBIJN

STRIPWINKEL

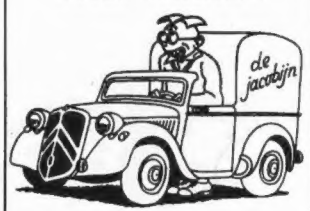

JACOBIJNESTRAAT 10 HAARLEM 023-320782

TE KOOP: ZEEFDRUKKEN

© JOOST SWARTE

ALLE STRIPS IN HARTJE UTRECHT ?
PROBEER DAN MAAR EENS DE ...
STRIP & LECTUURSHOP
OUDEGRACHT 116, HOEK VINKENBURGSTRAAT (030) 33 43 57

KAPITEIN ROB

inkoop-verkoop
STRIPS

Geopend
ma t/m vr 12-18 uur, za 11-17 uur
Amsterdam, 2e Egelantiersdwarsstraat 8
TELEFOON: 020 - 22 38 69

DE LEKTUURHAL

*GESPECIALISEERD IN STRIPS

LEEUWARDEN
O/D KELDERS 10
058 - 30756

HARTJE SHEEK
MNE BURGSTR. 3
05150 - 15510

HEERENVEEN
DRACHT 100 05130 - 25092

Antiquariaat Nillco
oude strips en boeken

Nieuwlandstraat 25, Tilburg
013-431229 – 3 min. v. station

di.-wo.-vr. 12-6, do. 12-9, zat. 11-5

ROTTERDAMS GROOTSTE STRIPWINKEL & LECTUURHAL

TIJDSCHRIFTENHAL

NOORD

ZAAGMOLENDRIFT 35 t/m 41

1e MIDDELLANDSTRAAT 110

ROTTERDAM

SCIENCE FICTION
STRIPVERHALEN

EVENEENS MEER DAN 1500 VERSCHILLENDE STRIPTITELS VOORRADIG

geopend dinsdags tot zaterdags
09.00 t/m 18.00 uur
vrijdagavond tot 21.00 uur

---

stripwinkel BOES

IN- en VERKOOP VAN STRIPS

Lievevrouwestraat 33-Tel.:01640-59366
4611 JJ Bergen op Zoom

Geopend:	
maandag	**13.00-18.00 uur**
di.tm vr.	**09.00-18.00 uur**
	(vrijdag koopavond)
zaterdag	**09.00-17.00 uur**

STRIPWINKEL STORS

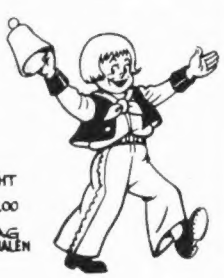

SCHEFFERSPLEIN, DORDRECHT
078 - 142012
DAGELIJKS GEOPEND VAN 11.00 UUR T/M 17.30 UUR
ZATERDAGS DE GEHELE DAG
IN & VERKOOP VAN STRIPVERHALEN TEVENS ANTIQUARIAAT.

WONDERLAND

strips en science fiction

Soembawastraat 54a
1095 XD Amsterdam
020 - 94 35 62